

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

HALK ŞİİRİNDE ELİFNÂME SÖYLEME GELENEĞİ VE ELİFNÂMELERDE EĞİTİM UNSURLARI

Özlem CELEP

**İzmir
2013**

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

HALK ŞİİRİNDE ELİFNÂME SÖYLEME GELENEĞİ VE ELİFNÂMELERDE EĞİTİM UNSURLARI

Özlem CELEP

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ömer İNCE**

**İzmir
2013**

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Halk Şiirinde Elifnâme Söyleme Geleneği ve Elifnâmelerde Eğitim Unsurları” adlı çalışmamın tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Eylül 2013
Özlem CELEP

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından.....Ortaöğretim.....
.....Sosyal Alanlar Eğitimi.....Anabilim Dalı
.....Türk Dil ve Edebiyatı Öğretmenliği.....Programında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan :.....Yrd. Doç. Dr. Ömer İNCE.....

Üye :.....Yrd. Doç. Dr. Sabahattin ÇAĞIN.....

Üye :.....Yrd. Doç. Dr. İlyas YAZAR.....

Onay

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

02.10.2013

Prof. Dr. h. c. İbrahim ATALAY
Enstitü Müdürü

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10019521
Yazar Adı / Soyadı	ÖZLEM CELEP
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 51484221658
Telefon	5447294870
E-Posta	ozlemtamkafa@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Halk Şiirinde Elifnâme Söyleme Geleneği ve Elifnâmelerde Eğitim Unsurları
Tezin Tercümesi	The Tradition of Telling Elifname in Folk Poetry and Instructional Elements of Elifname
Konu	Eğitim ve Öğretim ; Halk Bilimi (Folklor) ; Türk Dili ve Edebiyatı
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bölüm	Eğitim Bilimleri Bölümü
Anabilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2013
Sayfa	160
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. DR. ÖMER İNCE 45919408066
Dizin Terimleri	Türk halk şiiri=Turkish folk poetry ; Türk halk edebiyatı=Turkish public literature
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezinin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

30.10.2013

İmza:.....

ÖN SÖZ

Derin hisler uyandıran duygu, düşünce ve hayallerin, dil aracılığıyla güzel, etkili bir şekilde anlatımı olan edebiyatın milli kültürümüzle birleşerek aktarıldığı tür halk edebiyatıdır. Bu edebiyat konusunu halktan alıp yine halka sunarak bir nevî tercüman görevini üstlenmiştir.

Halk edebiyatı halkı halka anlatır. Halkın duygu ve düşüncelerinin içinde yaşadığı dünyanın dışı vurumudur. Bu duyguların anlatımını sağlayan tür olan elif-nâmeler de halk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Elif-nâmeler gerek dinî gerek din dışı gerekse tasavvufî konularıyla halkı halka anlatmaya ve onları bilgilendirmeye çalışmışlardır.

Türk halk edebiyatında önemli bir yere sahip olan elif-nâmeler ile ilgili kapsamlı, derli toplu bir çalışmanın olmayışı, bizi böyle bir çalışmaya yöneltmiştir. Bu çalışmamız sırasında yapmış olduğumuz kaynak taramalarından 62 elif-nâme örneği tespit ettik. Elif-nâmeleri yazan âşıklar 16. ve 20. yüzyıllar arasında varlık göstermişlerdir. Şiirlerde adları geçen âşıkların hayatları, önemli tarafları, devri ve eserleri ayrı bir çalışma gerektirdiğinden konunun bu yönü üzerinde durulmamıştır.

Tespit ettiğimiz 62 elif-nâme sırasıyla Tâlibî, Şem'î, Kusurî, Dertli, Âşık Ferkî, Âşık Hüseyin, Ruhsatî, Feryadî, Ceyhunî, Hüznî, Âşıkî, Noksani, Âşık Şenlik, Âşık Sadık Baba, Âşık Balı, Âşık Altınay, Reyhânî, Âşık Diyârî, Deryâmî, Demânî, Âcizî, Âşık Zülalî, Âşık Seyyid Seyfî, Seyranî, Hatâî, Kul Cemal, Kul Fakir, Hüseyinî, Viranî, Âşık Sabit, Gubârî, Bayburtlu Celâlî, Figânî, Minhâcî, Kul Himmet, Zahmî, Muhyiddin Abdal, Kul Himmet, Âşık Ömer'e aittir ve bir elif-nâmemiz de mahlassızdır.

Çalışmamız yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş bölümüdür. Bu bölümde araştırmanın yapılmasına duyulan ihtiyaç alt başlıklar altında sunulmuştur. İkinci bölümde elif-nâmelerle ilgili bugüne kadar yapılan ilgili yayın ve araştırmalara

yer verilmiştir. Üçüncü bölümde de tezimiz sırasında kullandığımız yöntem ve teknikler ortaya konmuştur.

Dördüncü bölümde edebiyatımızdaki harf şiirleri ve elif-nâmeler hakkında bilgi verilmiş. Elif-nâmeler; tanım, konu ve biçim yönüyle ele alınmıştır.

Beşinci bölümde kaynak taramalarından elde ettiğimiz 62 elif-nâme konularına göre tasnif edilerek gruplandırılmıştır.

Altıncı bölümde tespit ettiğimiz elif-nâmelerdeki eğitim unsurları; din eğitimi, tasavvuf eğitimi ve genel ahlâk eğitimi adlarıyla üç alt başlıkta incelenmiştir. Bu bölümde yer alan şiirlere yapılan atıflar şiir numarasıyla belirtilmiştir.

Yedinci bölüm sonuç bölümüdür. Bu bölümde yaptığımız çalışma değerlendirilerek çıkarımsamalarda bulunulmuştur.

Çalışmanın ortaya çıkmasında ve tez konumun seçimi aşamasında yardımını aldığım, sürekli bilgilerine başvurduğum, zengin kütüphanesinden yararlanma fırsatını edindiğim sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet YARDIMCI'ya, araştırma süresince deneyimlerini benimle paylaşan ve bana rehberlik eden değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ömer İNCE'ye, bu çalışma sırasında büyük bir sabırla maddi ve manevi desteğini benden esirgemeyen eşim Bekir CELEP'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Özlem CELEP

İzmir, Eylül, 2013

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii

I. BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
------------	---

1.1. ARAŞTIRMAYA GİRİŞ.....1

1.1.1. Problem Durumu.....	1
1.1.2. Amaç ve Önem.....	1
1.1.3. Problem Cümlesi.....	2
1.1.4. Alt Problemler.....	2
1.1.5. Sayıtlılar.....	2
1.1.6. Sınırlılıklar.....	2
1.1.7. Tanımlar.....	3
1.1.8. Kısaltmalar.....	3

II. BÖLÜM

2.1. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	4
--	---

III. BÖLÜM

3.1. YÖNTEM.....	6
------------------	---

3.1.1. Araştırma Modeli.....	6
3.1.2. Evren ve Örneklem.....	6
3.1.3. Veri Toplama Araçları.....	6
3.1.4. Veri Çözümleme Teknikleri.....	7

IV. BÖLÜM

4.1. EDEBİYATIMIZDA HARF ŞİİRLERİ.....	8
--	---

4.2. ELİF- NÂME.....18

V. BÖLÜM

5.1. ELİF-NÂMELER.....26

5.1.1. Lâ-Dînî Elif-nâmeler.....	26
5.1.2. Dînî Elif-nâmeler.....	59
5.1.3. Tasavvufî Elif-nâmeler.....	107

VI. BÖLÜM

6.1. ELİF-NÂMELERDE EĞİTİM.....129

6.1.1. Din Eğitimi.....	130
6.1.1.1. Allah’a İman.....	131
6.1.1.2. Meleklerle İman.....	132
6.1.1.3. Kitaplara İman.....	135
6.1.1.4. Peygamberlere İman.....	136
6.1.1.5. Kadere İman.....	137
6.1.1.6. Ahirete İman.....	138
6.1.1.7. İbadet.....	140
6.1.2. Tasavvuf Eğitimi.....	142
6.1.2.1. Elif, Be.....	143
6.1.2.2. Kâlû Belâ.....	144
6.1.2.3. Bâde.....	145
6.1.2.4. Fena Fi’llah.....	145
6.1.2.5. Nefis.....	146
6.1.2.6. Belâ.....	146
6.1.2.7. Cem.....	147
6.1.2.8. İlâhi Aşk.....	148
6.1.2.9. Âdem.....	148
6.1.2.10. Bâtın.....	149
6.1.2.11. Beytullah.....	150
6.1.2.12. Cemâl.....	150
6.1.2.13. İnsan-ı Kâmil.....	151

6.1.3. Genel Ahlâk Eğitimi.....	151
6.1.3.1. Barış, Adalet, Dostluk.....	152
6.1.3.2. Okuryazarlık, Cahillik.....	153
6.1.3.3. Aşırıya Kaçmama, Ölçülü Olma.....	153
6.1.3.4. Zulüm.....	153
6.1.3.5. Evlenilecek Kızlarda Aranılan Özellikler.....	153
6.1.3.6. Âh Etme.....	154
6.1.3.7. Haram, Helâl, Hile.....	154

VII. BÖLÜM

SONUÇ.....	155
-------------------	------------

KAYNAKÇA.....	157
----------------------	------------

ÖZET

HALK ŞİİRİNDE ELİF-NÂME SÖYLEME GELENEĞİ VE ELİF-NÂMELERDE EĞİTİM UNSURLARI

Halk edebiyatı milli kültürün en önemli yapı taşlarındandır. Bu edebiyatı dile getiren âşıklar da halkın duygularının, düşüncelerinin ve içinde bulunduğu dünyanın tercümanıdır. Duygu ve düşüncelerin şiirle dile getirilmesiyle ortaya çıkan ürünler, âşıkların gücünün en önemli göstergesidir.

Türk edebiyatı çok uzun bir geçmişe sahiptir. Bu uzun zaman diliminde pek çok şair yazılı ve sözlü birçok şiir söylemiştir. Bu şiir türlerinden biri de elif-nâmelerdir. Elif-nâme, Osmanlı Türkçesi alfabesine göre kaleme alınmış şiirlerdir. Âşıkların duygu ve düşüncelerini dile getirdiği bir tür olan elif-nâmelerde dinî, din dışı, tasavvufî konularda halka ulaşmak istenmiştir.

Çalışma halk şiirinde elif-nâmeler ve elif-nâme söyleme geleneğini çok yönlü olarak ortaya koymaya çalışmaktadır. Elif-nâmelerin eğitim unsurları; din eğitimi, tasavvuf eğitimi ve genel ahlâk eğitimi alt başlıklarını taşımaktadır. Bu başlıklar tespit edilen elif-nâmelerden verilen örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk edebiyatı, Halk şiiri, Âşık, Elif-nâme, Eğitim.

ABSTRACT

THE TRADITION OF TELLING ELIF-NAME IN FOLK POETRY AND INSTRUCTIONAL ELEMENTS OF ELIF-NAME

The folk literature is the most important building blocks of the national culture. This literature is the interpreter of the people's world and their voicing the minstrels' emotions, thoughts. The outcome of the emotions and thoughts expressed in poetry is the most important indicator of the strength of minstrels.

Turkish literature has a very long history. During this long period of time many poet demonstrated many written and oral poems. This is types of poetry is called Elif-name. Elif-name poems were written in Ottoman Turkish alphabet. Elif-name which is a kind of minstrels' thoughts and feelings expressed and may be religious, non-religious; mystical subjects were asked the public to be reached.

This study try to present Elif-name and elif-name have been said to be the tradition, as the most versatile in the folk poetry. Education elements of Elif-name are sub-headings such as religious education, Sufism education and public moral education. These topics of elif-name are try to explain with examples.

Key words: Folk Literature, Folk poem, Minstrel, Elif-name, Education

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. ARAŞTIRMAYA GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın yapılmasına duyulan ihtiyacın anlatıldığı “Problem Durumu”, araştırmada ulaşılmak istenen başlıca “Amaçlar”, “Araştırmanın Önemi”, “Problem Cümlesi”, “Alt Problemler”, “Sayıtlar”, “Sınırlılıklar”, “Tanımlar” ve “Kullanılan Kısaltmalar” sunulmuştur.

1.1.1. Problem Durumu

Türk halk edebiyatında elif-nâmeler ve elif-nâmelerin eğitim unsurları açısından incelenmesi konusunda derli toplu bir çalışma yapılmamıştır. Türk edebiyatındaki elif-nâmeler çeşitli kaynaklarda dağınık haldedir. Bazı elif-nâmeler üzerine çeşitli makaleler yazılmıştır. Çalışmamızda bu durum göz önünde bulundurularak kapsamlı bir çalışma yapılmıştır.

1.1.2. Amaç ve Önem

Elif-nâmeler halk ve divan edebiyatı sahasında örneklerine rastlanan bir türdür. Bu tez çalışmasında halk şiirine ait olan elif-nâmelerin; betimsel yöntem, doküman inceleme ve içerik analiz yöntemleri bir arada kullanılarak ortaya konulması amaçlanmıştır.

Türk halk edebiyatında elif-nâmeler üzerine kapsamlı bir çalışma ortaya konmamıştır. Bu çalışmayla birlikte elif-nâmeler üzerine bir inceleme yapılmış olup bilimsel bir metodla veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte elif-nâmelerin tam metinleri verilerek bu konuda çalışacak olan araştırmacılar için örnek oluşturmak istenmiştir.

1.1.3. Problem Cümlesi

Halk şiirinde elif-nâme söyleme geleneği ve elif-nâmelerde eğitim unsurlarının belirlenmesi.

1.1.4. Alt Problemler

Yapılan bu araştırmayla, yukarıda verilen temel probleme bağlı olarak şu alt problemlere cevap aranacaktır:

1. Elif-nâme nedir?
2. Halk şiiri ile elif-nâmenin farkı nedir?
3. Türk edebiyatında elif-nâmeler ile ilgili yapılan çalışmalar nelerdir?
4. Türk halk edebiyatında hangi âşıklar hangi elif-nâmeleri söylemiştir?
5. Elif-nâmelerde bulunan eğitim unsurları nelerdir?

1.1.5. Sayıtlar

Araştırmanın evreni Türk edebiyatındaki elif-nâmeleri, örnekleme ise Türk halk şiirindeki elif-nâmeleri kapsamaktadır.

1.1.6. Sınırlılıklar

Araştırma, ilgili konuda yazılmış, basılmış her türlü doküman ve belgenin incelenmesi ile sınırlı tutulmuştur.

1.1.7. Tanımlar

Âşık: Halk içinde yetişmiş, kendinin ve başka şairlerin şiirlerini saz eşliğinde söyleyen gezgin halk şairi.

Âşıklık geleneği: Kaynağını gelenekten alan ve biçimlenen, âşık olmak ve onu sürdürebilmek için gerekli olan kuralların şiir eşliğinde kuşaktan kuşağa aktarıldığı gelenektir.

Elif-nâme: Osmanlı Türkçesindeki harflerin alt alta alfabetik bir tarzda “Elif” ten “ye” ye kadar sıralanması ile oluşan şiirlerdir.

1.1.8. Kısaltmalar

C.	:	Cilt
K.K.T.C.	:	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
s.	:	Sayfa
Ş.	:	Şiir
Yay.	:	Yayınları

II. BÖLÜM

2.1. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Açıkgöz, N. (1989). **Bakâyî'nin Battal-nâme Adlı Eserindeki Elif-nâme.** Fırat Havzası 2. Folklor ve Etnoğrafya Sempozyumu, Bildiriler. Elazığ.

Candan, G. (2012). Senî Ali'nin Elif-nâmesi. **Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.** Volume 7/1. (Winter 2012).

Çetin, İ. (1992). Elif-nâmeler ve Sefil Ali'nin Bir Elif-nâmesi. **Milli Folklor.** Sayı 16. (Kış 1992)

Demirel, M. (1996). Âşık Paşa'nın Elif-nâmesi ve Dil Özellikleri. **Bilig Bilim Kültür Dergisi.** Sayı 3. (Güz 1996).

Gökçimen, A. (2010). Türkmen Edebiyatında Elif-nâme. **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi.** Sayı 43.

Memmedova, E. (2010). **Türk Tasavvuf Şiirinde Elif-nâme - Yaşnamenin Senkretik Bir Örneği Üzerine.** 21. Yüzyılda Türk Dünyası Uluslararası Sempozyumu. (2 – 5 Aralık 2010). Lefke – K. K. T. C.

Öztoprak, N. (2006). Bursalı Feyzi Efendi'nin Elif-nâmeleri. **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi.** C.35.

Öztoprak, N. (2006). **Elif-nâme Yazma Geleneğine Göre Fuzûlî'nin Elif-nâmesi Üzerine Bazı Değerlendirmeler.** Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Uluslararası 5. Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu Edebiyat, Edebiyat Öğretimi ve Deyişbilim Yazıları. İstanbul: Pegem A Yayıncılık.

Öztoprak, N. (2009). **Elif-nâmelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri.** Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu. (25-27 Nisan 2007). Erzurum.

Taş, H. (2008). Deli Birâder Gazâlî'nin Elif-nâmesi. **Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.** Volume 3/2. (Spring 2008).

Temizkan, M. (2007). **Türk Edebiyatında Harf Şiirleri ve Elif-nâmeler.** İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

Turan, S. (2004). **Hatâyî'nin Elif-nâme Tarzında Yazılmış Şiirleri.** Arayışlar, İnsan Bilimleri Araştırmaları. Isparta.

III. BÖLÜM

3.1. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, araştırmadaki evren ve örneklem, veri toplama araçları, veri çözümleme teknikleri ortaya konmuştur.

3.1.1. Araştırma Modeli

Araştırma karma modelde desenlenmiştir. Araştırmada betimsel yöntem, doküman inceleme ve içerik analiz yöntemleri bir arada kullanılmıştır.

3.1.2. Evren ve Örneklem

Araştırma halk şiirlerinde elif-nâme söyleme geleneğini ortaya koymaya ve elif-nâmelerin eğitim unsurlarını oluşturmaya yöneliktir. Bu doğrultuda çalışma evrenini “Türk edebiyatındaki elif-nâmeler”, örneklemini ise “Türk halk şiirindeki elif-nâmeler” oluşturmaktadır.

3.1.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın evreninde yer alan konular için olan yazın taraması ve saha araştırması yapılmıştır. Elde edilen verilerin kaynağı kaynakça bölümünde belirtilmiştir.

3.1.4. Veri Çözümleme Teknikleri

Elde edilen verilerle araştırmanın bölümleri belirlenmiştir. Bölümler tasnif edilirken alt bölümler de ortaya çıkmıştır. Çalışmada yer alan elif-nâmeler saptanan bölümler ve başlıklar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

IV. BÖLÜM

4.1. EDEBİYATIMIZDA HARF ŞİİRLERİ

Türk edebiyatında kelimeler yanında tek harfler de çok sık yararlanılan bir dil malzemesi durumundadır. Şiirlerde harfler bazen sembol veya mazmun olarak, bazen hurufiliğin simgesi olarak, bazen de tarih düşürmede aritmetik değeriyle ebced hesabı olarak çeşitli şekillerde kullanılmıştır.

“Edebiyatta harfler; sayıları, noktalı veya noktasız oluşları, biçimleri, mensubiyetleri, simge ve şifre değerleri, çıkış yerleri, sesli veya sessiz oluşları, barındırdıkları ilahî hikmet ve sırlar gibi yönlerden incelemeye tutulmuştur.” (Tökel, 2003: 63)

Harfler zaman zaman bir tür olarak, zaman zaman şekil olarak ve bazen de edebi sanat olarak karşımıza çıkmaktadır. Karşımıza ‘muvaşşah’, ‘akrostiş’, ‘istihrac’, ‘elifnâme’, ‘eliflam’ isimleriyle çıkan bu şekil, isimlendirilmesindeki yanlışlığı da beraberinde getirmektedir. Cem Dilçin elifnâmeyi, ‘muvaşşah’, ‘akrostiş’ ve ‘istihrac’ ile aynı mânâda kullanmıştır. Ancak bu terimler birbirinden farklı mânâlara sahiptir. (Çetin, 1992: 39)

Akrostiş; her dizenin ilk harfi, yukarıdan aşağıya doğru okununca bir kelime veya ismin ortaya çıktığı şiir türüdür. Akrostiş Batı etkisindeki Türk edebiyatıyla birlikte dilimize girmiştir. Akrostiş bizim edebiyatımızda muvaşşah ismiyle karşılanmıştır fakat muvaşşah akrostişe göre biraz daha kapsamlıdır. Muvaşşah; akrostişteki gibi yalnızca dizelerin başındaki harflerle değil, dizelerin hem baş, hem

orta hem de sonuna yerleştirilebilen harf, hece ve kelimelerle gizli bir isim veya ifade oluşturmazdır. Muvaşşahın bir diğer ismi de istihracdır.

Elif-nâme türü bizim edebiyatımıza İslamiyet'in kabulü ile birlikte girmiştir. "İslamiyet'in kabulünden ve buna bağlı olarak Uygur yazısını bırakıp Arap kökenli Osmanlı alfabesinin kullanılmaya başlanmasından sonra bu edebi gelenek zenginleşerek ve çeşitlenerek devam etmiştir." (Temizkan, 2007: 11)

İslamiyet'ten önce elif-nâmeler karşımıza harf şiirleri olarak çıkmaktadır. "Kullandığımız ilk alfabe olan Göktürk alfabesindeki harf sırasına göre düzenlenmiş bir şiirimiz yoktur ancak dokuzuncu ve onuncu asırlarda kullandığımız Uygur alfabesindeki harflerin alfabetik sırasına göre oluşturulmuş manzum bir metnimiz bulunmaktadır." (Temizkan, 2007: 5)

a başlağ-lıg aşnu-kı sav sav-larığ.
 anca bitilim bitigde.
 adak-ın başın aşlaşturu kelürgil.
 ançulayu bulganma tidig-te.
 anı teg sav-lar-ning açık-ın bilser.
 adruk ermez-mü bilig-te.
 amrılıp olurup adkag-sız boslar
 ançata tatıgay yilig-te.

.....
k usik-leyü ku-a alu arıl.
 kamag titsi-ler-ning ara.
 kangımız burkan-ka ku-a birle tapın.
 kamag-ning kanınga yar-a.
 katgu nısvanı-laring-nı katıgdı tutup.
 kavık teg kıl utar-a.
 kanımlıg bolup kaygu-suz yadgıl.
 kamag-ta yig orun bar-a.

.....

s uşikni sakını körser
 sansar-ka ukşayur öz-i.
 sat-ya elük tınlıg yırtınçü-nüng.
 sakıg teg ermez-mü töz-i.
 saralanmak kir-ig sakındaçı-nıng.
 sarıgaru turur köz-i.
 sandanak erdini teg sadıg-sız ermez-mü.
 sanggadı karas-a-nıng böz-i.

.....
 t uşik teg tele bilser.
 teltük-mü bolur kişi.
 tengri kol-ı telim turur.
 telem-e birgü ol buşı.
 tegşintürü sakınıp tengleyü körgil.
 tegmez-mü anıng tüş-i.
 tegir-mü tegmez-mü tip tetrü bögüş
 teldük biligsiz-ning iş-i. (Temizkan, 2007: 229)

“Yirmi bir dörtlükten meydana gelen bu şiir, dörtlüklerdeki bütün mısralar Uygur alfabesindeki bir harfle başlayacak şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca, dörtlükler sıralanırken ilk harflerinin alfabetik sırasının dikkate alındığı anlaşılmaktadır.” (Temizkan, 2007: 11)

Reşit Rahmeti Arat¹ bu harf şiirini elif-nâmenin ilk örneği olarak vermiştir fakat bu şiir bir elif-nâme değildir. Çünkü elif-nâmeler Osmanlı Türkçesindeki harflerin alt alta sıralanmasıyla oluşan şiirlerdir. Bu şiir Uygur alfabesindeki harflerle düzenlenmiştir ve bu yüzden bir harf şiiridir. Arap harfleriyle yazılan ilk Türkçe elif-nâme Âşık Paşa’ya aittir. (Öztoprak, 2009: 817)

¹ Arap menşeli Türk harfleriyle olmamakla birlikte, Türk dilinin ilk elif-nâme türüne Buran kültür muhitinde yazılan bir dinî şiirde rastlanmaktadır. Bu şiir Uygur harfleriyle yazılmış ve her mısranın ilk harfi Uygur alfabesine göre sıralanmıştır. (Arat, 1965: 102)

Elif-nâme söyleme geleneği Osmanlı alfabesinden Latin alfabesine geçildikten sonra da Türk alfabesindeki harfler ve sırası gözetilerek “A’dan Z’ye” adıyla devam etmiştir. Veysel Cehdi Kut’un ve Âşık Şevki Halıcı’nın yazmış oldukları harf şiirleri buna örnektir:

A’dan Z’ye

A ile âdemi yoktan var eden
Kün dedi yarattı bütün âlemi
Toprak ile sudan bu koca beden
Kullar için çalmış levhi kalemi

B ile bağışlar kulun suçunu
Bilmeyenler vardır bunun sonunu
Kafadan yukarı saysam boynunu
Saç vermiş başına yoksa sırma mı

C ile cemâlin yüzünü izler
Hak katına varacaktır bu dizler
Didarı görececek bir gün o gözler
Bilmeyen var mıdır acaba bunu

Ç ile çeneni sıkıca bağla
Burun deliğinden sihhatin sağla
Kulakların duysun derdine ağla
Ahrete gidecek bunun da sonu

D ile deryalar ucu bulunmaz
Çağlar ummanların akar durulmaz
Veysel Cehdi der ki gönül yorulmaz
Mal sahibi sayar birgün koyunu

E ile Allah emretti kula
 Rayet etmek gerek hakka usula
 Ümmetin çağırır (Resule yola)
 Belirdi anında Tanrı'nın nuru

F ile figanı feryatlar eden
 Ümmet olup doğru yoluna giden
 Bir damla sudandır bu koca beden
 Sina dağı olup Musa'nın turu

G ile gayıbı kendisi bilen
 Var mıdır fani de her zaman gülen
 Daima gülmüştür Hak'ka eğilen
 Eyyub'a vermiştir yedi bin suru

Ğ ile gülenler aydan ak olur
 Gül açar bülbül öter sağ olur
 Hak'kı sevmeyenin sonu ne olur
 Meyvası çürüktür ağacı kuru

H ile habibin izinden yürü
 Halil'e vermiştir binlerce sürü
 Dilerse sağ eder görmeyen gözü
 Veysel'in bağışlar varsa kusuru

I ile ırmaklar çağlar Hak diye
 Düşünmezsın geldin dünyaya niye
 Elinde var mıdır Hak'ka hediye
 Düşüdü mü acep birgün de bunu

İ ile iş bitmez çalışmak gerek
 Zay olmaz katında çektiğin emek

Boş durmadan çalış helâldir yemek
Ahrette sorulur sana bu konu

J ile jaleyi dağlarda ara
Çeliş Hak katında durma avara
Boşduran şeytandır o yüzü kara
Başında boynozu elleri kuru

K ile kadiri ihya edersen
Habibin buyruğu yola gidersen
Veyis gibi sen de deve güdersen
Görür gözlerin de elbet o nuru

L ile lemyezel yaratan ulu
Gösterdi emrini koydu usulü
Her nesneden üstün Allahın kulu
Veysel Cehdi geçebilirsene suru

M ile melekler hem gökte yerde
Görmeyiz onları var gözde perde
Acaba bilin mi Cebrail nerde
Çalacaktır birgün İsrail suru

N ile nazarım Hak'tan ayırmam
Hakkı sever haksızları kayırmam
Sır saklarım saillere duyurmam
Gitmesin haksızlık yolara doğru

O ile olgunlar katında yaşa
Katılma haksıza olsa da paşa
Yetimin nüfusu işlermiş taş
Bunu da bilmeli insanın oğlu

Ö ile ödenmez gereken işler
 Ağzında ses verir bakarsın dişler
 Ufak gördüğün iş bakan genişler
 Boynuna sarılır zalımın kolu

P ile peklenmez bütün günahım
 Kulum demezse de sana penahım
 Resulün yolunu diler Allahım
 Bulacaktır Veysel Cehdi de yolu

R ile Resüle olasin ümmet
 Allahın kuludur bil ki Muhammed
 Bağışlarsa suçun ederse himmet
 Adalettir bunun en doğru yolu

S ile Sare'ye komşu ol yeter
 Güllerin açılır bülbüller öter
 Sen neye güvendin ey Kut'u kemter
 Şefaati eylesin Abdullah oğlu

Ş ile şad olan şahadet aşkın
 Kulluk edeceksen olma pek taşkın
 Yolu terbiyeyi dinlesin yaşkın
 Muhammed de bil ki Allah'ın kulu

T ile topraktan sudan çamurun
 Nebiler yoğurdu senin hamurun
 Âdem'den Hatem'e nakletti nurun
 Hak sana öğretti sağ ile solu

U ile uğruna kıl canın türap

Gitmezsen emrine işinde harap
Yolunda gidersen bağışlar yarak
Ara da bul Veysel Cehdi bu yolu

Ü ile üryanım kefindir donum
Bilmem ki ne olur acaba sonum
Eledim eleğim öğüttüm unum
Böylece de gerek bilmeli bunu

V ile varırım katına onun
Vâlâdır affeder kesse de boynum
Verildi defterim suçumu duydum
Af edecek beni elbet Gafur'um

Y ile yalvarır ya Allah derim
Hak'ka ayan bütün yazı kaderim
Beni de bağışlar ulu serverim
Gider başım yüze Hak'ka vururum

Z ile zayıflarım bu dert de yeter
A ile başladım Z ile biter
Lütfunu bekliyor bu kutlu kemter
Veysel Cehdi der ki çoktur kusurum (Kut, 2002: 97-100)

Âşık Şevki Halıcı

Angara'dır Türkiye'nin merkezi,
Ağrı doğudadır bir vilayeti,
Adana'nın mahsulları ganimet,
Afyon istasyona verif ziyneti.

Adıyaman yeni oldu vilayet,

Amasya bağları sanarsan cennet,
Antalya denizden almıştır şöhret,
Artvin meyvesinden alıf serveti.

Aydın yemişleri dimağa lezzet,
Balıkesir uygun git yap ticaret,
Bilecik kimseye eylemez minnet,
Bingöl dağlarının gış gıyameti.

Bitlis bir dereye guruptur çarşı,
Bolu'da bellidir Çamlıbel döşü,
Burdur sıcak geçer yaz ile gışı,
Bursa yeşilliği anar cenneti.

Çanakkale boğaz yolu Akdeniz,
Çankırı asfaltı olufdu dümdüz,
Çorum yolarına diyilmez söz,
Diyarbakır'da var ordu guvveti.

Denizli esnafa yahışmış eli,
Edirne camisi daim ün alı,
Elazığ şirindi ucuz sebzeli,
Erzincan görüfdü çoh felaketi.

Erzurum evliya yatağı oluf,
Eskişehir güzelliği ün alıf,
Antep gaziliği düşmandan buluf,
Giresun findıhdan bol ticareti.

Gümüşhane şehrlıkde az geri,
Hakkâri gırılıh arazi yeri,
Hatay kaçahlıhdan çohdur geliri,

İsbarta halısı alif şöhreti.

İstanbul dünyada bulunmaz emsal,
İzmir'i gezif de orda mesken sal,
Gars serhat glası sahlar goyun mal,
Kastamonu ister hep adaleti.

Gayseri sucuğu pastırma yağı,
Kırklareli Trakya'nın otağı,
Kırşehir'in boldur bosdanı bağı,
Kocaeli güldürüyor devleti.

Konya ziyaretgâh Mevlana Hünkâr,
Kütahya'ya git bah neler neler var,
Malatya açması hoşafı güzel,
Manisa bolluhda var azameti.

Maraş'ın her yere gider pirinci,
Mersin limon portakal birinci,
Mardin güzelleri solmaz narıncı,
Muğla'nın Ege'ye vardır izzeti.

Muş'un garpuzun al iyisin sorma,
Nevşehir aynıdır kenara varma,
Niğde'de yetişer çoh güzel elma,
Ordu fındıhları buluf lezzeti.

Rize'nin vatana yetişif çayı,
Sakarya nehiri sular ovayı,
Samsun'un tütünü dünyada iyi,
Siirt Nakşibendi var tarikati.

Sinop burnunu geç denizden şehir,
Sivas ölkesinde yetişer şair,
Tekirdağ vatana çoh verer hayır,
Tokat yetiştirir memuriyeti.

Trabzon okutar hep dini hoca,
Tunceli jandarma okulu yüca,
Urfa yağı piyasada olunca,
Uşah şekerlerinin zengin niyeti.

Van gölünün vardır bir büyük bahsı,
Yozgat ibadete dolar camısı,
Zonguldak kömür'nün dünyada sesi,
Şevki der soğuktan korur milleti. (Temizkan, 2007: 235)

4.2. ELİF-NÂME

“Elif-nâme” sözcüğü “elif” ve “nâme” sözcüklerinin birleşmesinden oluşan bileşik bir isimdir. Elif-nâme sözcüğü çeşitli kaynaklarda şöyle tanımlanmıştır:

Şemsettin Sâmî: “Arap harflerinin birincisinin adı olan “elif” kelimesi ile risâle, kitap, varak anlamlarına gelen “name” kelimesinin birleşmesinden meydana gelmiş bileşik bir isimdir.”(Sâmî, 1978: 1452)

Abdurrahman Güzel: “Elif-nâmeler, Osmanlı Türkçesindeki otuz üç harfin değişik konularda, değişik şekillerde, genellikle mısra başlarındaki harflerin alt alta alfabetik sıra ile beyitler halinde yazılarak devam etmesi neticesinde oluşan manzum eserlerdir.” (Güzel, 2006: 634)

Nihat Öztoprak: “Elifnâme, mısra veya beyitlerin ilk harfî alt alta getirildiğinde, elif’ten ye’ye alfabetik bir şekilde sıralanan, ekseriyetle aruzun fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/fâ’ilün kalıbıyla ya da 11’li hece ölçüsüyle yazılan,

gazel, kaside, müseddes gibi farklı şekillerle yazılabilen, daha çok dinî ve didaktik konulu olmakla birlikte her konuda örnekleri görülebilen şiirlerdir.” (Öztoprak, 2009: 817)

Elif-nâmeler değişik şekillerde yazıldığı gibi çoğunlukla dize başlarındaki harflerin alt alta alfabetik bir tarzda “elif” ten “ye” ye kadar sıralanması ile oluşan şiirlerdir. Elif-nâmelerde harflere bağlı olarak seçilen kelimeler rastgele değil eserin içeriğine uygun olarak seçilmiştir.

Elif-nâmeler hem halk edebiyatında hem de divan edebiyatında kullanılan bir türdür. Divan şiirinde mesnevi, kaside ve gazellerde, halk şiirinde destan, koşma ve divan gibi nazım şekilleriyle kullanılmıştır. Divan şairleri elif-nâmelerde aruz ölçüsünü daha çok da aruzun “fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün” kalıbını, halk şairleri hece ölçüsünün 11’li, 8’li ve 7’li kalıplarını kullanmışlardır.

Elif-nâmeler üzerine çalışmaları bulunan araştırmacılar çeşitli tasniflerde bulunmuşlardır. Doğan Kaya, elif-nâmelerin şekil özelliklerini şöyle sınıflandırmıştır:

- a) *Elif ve diğer harfler beyit başlarına getirilir.*
- b) *Elif ve diğer harfler dörtlük başlarına getirilir.*
- c) *Elif ve diğer harfler dörtlüklerde sıra ile her dizenin başına getirilir.*
- d) *Elif ve diğer harfler beyit sonlarına getirilir.*
- e) *Beyitlerle yazılmış şiirlerde elif ve diğer harfler dize başlarına ve ortalarına getirilir. (Kaya, 2007: 310)*

Elif-nâmeler üzerine kapsamlı bir inceleme yapan Nihat Öztoprak elif-nâmeleri beş başlığa ayırmıştır:

- 1. *Düz elif-nâmeler*
- 2. *Ters elif-nâmeler*
- 3. *Düz-Ters elif-nâmeler*

4. *Kafiyeleri alfabetik sıralanan elif-nâmeler*
5. *Eğitici ve eğlence amaçlı elif-nâmeler* (Öztoprak, 2009: 818)

Nihat Öztoprak'ın yapmış olduğu bu sınıflamanın ilk dört maddesi elif-nâmelerin biçim özellikleri ile ilgiliyken beşinci maddesi elif-nâmelerin içeriğiyle ilgili bir sınıflamadır. Bize göre bu tasnif elif-nâmelerin biçim ve içerik özellikleri şeklinde iki ayrı başlık altında incelenseydi daha uygun olurdu.

Düz elif-nâmeler, mısra başındaki kelimelerin ilk harflerinin elif' ten ye'ye doğru alfabetik sırayla yazılması şeklinde oluşmaktadır. Bu türde, genelde ilk kelimedenden önce ilgili harf yazılır ve vezne dâhil edilir. Düz elif-nâmeler de kendi içinde mısra başları alfabetik olanlar, beyit ve dörtlük başları alfabetik olanlar, yalnızca mısra başında değil mısra içinde de harflerden biri ya da bir kaç yer alanlar, bir mısrasında baştaki harf ile başlayan en az iki veya daha fazla kelime kullanılanlar şeklinde olmak üzere gruplandırılır.

❖ *Mısra başı alfabetik olan elif-nâmeler:*

Elif Emrah ile başladım aşka
Be Beybörök ile kılıç çalmadım
Te Tûrâbî hayatın çok bilemem
Se Sümman ile ber-murâd almadım

Cim Cihânî güzel sözler söylemiş
Ha Hüseyin karaları bağlamış
Hı Hurşid geülmemiş dâim ağlamış
Dal Dertli'yle çile çektim dolmadım

Zel Zamânî sözlerini severim
Rı Ruhsat'la Hak'tan affım dilerim
Ze Zihnî'le güzel şiir söylerim
Sin Seyrânî ile rahat kalmadım (Kaya, 1990: 22)

❖ *Dörtlük başı alfabetik olan elif-nâmeler:*

Elif İrşadî bendesin eyledi irşad
Edirne'yi Kenzî zapt etti üstad
İki gönlü bile olunca evlat
Aralıktan rakîb kaçır demişler

Be Bursa'da seyr ettim âb-ı zülâlî
Belh'i Buhara'yı sanmayın hâlî
Bu dar-ı fenada neyleyim malı
Pula mala düşen azar demişler

Te Tekfur Dağı görsen güzel iskele
Ticaret etmeden bilemem hele
Türabî cihana verdi velvele
Tertib etmiş hoş yadigâr demişler

Se Sabit meydanında cevahir saçır
Semerkand dilberi âdemden kaçır
Şemudoğlu derler çok şarab içer
Senası dilinde settar demişler (Kaya, 1998: 86-87-88)

❖ *Beyit başı alfabetik olan elif-nâmeler:*

Elif Allah üç harfdir noktası bir candadır
Her biri neye işâret bilmeyen gümândadır

Be Bir nukat iki huruf ile dü cihana hükm ider
Hayy ü bâkidir bilenler nokta-i be kandedir

Te Tevekkül kıl Hüdâ'ya gel beri ey âşıkân

Sırr-ı lâ-yüfnayı oku Hakk'ı insandadır (Elçin, 1997: 130-131)

❖ *Mısra içinde de harflerden biri ya da bir kaç yer alan elif-nâmeler:*

Şın Şirin ilinden **Sad**; **dad** gelirim

Tı Zı, A'in Arap farsî bilirim

G Gaflet gurbet ellerde kalırım

F Fakir halimi bil ela gözlüm

.....

N Derki varmı bencileyin âşık

V Deva eyleyip aşkına düşüp

H Çifte benlerin aklıma düşüp

Lamelif- Laf değil (**Y**) ela gözlüm (Atalay, 1992: 73)

❖ *Bir mısrasında baştaki harf ile başlayan en az iki veya daha fazla kelime kullanılan elif-nâmeler:*

Elif Ahmet aşçı olmuş İran'da
Mükedder hali var devr-i viranda
Müşahede eylemişim seyranda

Be Bayram Bağdat'ta börekçi hâlâ

Te Tevfik Tarsus'ta eylemiş iskân

Se Senasın gûş eyledim rayegâh

Cim Cemal bî sanat durur kemâ-kân

Ha Hamit Halep'te hallaççı hâlâ

Hı Halil hizmetçi ihale etmez

Dal Davut dabağı hilafe gitmez

Zel Zakirin zikri mesafe yitmez

Re Recep Rusçuk'ta remilci hâlâ (İvgin-Yardımcı, 1996: 67-68)

Ters elif-nâmeler, mısra veya beyit başlarının ye'den elif'e doğru sıralanmasıyla meydana gelen elif-nâmelerdir.

Ye yüzündür dilber-i âyîne-i gîfî-nûmâ
Lâm-elif lâ dimezzem zülfün durur zıll-i hudâ
He hilâl ebrûlarından kâbe kavseyn oldı fâş
Kim Habîbin istivâsıdır ale'l-arş istevâ
Vav veylden halâs olmak dilersen cân ile
Kurtuluş kesretten oldun ehl-i vahdet gâlibâ
Nun nûş ettim şarâb-ı câm-ı la'lin cur'asın
Gıll ü gıştan kurtulup buldum küdûretten safâ
Mîm milk-i mısır-ı hüsnün mâlikisin hüsrevâ
Hak azîz etsin seni âlemde ey yûsuf-likâ
Lâm la'l-i şerbetinden cümle eşyâ esrimiş
Na'ra-i nutk-ı ene'l-hak'dır gelen savt-ı Hudâ (Öztoprak, 2009: 820)

Düz-Ters elif-nâmeler, mısra veya beyit başları elif-ye-bâ-lâmelif... şeklinde baştan sona ve sondan başa doğru karışık sıralanan elif-nâmelerdir.

Elif anı bilmişem ben la feta illa Ali
Ye yalanı silmişem ben la feta illa Ali

Be baka mülkünde hâkim Mustafa vü Murteza
Lam elif la dimezem men la feta illa Ali

Te temenna eyledim sırrında ızhar eyleyüb
He hilal levhinde gördüm la feta illa Ali

Se sebatım od u su toprak u yeldendir benim
Vav vücudun şehriyem ben la feta illa Ali (Birdoğan, 1991: 210)

Kafiyeleri alfabetik sıralanan elif-nâmeler, kafiyeleri alfabetik dizilen ve mesnevi nazım şekliyle yazılmış elif-nâmelerdir.

Elif Allah Bâri kıldı bî-riyâ
Eyledim dîvân-ı sânî intihâ

Be bana etdi İlâhım feth-i hâb
Baktığımca zâir oldı âfitâb

Te Taâlallâh verip bana sebât
Tâze verdi ruhuma âb-ı hayât (Öztoprak, 2009: 822)

Eğitici ve eğlence amaçlı elif-nâmeler, eğitim amaçlı olarak ve halk oyunu şeklinde tertip edilmiş olan elif-nâmelerdir. Bu elif-nâmelerde mısra başlarındaki harfler, elif'ten ye'ye alfabetik olarak sıralanırken ilk kelime bir şehir, ikinci kelime bir sanatkâr, üçüncü kelime ise o sanatkârın ortaya koyduğu eserin adıdır.

Elif Edirne'de san'atın işler
İdris ortağı iplikçi hâlâ
B Bir vakit beraber idim burada
Bekir'dir ortağım balıkçı hâlâ

P Plevne'de Hamze Pehlivan pekmez yapmaktan nâşı
Ehâlisi çingân mürtekib hem de vahşî
T Tiflis'de tırtıkçı başı
S Sekovça'da semercidir kardaşı (Hafız, 137-138)

Elif-nâmelerde konu sınırlaması yoktur. Dini ve din dışı her türlü konu elif-nâmelerde işlenebilmektedir.

Konularına göre elif-nâmeler:

a) *Lâ-dînî elif-nâmeler*

b) *Dînî elif-nâmeler*

c) *Tasavvufî elif-nâmeler* (Yardımcı, 2008: 405)

Lâ-dînî elif-nâmeler; divan şairlerinin gazel, halk şairlerinin koşma nazım biçimiyle yazdıkları elif-nâmelerdir. Bu elif-nâmelerde beşeri aşk ve doğa sevgisi konu edilmektedir.

Dînî elif-nâmeler; divan şairlerinin mesnevi, halk şairlerinin destan tarzında yazdıkları elif-nâmelerdir. Bu elif-nâmelerde Allah'a yalvarma, Allah'ın varlığı ve birliği, Peygamberlere ve devrin ileri gelenlerine övgülerin yer aldığı konular işlenmektedir.

Tasavvufî elif-nâmeler; çeşitli nazım şekillerinde yazılmaktadır. Bu elif-nâmelerde tasavvuf öğretileri, tasavvufi konular işlenmektedir.

Elif-nâmelerle ilgili olarak mutlaka belirtilmesi gereken bir başka husus da, bu tür şiirlerin eğitim ve kültür seviyesi yüksek şairler yanında, muhtemelen mektep ve medrese yüzü görmemiş şairler tarafından da yazılmış olmasıdır. Osmanlı alfabesinde s, h ve z gibi sesler, farklı harflerle karşılanır. Hangi kelime hangi harfin kullanılacağını bilmek ancak belli bir eğitimle mümkün olmaktadır. Elif-nâme yazan şairler arasında zal yerine ze'yi veya zı'yı kullanan ve bu tip yanlışları diğer harflerde de yapanların sayısı hiç de az değildir. Engin bir bilgi ve kültüre sahip şairlerle oldukça sık bir birikime sahip olan şairlerin aynı türe ait şiirler yazmış olmaları da, bu edebî geleneğin ne kadar köklü ve canlı olduğunu ortaya koymaktadır. (Temizkan, 2007: 13)

V. BÖLÜM

5.1. ELİF-NÂMELER

5.1.1. Lâ-Dînî Elif-nâmeler

1

Âşıklar Serencâmi

Elif Emrah ile başladım aşka
 Be Beybörekle kılıç çalmadım
 Te Tûrâbî hayatın çok bilemem
 Se Sümman ile ber-murâd olmadım

Cim Cihânî güzel sözler söylemiş
 Ha Hüseyin karaları bağlamış
 Hı Hurşid gülmemiş dâim ağlamış
 Dal Dertli'yle çile çektim dolmadım

Zel Zamânî sözlerini severim
 Rı Ruhsat'la Hak'tan affım dilerim
 Ze Zihnî'yle güzel şiir söylerim
 Sin Seyrânî ile rahat kalmadım

Şın Şenlik'le garip gönlüm şenlendi
 Sad Sadık'ın koşmaları ünlendi
 Dad Dadaloğlu da iskân eylendi
 Tı Tâlibî ile murad alamadım

Zı Ziyâ ile hem dünyadan bezdim
 Ayın Ömer ile çok divan yazdım
 Gayın Garip ile gurbette gezdim
 Fe Feryad'la gözüm yaşın silmedim

Kaf Kuddûsî ile kuddusa erdim
 Kef Kerem'le gezdim kendimi yordum
 Lâm Leylâ'yla Mecnûn yanına vardım
 Mim Minhac'la çok ağladım gülmedim

Nun Niyâzî ile çok niyâz ettim
 Vav Veli'yle ağı zehirler yuttum
 He Hicrânî ile hicrâna yettim
 Lamelif'le Lâtif Şah' ı bilmedim

Ye Yunus'tan ilâhîler dinledim
 Mücevher sözlerin duydum anladım
 Tâlibî tüm âşıklarla inledim
 Yâ Rab senden güzel maşuk bulmadım (Kaya, 1990: 22)

2

Demişler

Okuduk ilm ile mantık meani
 Yol bilmeyen yoldan sapar demişler
 Okuyup yazmanın şimdi zamanı
 Âlimler de okur yazar demişler

Okuyup yazmasa olmazdı ârif
 Cahil ne anlasın eylesin tarif
 Bu avazıçardan almış maarif
 Bize niçün sazı çalar demişler

Her mısırada şan-ı vâsf-ı âşıkandır
 Ehl-i maarife cümle beyandır
 Demeyin ki filan oğlu filandır
 Tabiat şiir-i esrar demişler

(Elif) İrşadî bendesin eyledi irşad
 Edirne'yi Kenzî zapt etti üstad
 İki gönlü bile olunca evlat
 Aralıktan rakîb kaçır demişler

(Be) Bursa'da seyr ettim âb-ı zülâlî
 Belh'i Buhara'yı sanmayın hâlî
 Bu dar-ı fenada neyleyim malı
 Pula mala düşen azar demişler

(Te) Tekfur Dağı görsen güzel iskele
 Ticaret etmeden bilemem hele
 Tûrabî cihana verdi velvele
 Tertib etmiş hoş yadigâr demişler

(Se) Sabit meydanında cevahir saçır
 Semerkand dilberi âdemden kaçır
 Şemudoğlu derler çok şarab içir
 Senası dilinde settar demişler

(Cim) Cezbî' muhabbetten bir lahza kalmaz
 Cünunî aşkının kadrini bilmez
 Cihanda bitmedik hiçbir iş olmaz
 Cezair'e giden çıkar demişler

(Ha) Hayalî dilberdir cemale âşık
 Hilmî'nin derunu nare ulaşıp

Halep dilberinin dili dolaşık
Hakikat Arabi çalar demişler

(H1) Hadim' in mahbubu gayet de molla
Hizmetinde daim olaydım hâlâ
Haber almış bugün Mecnun-ı Leylâ
Halik Mevlâ'sını arar demişler

(Dal) Dehrî Mevlâ'sını dilinden komaz
Doğru söyleyenler halka yaramaz
Dıyarıbekir'den şair dolamaz
Duyanlar orada ırar demişler

(Zel) Zekâtını verip malını yemez
Zikrî Mevlâ'sını dilinden komaz
Zile'nin dilberi âdeme kıymaz
Zahidlerin zühdü artar demişler

(R1) Rızaî Bey gizli hiç kimse bilmez
Razî gibi şair cihana gelmez
Rodos dilberine bahane olmaz
Rakib arkasından çatlar demişler

(Sin) Sivas'ı sorarsan pek şirin yerdir
Selimî cihanda bulmaz birdir
Sermaye-i ömür her kimde vardır
Sere her bir külâh uyar demişler

(Şin) Şam ile İslâmbol dünyaya bedel
Şakirî üstadım ezelden ezel
Şairler dilinde bir darb-ı mesel
Şakird üstadından şaşar demişler

(Sad) Samsun'un dilberi pek gücçe uyar
 Samur kürklerini eđnine giyer
 Sadıkî, Sıdkı' nın hatırın sayar
 Samatyalı âdem soyar demişler

(Dat) Dahhak-ı Mari'nin kalmadı ismi
 Zaifî aşk ile eritti cismi
 Darbhane'nin dahi hoştur resmi
 Darbhane'den sîm-zer çıkar demişler

(Tı) Tunus bir hoş diyar mesli bulunmaz
 Tırabulus dersin gören ayrılmaz
 Tosya'yla Tokat'a hiç bedel olmaz
 Tırabuzan bir hoş diyar demişler

(Zı) Zayfını pek sever Âşık Firkatî
 Zahnanın dilberi âdeme yakı
 Zahir kıyamete kim kalır bakî
 Zulüm bu dünyayı yıkar demişler

(Ayn) Adlî' nin kemali söylenir dilde
 Ayaş'ın dilberi gül taşır belde
 Ar eylemez her kim gezer bu yolda
 Arif olan çok iş duyar demişler

(Gayn) Gaibî mevlâ'dan gayrı bilen yok
 Galata'da şarab taze oğlan çok
 Gurbette kim dedi piştov bıçak sok
 Gaygu çeken gama batar demişler

(Fe) Fıtnat da bir zaman aldı sadanı
 Fehim, Saib, Ragıb seyt etdi anı

Filib'e'yi derler güzel mekânı
Fevt etme ferzendi uyar demişler

(Kaf) Kaimî kaimdir daim işime
Kailî'nin neler geldi başına
Karaman'da düşme oğlan peşine
Kancıktır âdemi kıyar demişler

(Kef) Kenzî gezip kâmil oldu cihanı
Git Konya'da seyr et Sultan Civan'ı
Keşfî'nin de vardı bir Süleyman'ı
Gönül masum elbet umar demişler

(Lam) Lezizî şairin mevludu Bender
Lezzetî gayetle müştak-ı dilber
Leteke'de vardır lebleri ahmer
Lâzım olan varır arar demişler

(Mim) Manastır Rum ile yazar baş kalem
Mansub olan vezir çeker mi elem
Mahbub'un cefası âşkına kerem
Muhabbet cefayı bozar demişler

(Nun) Necatî, Hayratî ol Cavidanî
Neş'et'in kelâmı mantık meani
Nazilli'de Musa Efendi yani
Nezaket-i aşkı sırdar demişler

(Vav) Vatanı herkesin kendine Bağdat
Vermişler ezeli lezzet ile dad
Vehbî'nin sözleri hep ana mutad
Vidin muhkem kale hisar demişler

(Ye) Yahya'nın gazeli kati pek rengîn
Yaş ile Bükreş gayetle zengin
Yakşı (?) dünyada bulmazsa dengin
Yerde gökte işin arar demişler

(Lâmelif) Lâmelif lâ demem tutarım emrin
Lâ-cerem kulusun yolunda bulun
Lâmelif lâ derse gör anın halin
Lâ demez eyleyen ikrar demişler

Şem'î yayım ehl-i kemâle sala
Tab'ımızı güşad eyledi Mevlâ
Nazîfî'den tanzir eylerdik a'lâ
Dahi dil üstünde dil var demişler (Kaya, 1998: 86-87-88)

3

Elif İstanbul'u seyrân eyledim
Be Bursa'nın şanı andan ziyâde
Te Tevriz, Isfahan cümleden âlâ
Se Semerkant, Buhara'dır

Cim Cidde Beytullah hem Taif ile
Ha Halep Mar'aşla düşmüşler çöle
Hı Hınıs, Antekye, Kilis de bile
Dal Divriği, Erzingân da orada.

Zal Zileyle Tokat, Amasya bile
Ra Remle Uriscık meşurdur ezel
Ze Zeytun, Misis'le Adana hâlel
Sin Sivas'la Gürün şimdi burada

Şın Şam, Kûfe'dir erenler babı

Sat Safranboludur hudbur hicabı
 Dat Danapa, Tarsus, Misis Arabî
 Tı Trablus'la Akkâ ziyade.

Zı Zagra Rumeli görmedim yazdım
 Ayın Anteb, Urfa, Musul'u gezdim
 Gayın Gazza ile Yafa'da çok nem sezdim
 Fe Frenk ülkesi kaldı karada.

Kaf Konya, Karaman bir âli takdır
 Kef Kelkit, Erzurum Şam'a ıraktır
 Lem Lüleburgazı şöhreti çoktur
 Mim Medine şehri erdir murada.

Nun Niğde Kırşehir yoktur huzuru
 Vav Vaveyle çeker her dem Kusurî
 He Hile bulmuşdur saadet nuru
 Ye Yanya enfiye satar burada. (Bilgegil, 1942: 54-55)

4

Elif-Ba Destanı

Elif: Edirne'de sanat eyledim
 İdris'ti ortağım, iplikçi hâlâ
 Be: Bir vakit berberlik ettim Bursa'da
 Bekir'di çırağım, balıkçı hâlâ

Te: Tiflis'li Timur terlikçibaşı
 Se: Sakça'da semercidir kardaşı
 Cim: Çorum'da Cafer çizmecibaşı
 Ha: Hamâ'da Hasan hamamcı hâlâ

Hı: Harput'ta Halil hatipmiş meğer

Dal: Debre’de Davut dervişlik eder
 Zel: Zile’de Zâkir zencirin yeder
 Rı: Razgrad’da Ramazan rakıcı hâlâ

Ze: Zeytun’da zübeyr zeytin yapardı
 Sin: Sinop’ta Salim sedef takardı
 Şın: Şumnu’da Şakir şerbet satardı
 Sad: Samakov’da Sadık sandıkçı hâlâ

Gayn: Galata’da Galip Gafur pehlivan
 Fe: Filibe’de Ferhat, fesci bezirgân
 Kaf: Kalkandelen’de Kadir kılıççı heman
 Kef: Girit’te Kâmil gümrükçü hâlâ

Lâm: Lâleli’de Lutfi lüle yapardı
 Mim: Musul’da Musli meyva satardı
 Nun: Nazilli’de Nazif Nusha yazardı
 Vav: Van’da Veysel varakacıdır hâlâ

He: Hintli Hip hele neylerdi
 Ye: Yanya’da Yahya yağlık işlerdi
 Dertli, düşünmeden yalan söylerdi
 Adını koydular yalancı hâlâ (Kutlu, 1979: 198)

5

San’at Destanı

Elif Edirne’de san’atın işler
 İdris ortağı iplikçi hâlâ
 B Bir vakit beraber idim burada
 Bekir’dir ortağım balıkçı hâlâ

P Plevne’de Hamze Pehlivan petmez yapmaktan nâşı

- Ehâlisi çingân mürtekib hem de vahşî
- T Tiflis’de tırtıkçı başı
- S Sekovça’da semercidir kardaşı
-
- C Cerem’de Ca’fer cezve yapardı
- Ç Çanakkale’de Kâzım Çavuş çömlek satardı
- H Harput’ta Haydar hatiplik iderdi
- D Debre’de Dâvu dervişlik iderdi
-
- Z Zille’de Zekir zilli zurna çalardı
- S Sinop’ta Selim sâleb yapardı
- Ş Şumlu’da Şâkir şerbet satardı
- S Samako’da Sâdık sandık düzerdi.
-
- Z Zâlib Pufka Üsküp’de darabuka çalardı
- T Tırnova’da Tâhir tabakçılık işlerdi
- Z Zührab İstanbul’da çanpare ile oynardı
- A Aynoroz’da Ârif aracılık işlerdi
-
- G Garb Tarablus’da Gâlib kuşak satardı
- F Filibe’de Fâik fâide ile para verirdi
- K Kırım’da Kâsım kaymak satardı
- G Girit’de Kâmil gömlek çok dikerdi
-
- L Lüle’de Lâtif lüle yapardı
- M Musul’da Muslin meyve satardı
- N Narta’da Nazif nüsha mardifal yazardı
- V Varna’da Vasil varak keserdi
- Y Yanya’da Yahyâ yalan söylerdi
- Müşafir evine gelse çok şad iderdi (Hafız, 137-138)

6

(Elif) Elif Allah için olsun
 (Be) Be'ye bizden selâm söyle
 (Te) Te'ye temennamız vardır
 (Se) Se'ye bizden selâm söyle

(Cim) Cim cemâlin benzer aya
 Âyet dedikleri bu ya
 Bir hacetim vardır (Ha) ya
 (Hı) Hı'ya bizden selâm söyle

(Dal) Dal diyelim oldu benim
 (Zal) Zelil etme sultanım
 (Re) Re'dır benim hem Rahman'ım
 (Tı) Tı'ya bizden selâm söyle

(Dat) Dat zuhur etti Cihâna
 (Ayn) Ayn'dan ayırma dedi
 (Gayın) Gayın senden gayret-kânı
 (Fe) Fe'ye benden selâm söyle

(Kaf) Kaf'a gayrısın girme kana
 (Kef) Kerem kıl kıyma cana
 (Lâm) Kâfiri kattı imana
 (Mim) Mim'e bizden selâm söyle

(Mim) Muhammed nesl-i Haşim
 (Nun) Nûrundan arttı çoşum
 (Vav) Vallahi inanmışım
 (Ha) Ha'ya benden selâm söyle

Der Hüseyin'im şar'a vardık

Bir özge pazarlık kıldık
 (Lâmelif) Lâm elif'i üstâd kıldık
 (Ye) Ye'ye bizden selâm söyle. (Kaya, 1994: 366-367)

7

Elif ile ne yen sorarsan bana
 Be ile pekmezi balı severim
 Te ile Se ile yemem soğanı
 Cim ile cennette dalı severim

Ha ile helvayı severim paşa
 Hı ile ham olup yanaşmam keşe
 Dal ile dolmayı sürün ateşe
 Zel ile zerdali gülü severim

Re ile rakipler yesin vebali
 Ze ile zeytini çifte çuvalı
 Sin ile sirkeli köfte yapalı
 Şın ile şekeri narı severim

Sad ile salamura yağlıca çörek
 Dad dolandırma kadayıf börek
 Tı ile tavşan kaz eti gerek
 Zı ile zulm etmem adli severim

Ayn ile âlemden çektim elimi
 Gayın ile gaflet büktü belimi
 Fe feragat kıldım bildim ölümü
 Kaf ile Kur'an'ı dini severim

Kâf ile Kâbeye sürsem yüzümü
 Lâm ile levnimi silsem gözümü

Mim ile Muhammed yaktı özümü
Nun ile nurunda teli severim

Vav ile vuslata erişsek n' olur
He ile hidayet Mevla'dan gelir
Lamelif derunum bir Mevla bilir
Ye ile Ruhsat'ım hali severim (Kaya, 1994: 366-367)

8

Âşıklar Destanı

Elif Emrah alamadı Selvi'yi
Be Bahadır kılıç vurdu kınaman
Te Teclili yandı maşukam deyi
Se Sehili kendin yordu kınaman

Cim Celali maşukunu bulamadı
Ha hidayet muradını almadı
Hı Hıdır ağladı bir kez gülmedi
Dal Dertli terk etti yurdu kınaman

Zel Ziya ermedi dünyada deme
Re Ruhsatı kavuşmadı Meryem'e
Ze Zühtü boyandı kedere, gama
Sin Sümmani yolun gördü kınaman

Şın Şenlik âşığı zehir öldürdü
Sad Sadık derdini halka bildirdi
Dat Dadaloğlu göçün kaldırdı
Tı Tahir Zühre'yi sordu kınaman

Zı Zarı yanardı esmer yârine
Ayın İbreti ad koydu serine

Gayın Kuddusi de döndü pirine
Fe Ferhat kayayı yardı kınaman

Kaf, Kanber'le Arzu birlik gül oldu
Kef Kerem'e nice dağlar yol oldu
Lem Leyla'nın için Mecnun del'oldu
Mim Minhacı bağlı durdu kınaman

Nun Niyazi Hakka açtı elini
Vav Veli Sultan'a döndü yolunu
He Hasan sevmezdi dünya malını
Lamelif Lal'e can verdi kınaman

Ye Yunus şeyhinin gezdi izinde
Üç âşık kavuştu dünya yüzünde
Feryadi de ağlar Bahanözü'nde
Yana yana bulur derdi kınaman (Özen, 1983: 59)

2

Guş eyle vasfedem ey dilpesendim
Nazar kıldım bazı hünerci hâlâ
Seyyah oldum gördüm ey bimenendim
Bir takım âdemi sanatçı hâlâ

Elif Ahmet aşçı olmuş İran'da
Mükedder hali var devr-i viranda
Müşahede eylemişim seyranda
Be, Bayram Bağdat'ta börekçi hâlâ

Te, Tevfik Tarsus'ta eylemiş iskân
Se, Senasın gûş eyledim rayegâh
Cim, Cemal bî sanat durur kemâ-kân

He, Hamit Halep'te hallaççı hâlâ

Hı, Halil hizmetçi ihale etmez

Dal, Davut dabağı hilafe gitmez

Zel, Zakirin zikri mesafe yitmez

Rı, Recep Rusçuk'ta remilci hâlâ

Su, Şerif'in Şam'da kalmış dükkânı

Arar Anpo bugün derde dermanı

Seyreyledim hoş geçirir zamanı

Sat, Salih Samsun'da sandıkçı hâlâ

Dat, dalâlet göstermesin âlemde

Necat irsün Yarab bize her demde

Temaşa eyledim gezdim her yerde

Tı, Tahir Taif'te tomrukçu hâlâ

Zı, zuhur edince mucizi Musa

Ayın, ayan oldu Hazreti İsa

Gayın, Galip mağlup hep gafıl asa

Fe, Felek Fizan'da fındıkçı hâlâ

Kaf, Kadri Kırım'da kumarbaz olmuş

Kef, Kerem Kiylan'da oyunbaz olmuş

Lâm, Lütfi London'da sihirbaz olmuş

Mim, Memiş Mısır'da mühürcü hâlâ

Nun, Nazif ismiyle Narde şehrinde

Nezafet göstermiş her hünerinde

Nakşedermiş nakşizer güherinde

Vav, Vehbi Van içre varakçı hâlâ

He, hibaye özün özün verme kul küşa
 Lamelif, sırrını eyleme ifşa
 Ceyhunî remzile eyle temaşa
 Ye, Yahya Yemen’de yalancı hâlâ (İvgin-Yardımcı, 1996: 67-68)

10

Elif oldum sana âşık cân ile
 Be benim sevgilü cânım efendim
 Te tükendi tâkatim hicrân ile
 Se sevâb güldür civânım efendim

Cim cemâlin pertevine yandı ten
 Ha hâlim ol bendene ey gül beden
 Hı hatâmız var ise afv eyle sen
 Dal derin dârul-âmânım efendim

Zel zelil oldum efendim bir zamân
 Re recâmı kıl kabul şûh-ı cihân
 Ze zevâlin virmesin Rabb’ım amân
 Sin sen ol var mihribânım efendim

Şın şarâb-ı aşkını nûş eyledim
 Sad safâ-yı kalbile cûş eyledim
 Dad za’îf a’dâyı hâmûş eyledim
 Tı topuzla kahrâmanım efendim

Zı zulüm itme mürüvvet kıl bana
 Ayın âlemde bana lutf it becâ
 Gayın gabgab içün şahım dâ’imâ
 Fe fedadır hânümânım efendim

Kaf kalem kaşlarının hayranıyım

Kef kömür gözlerinin kurbânıyım
 Lâm likânın bende-i fermanıyım
 Mim meded şems-i cihânım efendim

Nun navar ağlatma güldür yüzlerim
 Vav visâlin Hüznî âsâ özlerim
 He helâk oldum tükendi sözlerim
 Ye yamandır hâl ü şânım efendim (Oğuz, 1988: 133)

11

Hurufatlı Mersiye

Elifullah dedim aldım kalemi
 Benim halimden bil kara gözlüm
 Tamam derûnumu beyan edeyim
 Selvi boylunu bul kara gözlüm

Cemâlin benzer gökteki aya
 Hayran olmuşum yârim ben sana
 Hayalin bir yana sevdan bir yana
 Daim dünyada kal kara gözlüm

Zarı zarı ağlarım her gün
 Rahm elinden yüreğim ezgin
 Senin yoluna ölürüm bir gün
 Şekere benzer dil kara gözlüm

Sabrım kalmadı gayre ver malın
 Doğru ağzıma ver memelerin
 Top zülüflerden ayırmaların
 Gidersem kadrimi bil kara gözlüm

Zordur güzele meyil vermesi

Âşık olup sefa sürmesi
Kabil değil murad alması
Fena halimden bil kara gözlüm

Kararım kalmadı gayri el-aman
Kerem et sevdiğim hallerim yaman
Leblerinden emsem bir zaman
Meylim sendedir gel kara gözlüm

Nice cefalar çektim yoluna
Vasıl olaydım gonca gülüne
Her an sarılsam ince beline
Lam-elif artırdı gam kara gözlüm

Yetişir hurufât-ı kelâm
Hak verin bu sözde var mıdır yalan
Dünyada mesuttur yârini bulan
Bulmazsan yârini yan kara gözlüm (Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yardımcı'nın özel arşivinden alınmıştır. Mahlassızdır.)

12

Elifdir kametin ey fidan boylu
Yüzünü görenin aklı zay olur
Be bir kerem eyle ey mazlum huylu
Oktur kirpiklerin kaşın yay olur

Te taberak Allah yar cemalına
Se sela verirler zatı şanına
Cim celallanıban girme kanıma
Bazı âşıklarda böyle huy olur

Ha halım malumdur ey gül yüzlü yar

Hı hayâlîmdasın leyli ve nahar
 Dal dilimde zikrederim aşîkâr
 Güzellerden âşıklara pay olur

Zat zamanın geldi uçmağın çağı
 Re reyın verki seyredem bağı
 Ze zülfün suzanı deldi sinemi
 Yara işler yeri belli dağ olur

Sin severim seni öyle bir şirin
 Şın şay etme kimse duymasın sırrın
 Sad sefa zevkile geçirsın günün
 Bir kerem eylesen neyin zay olur

Dad düha dilersen kurbandır canım
 Tıg tabib olur dökseler kanım
 Zığ zalimlik etme yoktur imkânım
 Âşıklarda ikrarına kavi olur

Ayın inayet kıl ağlatma beni
 Gayın gamzelerin deldi sinemi
 Fe fırgat oduna yandırma beni
 Ağlatsanda gözüm yaşı çay olur

Gaf gametin görsem sevünür canım
 Kef kerem eylesen kaşı kemanım
 Lem lütfünle ırahmetin umarım
 Mim mesteder lebbin ancemi olur

Nun nezirin yoktur birsin efendim
 Vav vallahi birliğine inandım
 He hele zulaldır leblerin kandım

Ayaklarıyın toprağına tuduyu olur

Lamelif La demem birsin ey Hûda

Ye yasin şanına enmiştir ada

Kapında kul oldu Âşıkî geda

Yüzünü göstersen hemen bay olur (Bal, 1989: 241-242)

13

Elif Allah'ı seversen beri bak

Be benden vazgeçme boyu güzelim

Te ile se ile seni severim

Cim ile cilvesi huyu güzelim

Ha ile hı ile hor bakma bize

Dal ile zel ile gûş eyle sözüm

Rı ile zel ile gel çıkma yüze

Sin ile sefâsı soyu güzelim

Şın ile şad ol tut bu pendimi

Sad ile dad ile sakın kendini

Ta ile za, le etme andını

Ayındır kaşların yayı güzelim

Gayın gafletten eyleyip güzer

Fe ile kaf ile eyle gel hazer

Kaf ile lâm ile âlemi gezer

Mim ile nun nuru ayı güzelim

Vav ile he ile güftarı yazar

Lâmelif diyen canından bezer

Yâ ile Ruhsatî böylece yazar

Cenneti-i âlâsı köyü güzelim (Güney, 1953: 123)

14

Elif, Allah'ımdan aman isterim
 Ecelime dahi zaman isterim
 Bir güzelce kaşı keman isterim
 Dahi evlenmedik bekâr kız olsun

Be, Baharözü'nde derdim çok gibi
 Gezerim tozarım aklım yok gibi
 Aldığımda olsun kirpik ok gibi
 Aralarında da elâ göz olsun

Te, tembel olup da bozgun olmasın
 Şurada burada gezgin olmasın
 İş görmekten aciz bezgin olmasın
 Her bir hizmetinde güleryüz olsun

Se, serime bir de sevinçlik versin
 Allah Allah diyen murada ersin
 Benim de sevdiğim karşımda olsun
 Her bir lisanları şeker söz olsun

Cim, cemâli çok kıymetli isterim
 Konuşması dili tatlı isterim
 Gövdem gızdırmaya etli isterim
 Topukları tavlû dolgun diz olsun

Ha, hesap etmeden vermem parayı
 Bilmeyen kimseye açmam yarayı
 Çok hoşlanmıyorum rengi karayı
 Ya esmer benizli ya beyaz olsun

Hı, hıyarlar gibi parmağı olsun

Beyaz gümüş gibi tırnağı olsun
Kendisi bir çıra yarmağı olsun
Yürüyüşü rüzgâr gibi hız olsun

Dal, derdimi gayrı siler gezerim
Allah'ımdan neler diler gezerim
Ben de eller gibi güler gezerim
Her günümüz cilve ile naz olsun

Zel, zikir eylesin devlet vereni
Karanlıkta karıncasın göreni
Tacvit üzerine sürsün Kur'anı
Manasın verecek okurbaz olsun

Ra, rahmet isterim yaradan Hak'tan
Kün deyi yarattı dünyayı yoktan
Bir dileğim de bu her gün sabahtan
Yârim güzel olup malım az olsun

Zey, zülfün tarayıp döksün yüzüne
Görünmesin adüvlerin gözüne
Düşerim giderim yârin izine
Dolanıp gezdiğim yollar toz olsun

Sin, sinnim yukarı ersin diyorsan
Hizmetimi iyi görsün diyorsan
El bağlı karşımda dursun diyorsan
Ya Göçmen ya Çeçen ya Çerkez olsun

Şın, şükrümü dilde zikir çekerim
Gözlerimden kanlı yaşlar dökerim
Su altı tarlamı mısır ekerim

Aldığım bir dilber ister Laz olsun

Sad, sabır eylerim şükür eylerim
 Bir yol da düşünüp fikir eylerim
 Dünyaca kendimi fakir eylerim
 Yediğimiz nimet arpa tuz olsun

Dad, dadım yoktur ki olayım uslu
 Güldane'min için gönlüm pek yaşlı
 Bazı derim bir kız alam Sivaslı
 Akıllı ızanlı gayet hiz olsun

Tı, teyyare gibi pervanem döner
 Pervanem döndükçe yüreğim yanar
 Ağlarım sızlarım el bizi kınar
 Bıktım bu dünyadan dilek tez olsun

Zı, zalimler gibi zulümkâr olmam
 Umeralar gibi kibirlik bilmem
 İnşallah imansız Kur'an'sız ölmem
 Fakirhal isem de yolum düz olsun

Ayın, ibadetim eder gezerim
 Dünyanın zulmünden bıktım gezerim
 Başa gelen serencamı yazarım
 Ebyatlarım okuyana iz olsun

Gayın, gururum yok serde zerrece
 Gönlüm yerde türap, değildir yüce
 Beş vakit zahire, nafile gece
 Amel kazanam da yanan gaz olsun

Fe, fenadan hıfz et Ya Rabbi bizi
 Babından ayırma yollarımızı
 Aşkın için çaya döndürdüm gözü
 Zaten yanmış yürek varsın köz olsun

Kaf, kaygı çekerim günahım çoktur
 Kendim kurtaracak amelim yoktur
 Pınara köprüye harcamam haktır
 Böyle hayırlara elimiz olsun

Kef, Kerem misali gezerim eli
 Ziya gibi oldum divane deli
 Zaruri aşk için bulundurmalı
 Elimizde bir düzenli saz olsun

Lam, levhi Kalem’de yazılmış yazım
 Şükür çok yerine tutarım azım
 Ölünceye kadar çalışmak lâzım
 İllâ elimizde bir engez olsun

Mim, muhannetlerden bir şey alınmaz
 Mevlâ’nın rızası nerde bilinmez
 Gafil ölürük de kefen bulunmaz
 Köşemizde üç beş arşın bez olsun

Nun, nasibim uzaklardan açıldı
 Yediler elinden bâde içildi
 Ezeli ervahta kismet saçıldı
 Diyarı gezmeye gönül haz olsun

Vav, vakti olursa dört öküz gerek
 Bir çift de camuza ederim merak

Yârin Kayserili getirir sürek
Aldığım öküzler çifte boz olsun

He, hasaretime ciğerim dağlı
Mahşerde bulmaya eyledik kavli
Yâre gideceğim yollarım bağlı
Ol Gani Mevlâ'dan bir kez çöl olsun

Lâmelif lâyık mı kazarlar kuyum
Sır ehli bulmam ki derdimi deyim
Bazı seneler de seyahat huyum
Ekin yetip harman kalkıp göz olsun

Ye, yârimin için serden geçerim
Köyümüzde isterlerim seçerim
Feryâdî'yim bir gün olur göçerim
Şimdilik köyümüz Baharöz olsun (Püklü-Özen, 1996: 252-253-254-255-256)

15

Elâ Gözlüm

Elif Allah için hem dinim için
B- Benim halimi bil ela gözlüm
T- Tımar eyle gel sinem üstüne
S- Sikletim yeğin bil ela gözlüm

C- Cemalın gibi cerrah bulunmaz
H- Hicap edince karar kılınmaz
Hı- Hañçer yarama derman bulunmaz
D- Derdime derman ol ela gözlüm

Zel- Zaif olmuşum aşkın delisi
R- Rahi ragıp has bahçe serisi

Z- Zülfün telleri cennet korusu
 Sin- Siyah saçların tel ela gözlüm

Şın- Şirin ilinden Sad; dad gelirim
 Tı- Zı, A'in Arap farsı bilirim
 G- Gaflet gurbet ellerde kalırım
 F- Fakir halimi bil ela gözlüm

K- Karar kalmadı sarardım soldum
 Kef- Keremler Kânısın sana geldim
 L- Leblerin kevser emipde kandım
 M- Mahim yüzüme bak ela gözlüm

N- Derki varmı bencileyin âşık
 V- Deva eyleyip aşkına düşüp
 H- Çifte benlerin aklıma düşüp
 Lamelif- Laf değil (Y) ela gözlüm

Noksani kulundur yâr benzin soldu
 Üç harf ile bir beytimiz yazıldı
 Eksiğimiz üstadımız düzüldü
 Otuz üç harf ile gel ela gözlüm (Atalay, 1992: 73)

16

Elif'ten sürahi elâ göz yârim,
 Ba babı cinanda gılmana benzer.
 Te tekmi muyları civelenifti,
 Se sarhoş sallanır sergender gezer.

Cim'den hicap eder, ha'dan hayalî,
 Ha'ya müştak olup fikir hayalî,
 Dal'ın daldası var, gamer ziyalî

Zal zalim getlime fermanı yazar.

Re'den irah düştüm menzirim cüda,
Za zâr çekif zardan yanarak oda,
Sin selvi boyludur yâr melek-zade,
Şin şevki güneştir hüsni lâlizer,

Sat rahı gılmandı yişil baş sona,
Dat datı darb edif kâr etdi cana,
Dı d'ara tüştmüşem Mansur'dan fenâ,
Zı zayın cebrinden galdım intizar.

Ayın adabıynan gurdu tabanı,
Gayın gafletteyken gördüm cinanı,
Fe fakir canımla gurup divanı,
Kaf gavgalı serim canından bezer.

Kef kâretti cana sevda ezyeti
Lem bir azimetdir yandırır narı
Min min kere görsem gül yüzlü yâri,
Nun nurun şevkine gıldım men nazar.

Vav vardır rahmetin bizlere indi,
He'de Hak'ga budur Şenliğ'in andı,
Lamelif'le ya'dır en ahır bendi,
Mânasıyla harf ayrılır sed hazer. (Aslan, 1992: 254-255)

17

Elif eğlen bile ben de gideyim
Be benim derdimden bil kerem eyle
Te tamam derdimin hesâbı yoktur
Se sabit gözyaşım sil kerem eyle

Cim cemâlin gitmez benim özümnden
 Ha hukukun çıkmaz iki gözümnden
 Hı hayrat gördün mü benim yüzümnden
 Dal dilber ver bana dil kerem eyle

Rı rahm eylersin bilirim seni
 Ze zülâlin yakar nice bin cânı
 Zel zelil eyledi bu aşkın beni
 Sin selâmın her gün sal selâm eyle

Sin şükür görmüşüm düşünür bugün
 Sad sıdık tuttum peşini bugün
 Zad zapta saram döşünü bugün
 Tı tabip derdimi al kerem eyle

Zı ziyâ vermemiş hüsnün kemâli
 Ayın âlem verir mâli melâli
 Gayın gayret ettim görem cemâli
 Fe ferah karşımda kal kerem eyle

Kaf kurban etmişim yoluna cânı
 Kâf kerem et güzel âşıkın tanı
 Lâm lütfet sevdiğim unutma beni
 Mim merhamet eline dal kerem eyle

Nun n'olur koynuna girsem bir gece
 Vav vallahi havfım kalmaz zerrece
 He hele sevdiğim gezek böylece
 Lamelif lâ deme gel kerem eyle

Ye yâr Ruhsat seni yemez sevdiğim
 Sırrını kimseye demez sevdiğim

Ak göğsün üstünde namaz sevdiğim
Sen de benim gibi kıl kerem eyle (Güney, 1953: 54-55)

18

Elif Allah bilir benim halimi
Bey Baharüzü'nde şaştım ağlarım
Tey tamamen derde düştüm el aman
Se Seyrani gibi piştım ağlarım

Cim canıma verdim çok cevri ceza
Ha halim anlatam ahbaplar size
Hı hikmetten kavuşmadım o kıza
Dal derun-i dilden coştım ağlarım

Zel zamanım kara yas ile geçer
Ra rahat değilim gözüm kan saçar
Ze zelim sevdiğim yaralar açar
Sin sitemkâr gibi coştım ağlarım

Şın şairim mâşukumu bulmadım
Sad sabır eyledim birkez gülmedim
Dad dadımı bulup murat almadım
Tı tiryak zehirler içtim ağlarım

Zı ziyana düştüm ben genç yaşımda
Ayın ibadetim daim beşimde
Gayın gururum yok kendi başımda
Fe fani dünyadan geçtim ağlarım

Kaf kayayı yardı zavallı Ferhat
Kef Kerem çok gezdi diyarı gurbet
Lem Leylâ Mecnun'a göstermezdi tat

Mim Mecnun zarına düştüm ağlarım

Nun nasibim Güldane'mi sarmadım

Vav vaktinde muradıma ermedim

He hikmetten Feryadi'yim görmedim

Ye yaramı dostı açtım ağlarım (Püklü-Özen, 1996: 251)

19

Elif oldu binbir kelam

Be ye bağladım gönlümü

Te ile eyledim ispat

Se ye bağladım gönlümü

Cim cebbardır doğru sürdüm

Noktasından haber sordum

Ha ile bu hale erdim

Hı'ya bağladım gönlümü

Dal delildir oldu fehim

Zel ile kuruldu ahım

İrı'dan oldu irahım

Zı'ya bağladım gönlümü

Sin ve şın'dan haber aldı

Sad dad sıralandı geldi

Tıđ gamzesi sinem deldi

Tı'ya bağladım gönlümü

Ayın aybın örttü anda

Gayın'ı severim canda

Fe kaf ismi hoş lisanda

Hu'ya bağladım gönlümü

Havfım yok kaf ile lem'den
 Ölürüm ayrılmam mim'den
 Temelim kurdular nun'dan
 Vav he'ye bağladım gönlümü

Sadık der ders verdi hocam
 Dersim heceledim ne gam
 Lamelif ol ism-i Hûdam
 Ye'ye bağladım gönlümü (Çiftlikçi-Deniz, 2010: 257)

20

Okul

Hayatta okul görmedim
 Elif, Allah, be okurum
 Bu sırra bende ermedim
 Te türabım, se okurum.

İrfanda cemine girdim
 Cim cemalın ha da gördüm
 Ben meylimi hı ya verdim
 Dal divanım zel okurum.

Ra rabbil-i âlemindir
 Ze ziyayı ay ve gündür
 Sın semavatı tavandır
 Sureyi Rahman okurum

Şın şayan oldu âleme
 Sad satır dizdim kaleme
 Dad tercümandır dilime
 Şükür ben kuran okurum.

Katrey-ı ummana düştüm
 Tık okudum manâ seçtim
 Zıg marifet mektebi açtım
 Mekteb-i irfan okurum.

Neler gördü o mektepte
 Hecesi vardır kitapta
 Ayın gayın fe ebcette
 Ben sırrı süphan okurum.

Hel Ata'dan dersim aldım
 Kaf kuranım kefte buldum
 Lam Aliy'dir ben kul oldum
 Sure-i imran okurum

Mim Muhammed kıblegâhım
 Nun numune vav penahım
 He Hızırdır bir Allahım
 Şükrolsun elham okurum.

Balı der ki derse geldim
 Tahsili kendimde buldum
 Ben kendime hoca oldum
 Lam, elif, ba, ye okurum. (Karagünlü, 2004: 428-429)

21

Elif ile ey can sanadır sözüm
 Be ile bahrine dal kerem eyle
 Te ile tövbeye çevir ki yüzüm
 Se ile sülüklü ol kerem eyle

Cim ile ciğerim yak kebab olsun

Ha ile hayratın daima dolsun
 Hı ile hizmetin Mevlâ'yı bulsun
 Dal ile didarı bul kerem eyle

Zel ile zamana uymayasın ha
 Rı ile rahmete doymayasın ha
 Zı ile zilleti koymayasın ha
 Sin ile semada kal kerem eyle

Şın ile şehadet kıl kerem eyle
 Sad ile soğutma aşkı Penah'tan
 Dad ile daima korkasın ahtan
 Tı ile tutasın elini şahtan
 Zı ile zırhları del kerem eyle

Ayın'la aduyu fitneyi övme
 Gayın'la garibi öksüzü dövme
 Fe ile fakirden başkasını sevmek
 Kaf ile kafana çal kerem eyle

Kef ile kilonu doğru tutasın
 Lam ile lokmanı helâl yutasın
 Mim ile muhabbetten de ötesin
 Nun ile nizama gel kerem eyle

Vav ile vicdanı sakın unutma
 He ile hesaba bir hile katma
 Lam elif'le lâ deyip iki etme
 Ye ile yaşını sil kerem eyle

Kıl namazı ey can olma ki kehil
 Kırılsın kâmetin aşağı eğil

İnsan yazmak ile padişah değil
Altınay bir köle bil kerem eyle (Altınay, 2002: 142-143)

5.1.2. Dînî Elif-nâmeler

22

Elif'in e'sinde ba noktasında
Ta'nın tanesinde bulsam ben beni
Cim'in cemalinde hı hanesinde
Ha'nın hülyasında bulsam ben beni

Dal'da daldalandım Zal'da zelilem
Ra'da rahmet buldum Ze'de zebunem
Sin'de Yasin dedim yanıyor sinem
Şin'in şifasında bulsam ben beni

Sat içinde bulsam sabr u safiyet
Dat içinde eylemesem dalalet
Tı'da talihime baktım nihayet
Zı'nın zahirinde bulsam ben beni

Ayın derken ayna gelse aynıma
Gayın derken gurbet çöker boynuma
Fa der iken varsam fehmim farkına
Kaf'ta ki kubbede bulsam ben beni

Kef dedim kemalin mayası kef nun
Mim dedim meali cümle deryanın
Nun dedim nazarı nazı insanın
Vav'ın verasında bulsam ben beni

Reyhani'yem der ki ne büyük sırrın

Ha okudum haşa yoktur benzerin
 Lam elif okudum lamekân yerin
 Ya dedim Yasin'de bulsam ben beni (Düzgün, 1997: 136)

23

Elif, elli derdim vardır
 Bey, ben yine sabrederim
 Tey, tamamen derde düştüm
 Sey, seyrile sabreylerim

Cim, cemâli söyler dilim
 Ha, Halûk'a malum halim
 Hı, hıyanet değil yolum
 Dal, derdime sabreylerim

Zel, zerre işimi bilmem
 Ra, rahat değilim gülmem
 Ze, zikrimden geri kalmam
 Sin, siteme sabreylerim

Şın, şahidi nuru Kur'an
 Sad, sabrına kayım duran
 Dad, dadıma bilir gören
 Tı, talibim sabreylerim

Zı, ziyanım beni yaktı
 Ayın, ibadetin vakti
 Gayın, gurur yıkar tahtı
 Fe, fakirim sabreylerim

Kaf, kaderden fazla olmaz
 Kef, kederden yüzüm gülmez

Lam, Leyla halimden bilmez
Mim, mailim sabreylerim

Nun, nasibim Feryadi'yem
Vav, vaktinden nefse kıyam
He, hikmete ben ne diyem
Ye, yanmaya sabreylerim. (Püklü-Özen, 1996: 249-250)

24

Elif Allah hûb yaratmış tellerin dilber senin
Bâ beğendim nâya benzer hâllerin dilber senin

Sâ sormağa cennetten geldi çıktı bu peri
Cim cihana gelmemiştir anın bir berâberi

Ha hâsıl olmuş müşkile anın her a'zâları
Ha hayaldır söyledikçe dillerin dilber senin

Dal dedim ki gel efendim hâlime eyle nazar
Ze ziyâde çekmişim ben senin için kâr-zâr

Râ râhatım kesilmiştir kalmadı sabre karar
Ze ziyâde kokuludur güllerin dilber senin

Sin selâmet gelse bir kez gönlüme ferah gelür
Şın şikeste kılmamıştır dilime âh âh gelür

Sad selâmet kal efendim bize doğru rah gelür
Dad durup gözlersem gerek yolların dilber senin

Ta tanışup vâkıf olsam şu aşkın ateşine
Za zulümdür böyle sevdâ gelmesün kul başına

Aydın âşıklar âdeti düşmüşler teftişime
Gayın gayet vasf iderler hâllerin dilber senin

Fe fidansın tâze gülsün benim serv kametim
Kaf kaşın kemâne benzer güne güne artar firkatim

Kef kelâm olmaz bu hüsne ey gözler âfetim
Lâm lâyük bûs idem her gün ellerin dilber senin

Mim meyil verme efendim hercâf ağyâre sen
Nûn niçûn kıldın cefâyı âşıkın Diyâra sen

Vâv ü hâ'yı ismin aldım oldum âşikâre sen
Lam-elifle “yâ” yayılmış dalların dilber senin (Elçin, 1997: 283-284)

25

Nefes

Elif Allah ismin oku budur şâfi cevâb
Be beratın üzre dâim yazıla çok sevâb

Te temennâ eyle şâhâ dâim sen rûz ü şeb
Se senâ vü hamd ü şükr it götürüle bu hicâb

Cim cemâlin şem'ine pervâne-veş dâim uşun
Ha Hakk'ın birliğini yâd eder işte dört kitab

Hı Hudâ'nın birliğini yâd idüp dedik belî
Dal delil eyler bu demde açıluban feth-i bâb

Zel zelil eyleme bizi bir Hudâ'nın aşkına
Re Rahîmâ rahmetinle sun bize aşk-ı şarâb

Ze Zülâl-i kevserinden mahrum itme sen bizi
Sin sehâvet ıssı şâh-ı kerem destinde âb

Sad sadâkat üzre dâm eyleyen cismin türâb
Dad duhâ hüsnün görenler çekmedi zerrece gam

Tı Tahâ vü Yâsin'dir yüzü şems alnı kamer mâhtab
Zı zuhur ide cihana sırr-ı şâh-ı evliyâ

Ayın Ali ismiyle döner çarh-ı felek misâl-i âsiyâb
Gayın gayret eyleyüben şâha kulluk eyle sen

Fe firâkiyle komaya ir-göre âlî-cenâb
Kaf karar itmez bu demde aşka yâr olan kişi
Kef kerem kıl pâdişâhım aşk ile ciğer kebâb

Lâm it dilimi sırrı-ı şâha hemdem ol
Mim Muhammed şefâatin nasib ide âlî-cenâb
Nun nola bu demde şâhım gele Mehdî zamân
Vay vilayet kudretiyle eyleye bir dem hitâb
He hidayet eyleyince bir kula ferd-i samed
Görmeye ol kabır içinde soru hisâb
Pir Muhammed Lâm-elif Ya'ya iriştı uş cihân
Dilerim mülk ıssı gele vallahu a'lem bi's-sevâb (Elçin, 1997: 389-390)²

26

Hurufat La Feta İlla Ali

Elif ezberim dilimde la feta illa Ali

B – Burhanımdır elimde la feta illa Ali

² Metin şekil ve kafiye şeması itibariyle bir düzensizlik göstermektedir. Bu, alınan kaynaktan kaynaklanan bir durum olabilir. Metne şekil özelliği ile müdahale edilmemiştir.

T – Turap ehlinden eyle bu fakir biçareyi
 S – Sena dilimde dolu la feta illa Ali

C – Cemalından muradım dembedem hemrah ola
 H – Hakikat yollarında La feta illa Ali

Hı – Hayalin gönlümüzde şem'i minever yakıp
 D – Düşüp zikrine her dem la feta illa Ali

Zel – Zunubum mağfiret kıl Mustafa ya Murtaza
 R – Rahim eyle ben gedaya la feta illa Ali

Z – Zubanımdır Fatime cismi canım Kibriya
 Sin – Sile gönül pazını la feta illa Ali

Ş – Şehrin içre kıl mihman muhibbi Hasan Hüseyin
 Sad – Sıfatı zata ergör la feta illa Ali

Dad – Ziyayı Zeynel Abidin açıp can gözümüz
 Tı – Doğup şemsin gönülden la feta illa Ali

Zı – Zuhur etti kâmilden Bakır'ı nuru ilah
 Ain – İnayet kıl bizede la feta illa Ali

Ga in – Ganıdır Cafer i ser mezhep sahibi ulu
 Fe – Feda olsun bu canım la feta illa Ali

Kaf – Kayım eyle ayırma Kazım Rızadan bizi
 Kef – Küfrümüz eyle iman la feta illa Ali

L – Lütf edici taki dir ba Naki din içre din
 K – Muhabbetinden ayırma la feta illa Ali

N – Nutuk ver Askeri den vasfını zikr edelim

V – Vücudun cavidan kıl la feta illa Ali

H – Hidayet kânıdır ol Mehdi-i Ali Resul

Lamelif – la mekândır la feta illa Ali

Y – Yürekten derde düştüm sen terahum kıl bana

Hakkı çardei masumu pak la feta illa Ali

Noksani kulun kapında abdi aciz bi neva

Mağfîret kânı efendim la feta illa Ali (Atalay, 13-14)

27

(A) Allah ismi hû rahman Rabbü'l-âlemin

(B) Bâ-yı bismillah oku Kur'an Rabbü'l-âlemin

(T) Tevekkül bâbının miftâhını al destine

(S) Sevâbınla dola mizan Rabbü'l-âlemin

(C) Cemâlin hakkıçün ikrarım ekberliğine

(H) Hakikatten haber virdin delil varlığına

(H) Hazinenden kerem kıl şüphe yok birliğine

(D) Direksiz durduran eyvan Rabbü'l-âlemin

(Z) Zelil itme ilâhi nefs-i imanım benim

(R) Rıza-i pâkine kurban ola canım benim

(Z) Zebâniler yedine virme dâmanım benim

(S) Sana ma'lum kulun isyan Rabbü'l-âlemin

(Ş) Şahadet eylerim haktır Habibin Mustafa

(S) Sıratından geçir âsan cenâb-ı Kibriya

(Z) Zayıf imanım itme eylerim senden rica

(T) Tamuya eyleme ferman Rabbü'l-âlemin

(Z) Zafer od'danbulun Mevlâ'ya zikrit derbeder
 (A) Ayn akıllı kul Kur'ana hizmetçi ider
 (G) Gayın gaflet gömleğin ihraç ider çekmez keder
 (F) Fenafillah olur hayran Rabbü'l-âlemin

(K) Kabirden kalkıcak divanına varsam gerek
 (K) Keramen kâtibin defterlerin görsem gerek
 (L) Lillâh cürmümü bir bir haber virsem gerek
 (M) Meğer affeyleyin gufran Rabbü'l-âlemin

(N) Nihan itme imanım arş-ı âzam aşkına
 (V) Vedûd îsmin dahi beyt-i mükerrerrem aşkına
 (H) Hidayet eyle ya Rab fahr-i âlem aşkına
 (L) Lillâh ismini bil ism-i âzam aşkına
 (Y) Yıkma ya Rab Şem'î pür isyan Rabbü'l-âlemin (Halıcı, 198: 97-98)

28

Elif Allah üç harftir noktası bir candadır
 Her biri neye işâret bilmeyen gümândadır

Be bir nukat iki huruf ile dü cihana hüküm ider

Hayy ü bâkidir bilenler nokta-i be kandedir

Te tevekkül kıl Hüdâ'ya gel beri ey âşıkân
 Sırr-ı lâ-yüfnayı oku Hakk'ı insandadır

Se süreyyâ ve serâya cân-ı Hak'dan bak bu dem
 Hızır ile hem-dem olupdur çeşme-i hayvândadır

Cim cemâl-i Rabbü'l-izzet vech-i bâki lem-yezel
 Ârifin gönlüne gir gör kim hedefi şândadır

Ha hâkikat güneşi nûr-i Muhammed Mustafa
Dost cemâlinden göründü delili Fûrkan'dadır

Hı haberdar ol Ali'den gezme halkı arayı
Ol vücudundan haber bil cismin içre candadır

Dal didi Resûl Hadîce ismine çün Kibriyâ
Bu remzi bilen Ârif-i cân mekteb-i irfândadır

Re rahmet uman Hasan Hulkî Rıza'nın aşkına
Zehr-i aşkı nûş ider dâim seri meydandadır

Ze zebânda söylenen cümle gönüllerde geçen
Bil Hüseyin-i Kerbelâ'yı rûh ile revandadır

Sin saâdet tâcını örtti özini bende kılan
Zeynel Âbidîn işiginde lûtf ile ihsandadır

Şın şâh-ı âlem Muhammed Bâkır'da eyle niyaz
Rehberi aşk-ı Hüdâ'dır gevher içre kândadır

Sat sıdk ile Ca'fer'e gel çekme gam dünyâ için
Kasımü'l-erzaktır âlem hükmüne fermandadır

Dat dalâlet râhına basmaz cihânda bir kadem
Kâzım'a belî diyenler ahd ile peymandadır

Tı tarik-i evliyâda Mûsâ Rızâ'ya yiten
Yedi tamudan ırak bihişt içre cinândadır

Zı zâhir gören Muhammed Takî yüzün böyle der
Kaşı ve kirpiği zülfi dilber dü mükemmel candadır

Ayn âliyyu'n Nakî'ye belî diyen rûz-i elest
Fahr-i fenaya irişür hâk ile yeksandadır

Gayn gafîl olma gözün aç Askerî'ye asker ol
Dost olan dostu yolundan cân verir kurbândadır

Fe fenâ mülkinde özün Mehdî'ye irgör velî
Zerreyi şemse yitüren sırr-ile Sübhândadır

Kaf kıyâmet günü geldi çalınur sûr işbu dem
Sendedir nefha-i İsâ dem ile devrândadır

Kef kelâmullah cemâlin kaşların mihrâbı-çün
Kıblegâh-ı her dü âlem vasfı bil Kur'ândadır

Lâm lebin cür'asından mest olup âşıkların
Cennet içinden cemâl-i Hak ile seyrândadır

Mim muhibb-i hânedâna sıdk ile bel bağlayan
Katresiyle bahr-i aşta mevc ile ummândadır

Nun nübüvvet mührünü bul al velâyetten haber
Gel Hak'ı âdemden ara sanma kim hayvandır

Vav vücûd iklimını gez bil hakikat sırrını
Yedi iklim çâr köşeye hükm iden gör handadır

He hüve hayye'l-lezi hem lâ-yemût ma'nâsını
Bilenin Mansur tek boynı urgandır

Lâm-elif ile terkîbine şeş hurûf bir noktadır
Sûretin Seb'a'l-mesânî defter-i Rahman'dadır

Ye yüzün İnnâfetahnâ gözlerin Nûn ve'l-kalem
Noksânî nûr-ı Hüdâ'yı bil cismin içre câdadır (Elçin, 1997: 130-131)

29

Elif öz ismiydi, be befadarın,
Te'yi tek bir harfte gördüm İrebbim
Se sahibim sensen yohdur heş kimsem
Cim'den bu cevabı sordum İrebbim.

Ha'ki hak Allah'san, âlemin nuru
Hı hâlikim sensen hikmeti bâri,
Dal daldanda penahlandır bu seri
Dal'ı zel'nen re'ye vurdum İrebbim.

Ze'ki zaya yetdi zay oldu bina,
Sin siper olmadı şevketli şın'a,
Sat'ı sat'tan, dat'ı dat'tan miskine,
Dı dar günde sen yardım et İrebbim.

Zı zehmi zahire adalet şansan,
Ayın hükmü Hâk ulu divanısan,
Gayın gaygum gedir zülcelâlisan,
Fe veçhi hükmünü sürdüm İrebbim.

Kaf'ki kaftan kafa emrine mayıl,
Kef kelâmı göyden geldi Cebrayıl,
Lam latif hesaptır, mim nun'nan değil,
Nun nuru âleme vardım İrebbim.

Vav var mağfiretim affeyle bizi,
He Hak'ga Şenlig'in budur niyazi,
Lam elif'le ya'dır en ahır sözü,

Hıfzı imtihana girdim İrebbim. (Aslan, 1992: 247-248)

30

Noksânî Hurûf-ı Dûvâzimam

Elife emr eyledi ol Kâdir Allah
Bir nokta edip saldı cihana
Tekmil eyledi cümle âzâmı
Sabit ikrâr ile yetdin bir cana

Canan ilinden yetirdi beni
Haydar bağında bitirdi beni
Hallak’a yetip yetirdi beni
Döndü vücudum dâr-ı canâna

Zikrim Muhammed Ali’ye verdi
Rahm-ı Hadice Fatıma oldu
Zehri nûş etdi ol İmam Hasan
Sır verdi Hüseyin için merdâne

Şarap nûş etdim Zeynel Abidin
Sıfatım gördüm Bakır’ı candan
Ziyamız ilm-i Ca’fer irfandan
Tarik-ı Hakk’a geldim bu yana

Zuhur eyledim Kazım ilinden
Aynım açıldı Rıza gülünden
Gulam geldim Kanber yolundan
Fark-ı farkullah geldim beyâna

Kısmetler Taki Naki’den gelür
Küfrümüz Askerî’de hep imân olur
Lebin câmindan içen mest olur

Mehdî hûbundan içmişim kana

Ne yüzden bakdım göründü cemâl
 Vilayet mihri hem hatm-i kemâl
 Küfr-i imânımdır celâl-i cemâl
 İkisin bir bildim yoktur bahâne

Hem-demim cihanda ma'sûm-ı pâkdir
 Batınımız sultan zahir-i hâkdir
 “La ilâhe” gönlümüz pâkdir
 Ayn-ı Beytullah'dır düşme gümâna

Yolumuz gülşen hakikat rahı
 “Yedullah”ta buldı dergâhı
 Noksânî kulunum ruy-ı siyâhi
 Mürüvvet deyip geldim şâh-ı merdâne (Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yardımcı'nın özel arşivinden, Noksânî)

31

Oldu

Eliftir doksan bin kelamın başı
 Lemden mim den feden Fazlullah oldu
 Bu sırrı anlamaz değme bir naşı
 Bir nokta ile de bismillah oldu

Temanna turabi oldu temamet
 Sevap ehlilere sen ver selamet
 Cim-Cemalin cennet oluptur ayet
 H-Hakikat hakka doğru yol oldu

Hı- Hudadan haberdardır haberdar
 Dal- Delilim muzahiret temirdar

Zel- Zelil saki si ol sırrı Haydar
R- Rahim gönlüme padişah oldu

Z- Dir Dersi nur eyliyen cihanı
Sin- Saadet sarayının sultanı
Şin- Şahadet eyledim kestim gümanı
Sad- Sıfatı cümle illallah oldu

Dad- Delalet kavmin idlal ettiler
Tı- Tabibler neylediler nettiler
Zı- Zulmattan geçip hakka yettiler
Ayın aşkı bize üç hemrah oldu

Gayin gafil olma gayret gününde
F- Fena dünyada ahret gününde
Kaf- Katresin kıyametin gününde
Kef- Keremler kânı ulu şah oldu.

L- Lütfundan umar asi rahmeti
Mim- Muhammet yüzü diler cenneti
Nun- Niyazım sensen basma mürveti
Vav- Vücudum şehri illallah oldu.

H- Hidayet kânısın bildim ezelden
Lam elifle lamek ânsın nazilden
Y- Yürekten sevdim seni ezelden
Noksânî kapında bir kemter oldu. (Atalay, 1992: 101)

32

Bağlıyam

Evveli bismillah Hakk'ın kelâmı
Elif Allah ismi Be'ye bağlayam.

İki nokta üç harf ile cemâli
Te taala Tahir Se'ye bağliyam.

Se settardır sırra pünhan eyleyen
Cim cebbardır her şeyde kıldı beyan
Kaç huruftur Hak cemale dayanan
Otuz iki babdır saya bağliyam.

Dal delildir yol gösteren sultana
Zel zelildir rahim Ze'ye bağliyam

.....
.....

Sin selimdir saf gönüller var eden
Şın şakittir muhabbete kâr eden
Sat sabırdır tahammül izhar eden
Dat hayraba düşmüş Tı'ya bağliyam.

Zı Zeburdur âşık olmuş Kur'ân'a
Ayın ağzın açmış savl-ı Furkan'a
Gayın gafur rahim dine imana
İnanmak imandır Fe'ye bağliyam.

Gaf gânidir rahim kef ile kerem
Lem lebin dadını Mim'den dilerim.
Nun nurun şevkinden oldu pür kerem
Göster güleç yüzün A'ya bağliyam.

Vav vallâhi bu maniden duyagör
He hadidir Hak kelâma uyangör
Sadık ısmarlanma La'ya gör
Lâm Elif latiftir Ye'ye bağliyam. (Özbey, 1957: 161)

33**Var Eden Sensin**

Elif ismin senin sana ben kurban.
 Ba bunca, te tekçe yaradan sensin.
 Se'de sıfatların hikmet-i âlem.
 Nun nurundan bizi var eden sensin.

Ye yekûn âleme rızık verici.
 Cim cemalin bize ihsan kılıcı.
 He'de haktır, hakikattır her ucu.
 Hı'da hıyaneti nar eden sensin.

Dal damından bizi âzat eylesen
 Zal'da zakirlikle küşsat eylesen.
 Sin'de selametin ihsan eylesen
 Şin'de şeytan bize şar eden sensin.

Sad'da sâdıkın var sana yakındır.
 Dal dadıma yetiş çünkü hakkımdır.
 Tı'da tıynetin yok Resül tekindir.
 Zı'da zindanına dar eden sensin.

Ayın aşikârdır her bir âlemi.
 Ğâyın gaflet etme bîçare kulu.
 Re'de rahmetin çok doludur gölün.
 Ze'de zavallıyı zar eden sensin.

Fe'de feryat eden mim dalın görsem.
 Kaf'da kudretinden cemalin görsem.
 Kâf'ta keramet var hilâlin görsem.
 Lam'da lâ şerik yok dur eden sensin.

Mim ki Mustafa'ndır umum baş tacı.

He'de hepimiz de onun muhtecı.

Lam elif şahadet dindar illacı.

Vav'da Deryamî'yi var eden sensin. (Açıkgöz, 1987: 178-179)

34

Evveli Ahır Bize Bağlandı

(Elif) Allah on sekiz bin âlemi

(Be) yiyen muhabbet bize bağlandı

(Te) türab olan çekmedi gamı

(Se) fahri kâinat fahre bağlandı

(Cim) cemalin nuru yiğit süruru

(Ha)'yı Hak bil haydan haber al yolu

Tuttuğum damandır dar Ali darı

Divanı dergâhta yere bağlandı

(Zel) zihnimden gitmez birin korkusu

Ayrı doğacaktır yurda hepsi

(Ze) zülalim müminlerin kapısı

Dört kapı kırk makam pîre bağlandı

(Sin) sualim veren irfan deminde

(Şin)'ın şem'ası yandı gönlümde

(Sad) sadık olanlar pîr meydanında

Lâhmike lâhminde bire bağlandı

(Dad) ile muhabbet dilli erenler

(Tı) talip olup da canı verenler

Kırkıdıp bu yolda özün görenler

Cismiyle cesette yere bağlandı

(Za) ile zulmedip nasibin veren
 (ayın) kâinatın binasın kuran
 (Gayın) beyan kelâm şerhedip bulan
 Doksan bin âlemdir bire bağlandı

Kayınan fehmedip özünü gören
 (Kaf) kadimdir cümle Mürvetler veren
 (Kaf ü lâm) kâfiri putları kıran
 Hünkâr Hacı Bektaş pîre bağlandı

Enam ile Elham Huda'dan indi
 (Mim) Muhammet ismi serteser oldu
 Otuz iki huruf bir (nun)dan doğdu
 Evveli âhiri bire bağlandı

Demanî der (vav) vilâyet medenî
 (He)'yle (elif) zikrederim Huda'mı
 Onun için hak bilirim âdemi
 Ezeli ervahlar (ye)ye bağlandı. (Atalay, 1982: 21-22)

35

(Be)'ye Bağlıdır Özümüz

Caferiyim (Elif) Allah
 (Be)'ye bağlıdır özümüz
 (Te) ile eyledim isbat
 (Se) söylenir vallahımız

(Cim) cemalin nuru çokdur
 (Ha) ile havfımız Hak'tır.
 (Hı) gibi haberdar yoktur
 (dal) söyler derde pirimiz

(Zal) zâhide vermez sırrın
 İrehberden ola rahım
 (Ze) zuhurda belli yerim
 Âdem oldu meskenimiz

(Sin) severler sahip olan
 (Şın) işte ışığı gören
 (Sad) sadıktır özün bilen
 (Dad) söyletir tıynetimiz

Bu irfanda durur yeri
 (Mim) ile muhabbet dili
 Talipler ağlar fırkatlı
 Hüdayı hak sır kapımız

(Ayın) Ali nasip veren
 (Gayın) bir akrara duran
 (Fe) fehmedip cemal gören
 Cemal-ullah muradımız

(Ka) kadimdir murat veren
 (Kâf) kâfir putların kıran
 (Mim) Muhammet oldu tamam
 Bir perdedir imanımız

(Nun)'dur bu harfin evveli
 (Vav) Vehbi bildim mevali
 Pîrim Hacı Bektaş Veli
 Burdan tuttuk dâmanımız

Demanî der sefil kemde
 İllâ elif ismi hûda

(Ye) lokmanı vermez yâd’a

Yâdlardan sakla serimiz. (Atabay, 1982: 54-55)

36

Elifullâhi cümlemin mabudullahı meded

Bir avuç hâk ile yeksân olur benim medet

Taallallah yarattı “kûn” demekle Âdem’i

Sertada hamd-i şükranım verdi medet

Cenabından umarım daima lutf-ı ata

Hayâsızlık ediben işlerdim cürm-i hata

Hıyanette bulundum işte kaldım mürvete

Devasız derde düştüm derde dermanım medet

Zünubum haddin aştı kıl münacaatım kabul

Rahimsin zül-kerimsin rahmetin derdini bul

Zarı zarı ağlatma beni gayriler etmez kabul

Saadetli efendi dilde noksanım medet

Şeytan leşkeri her dem hücum eyler bana

Şıgındım ya hafızım şerr-i şeytandan sana

Derya-yı nur-ı aynım daima senden bana

Tarikine giremem yoktur izinim medet

Zuhuruma sebeptir bir iki katre meni

Âlemi var eyledin “Kal u Belâ”dan beri

Gayret yok mudur ki sen icad ettin beni

Fenada bir iki gün sana mihmanım medet

Koyma gelmesin yanıma şeytan-ı lain

Kerametli efendim kuluna sensin muin

Lütfundan umarım ki son nefeste kıl emin

Muhammed aşkına olsun feda canım medet

Nurunla gelsin kabrime Munkir Nekir
Vallahi dinim İslam kılam Ka'be'ye şükür
Hidâyet beklerim ki budur âleme fikir
Lam-elif durmaz akar çeşm-i giryanım medet

Yarın mahşer yerinde Taki Naki diyerek
Huzuruna geldim cümle kusurum bilerek
Ah u feryad eylerim rahmetin bol diyerek
Âcizî'nim deste-girim medet Allah'ım medet. (Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yardımcı'nın özel arşivinden, Âcizî, s. 3)

37

29 Harf

Elif Allah cele şâne dar günde ara meded
Ba bize lütfun eda kıl kaldım biçâre meded
Ta taalâsın tanıdım seni ervâh-ı ezel
Sa sana hamd u niyazım biz günahkâra
Cim Cenâb-ı feyzi mutlakın fe-kân emrindedir
Ha hayâ iman dersi nur-u islâm dindedir
Ha Huda hikat-ı yeşâ lafz-ı kefi nun'dadır
Dal dü âlemde ümidim sen gird-i gâr'a mededi
Zal zebunum nefis elinde âsiler gufranisin
Sin saâdet senden olsun kaldım avâre meded!
Şin şânına lââyık olan mağfirettir yâ Hakim
Sad sığındım sakla dertten beni girbân-ı çakım
Zat naifim taht-ı serden bu yana deki gam-nâkim
Tâ tabur-u zulme tepip yandırma nâra meded!
Zâ zâhirdir hikmetin kamu âşikâr eyledin
Ayin âlimsin âlemi âdemden var eyledin
Gayin gaybi sen bilirsın hükmünü zar eyledin

Fe fûni, kaf kıyamette kaybetme nara meded!
 Kef keremler kâni sensin kâinatın mâbudu
 Lâm lütfeyle lütfun ile verme gami âmudi
 Mim Muhammed'dir ümidim rahmine ol ahmad!
 Nun Nebi'nin livasından salma ağyâra meded!
 Vav vâhidül vahimü ilâ yemût
 Hâ hüvalahü ahadsın desti-girsın destim tut
 Lâmelif lâyezal gümansıza veren umut
 Ye yarın mahşer günü etme yüzü kara meded!
 Yezm-i mizânda hiçbir fert kurtulamaz
 Ol sıratı geçmeyince hiçbir bende gülemez
 Zülâl'in derdini senden başka kimse bilemez
 Utandırma beni o divanda yâ Resulullah! (Nasrattınoğlu, 1987: 158)

38

Elif Allâh bâ beka tâ Teâlâ sâ sebel
 Cim cemâliyle celâli ha hayâta erdim üş

 Hı Habîr dâl delildir rı Rahîmdir rahmi çok
 Zâl zatına O'nun zâ zevâlsiz bildim üş

 Sin Semî şıyn Şekûr sâd Samed dâd Dârr
 Tı Tahûr ü zı zuhur ayn Alîm'dir verdim üş

 Gayn Ganî fa Fettâh kaaf Kaadir kâf Kerîm
 Lâm Lâtif mîm mücîb nûn nûr'un gördüm üş

 Vav Vâhid'den bugün hâ hidayet iste gel
 Lâm-elif Lâ demezem ikrarıma durdum üş

 Yâ Yahyâ ismini terketme ihyâ edegör
 Ben gönül şehrine esmâ ile gerçi girdim üş

Seyyid Seyfî bil bu cihân dâr-ül-karâr değildir

Ezel ebed baakî mülk'dür bihamdillâh yurdum üç. (Atabay, 1976: 253)

39

Elifnâme

Elifi okudum çıkdım evvelâ

Be'yle defolur heb cümle belâ

Te'yle tertîb eyledi kula

Cümle ma'fireti izânı bildim

Se sülâsinin anladım bâbın

Cim cihanda dökdüm dîdemden âbın

Ha'dan hisse aldım bildim harâbın

Hayır amelimde noksanı bildim

Hı ile ben heves eyledim aşka

Dal'ın delâleti insana başka

Zal'inen zikretsem Mevlâya meşke

Ameller vezn olan mizanı bildim

Râ rahmetin eylesün âsi kullara

Ze zemâne azdı düşdü hallara

Sin Sübhân ismini aldım dillere

Âsiler içündür nîrânı bildim

Şın şefaât ede resul hazreti

Sad sâim olurdık yanardık kati

Dad dayanub çekemeyiz mihneti

Sabretmez belâya insanı bildim

Tı tâkat kalmadı hûblar çevrine

Zı zuhur eyledi uhrâ devrine

Ayn inâyet olsa bendedür yine
Bize ihsânı çok rahmânı bildim

Gayın gani olmak diledim Hak'dan
Fe faide var mı karadan akdan
Kaf kanâat etdim hâlîme çokdan
Halka igvay veren şeytanı bildim

Kef kerametlerden hâh mi insan
Lam letâfet ile ben olam yeksân
Mim müdâvemet et bul buna imkân
Ecelden gayriye dermânı bildim

Nun nâdâne açmam gizli sırları
Vav vücuda geldi âşık perleri
He huddâmı cennet etdi yerleri
Heb mü'minleredir ihsânı bildim

Lâm ladife eylerim ben de
Ye yakdılar beni harâret tende
Niyâz et Sübhâna her seher sen de
Bizi irşâd eden Kur'ân'ı bildim

Seyrânî söyledi harflere nazım
Açmışam ahabâba ben de bu râzım
Benden ululara eylerim ta'zim
Şükrolsun Hudâ'ya erkânı bildim. (Seyranî, 1986: 82-83)

40

Ol – Elif kaddine münzel geldi hatt-ı üstüva
Be – Bulundu kametin vasli visâl-i münteha

Te – Tebarek söyledi her kim ki gördü hüsnünü
 Se – Siyakatla yazılmış alnınıza kâf ü ha

Pe – Pak e nefsi ta kim bulasan nurini
 Çim – Çek cürmini her ne geldi ise ver rıza

Ce – Cemalin manası her kim sorarsa bir nefes
 Ha – Hayat akar lebinden ya Muhammed Mustafa

Khe – Khaber ver gel ne yüzden okunun ismin senin
 Dal – Delil-i evliyan ya Aliyyü'l-Murtaza

Zal – Zâkirdir şular kim daima zikrin eder
 Re – Rakibler zehiri içmiş ol Hasan hulk-i Rıza

Ze – Zeminin Kâbe'sin her kim görürse bir nefes
 Sin – Sensin âlem içre ey Hüseyin-i Kerbela

Şin – Şehid et canını Zeyne'l abanın aşkına
 Sad – Safa-yı Bakir'e ermek dilerse taliba

Zad – Zadın manasın Cafer buluptur bil tamam
 Ta – Tarikat içre sensen ya imam-ı rehnüma

Zay – Zalimdir şular kim zalime zulm ettiler
 Ayn – İnad edendiler şunlara der rüz-i ceza

Gayn – Gayrı bilemem men her ne kim görsem bugün
 Fa – Fazlullah sensen ey Ali Musa Rıza

Gaf – Kıyamet mahşerinde şah Takiyy ü ba Naki
 Kaf – Keramet madeninde ol Hasan Asker lika

Lam – La’lin cem edüptür leşker-i âşıkları
 Mim – Mehdi sancağıdır sancağ-ı sahibleva

Nun – Nüzul-i kaşlarında kılmayan candan sücud
 Vav – Visalin hasretinden ağlaram men dembeda

He – Heva devranların taatleri külli riya
 Lam – Elifladen göründü derdine çün kim deva

Ya – Yüzün nurunu görelden bu Hatâî Haste dil
 Hanedan-ı Mustafa’nı metheder subh ü mesa (Birdoğan, 1991: 178)

41

Elif anı bilmişem ben la feta illa Ali
 Ye yalanı silmişem ben la feta illa Ali

Be baka mülkünde hâkim Mustafa vü Murteza
 Lam elif la dimezem men la feta illa Ali

Te temenna eyledim sırrında ızhar eyleyüb
 He hilal levhinde gördüm la feta illa Ali

Se sebatım od u su toprak u yeldendir benim
 Vav vücudun şehriyem ben la feta illa Ali

Cim semalinle celalin isteyüb kıldım taleb
 Nun nihayet buldu canım la feta illa Ali

Ha hayal eyler zebanım âlini yad etmeğe
 Mim Muhammed Mustafa’dır la feta illa Ali

Hı haber verdi Hasen hulk-ı Rıza etabına

Lam letafet mülki içre la feta illa Ali

Dal dilimde Şah Hüseyin-i Kerbela'nın mehdi var
Kef kerem kânı Ali'dir la feta illa Ali

Zel zelil et nefsinî Zeyn-el-aba'nın aşkına
Kaf karibdir Hak yolunda la feta illa Ali

Rı riya etti havariçler Muhammed Bâkır'a
Fe Furat akub dedi kim la feta illa Ali

Ze ziyade kıldı gönlüm Ca'fer'in mahabbetin
Gayn gayrı dimezem ben la feta illa Ali

Sin serhuş eyledi Musi-i Kâzım bil meni
Ayn-ı aynımda âyandır la feta illa Ali

Şin Şah-ı Horasan İbn-i Ali Mus-er-Rıza
Zı zuhur oldu cihanda la feta illa Ali

Sad safa ehli Taki'dir âlem içre gerçi kim
Tı tariki gösterir hem la feta illa Ali

Dad zamirim mülküne server Naki'dir bilmişem
Askeri'nin zikridir hem la feta illa Ali

Ya Muhammed Mehd-i sahib zaman sırr-ı Resul
Teşbihim zikrim dilimde la feta illa Ali

Ey Hatâî ger hayat-ı cavidan bulsan nola
Gönlüne mihman olubdur la feta illa Ali (Birdoğan, 1991: 210-211)

42

Elif itdim hatâ Estağfirullâh
Be bağışla cürmünü yâ Rabbenâ

Te tükenmez rahmetin bol yâ İlâh
Se senâ ü hamd ola dâ'im sana

Cim cemâl-i bâ kemâlin hakkıçün
Ha huhûd-ı şer'in içre kıl beka

Hı habîrsin her cihet ahvâlîme
Dal devâ itsin zebûne dâ'imâ

Zel zübâb deryadan içre katre su
Re revâ mı eksile bî intihâ

Ze Zeki ismin ile sâf it beni
Sin sa'âdetden bu kalbe vir safâ

Şın şefî eyle habibin âsıyım
Sad sığındım şâfî'imdir Mustafâ

Dad za'îfim Çâr-Yâra bendeyim
Tı tarıkından ayırma ey Hudâ

Zı zulüm itdim İlâhî nefsim
Ayn inâyet kıl marîzem mutlaka

Gayn gazâb itme lutf it bendene
Fe fenâda hem bekada kıl atâ

Kaf kanâ'at bahrine gark it beni

Kef künuz-ı rahmetinle ey Şehâ

Lam liyâka vâsıl it yâ Rab bizi
Mim Muhammed ile ol rûz-ı cezâ

Nun ne var maksudumuz virgil bizim
Vav vedûdsün ey Cenâb-ı Kibriyâ

He hidâyetden ayırma bizleri
Ye yana aşkınla Hüznî haşre tâ (Oğuz, 1988: 186-187)

43

Ya Yaraşur Rahm Edsin Seyrede Didarını

Elif, Allah besdir bana isteme ağyarını
Ba, besirdir ilm-i muhit âlemin esrarını

Te, temenni eylerim lütfundan ayırma bizi
Se, taklittir gönlüme verme fena efkârını.

Cim, cemalin hürmetine kıl bize lütf-i kerem
Ha, hayat ver kalbimize, yâd eyle yarını.

Hı, helakinden niceler azdı, şeydana uyar,
Dal, delili kim ola def eylese esrarını?

Zal, zikûr-u enaz karıştı, fitne kopar korkaram,
Re, reva mı din yolunda göremem kibarını?

Ze, ziyadedir daima bu nâsın meyl-i şerre,
Sin, selamet eyle Ya Rab, Türklerin her varını.

Şin, şefil'ül-Müzlibin ümmetimiz Ey Hüda

Vav, ver bize aşkına anın, cennet-i gülzarını.

Sat, sadakette devam eder kâmu amirleri
Dat, kelimde bırakma anların hiç birini.

Tı, tarik-i müstakime kıl hidayet cümlemiz,
Zı, zalimler etme bizi verme baht-ı idbarına.

Ayın, âlemin kadrin kalmadı hiç cihanda
Gayın, gaflette kamu nas islah et gaddarını.

Fe, felaket devri içre hafız ol millete,
Kaf, kadimdir, Din-i İslam bozmagil mimarını.

Lam, latifesin, ismin hakkı yazma günahkârını
Vav, veliler kutbunu gönder âbudan saklasın.

He, hidayet dileriz ver bize envarını,
Lamelif la, lamyelez sin Kul Cemal'in umduğu

Ye yaraşur rahm edersin seyrede didarını. (Turan, 1992: 156-157)

44

Elifnâme

Ezelden ikrârım (Elif) Allah'tır
Pervane olmuşum zat-ı Haydar'a
Sıtk ile selâvat virelim kenzara
Cemâlin benzettim "Yevmü'l Haydar'a"

(Be) Hâlk etti cümlesin ins-i can
Anların nurundan oldu cavidan
(Te) Tebarallah esrarından

(Se) Selâmet yetir bizi ikrara

(Cim) “Cennet-i ednâ fila galidun”

(Ha) “Hemsin hatem gelibun”

(Dal) “Demurallah sa’is sa’ilün”

(Zel) “Zalikel-Kitabü” indi Muhtar’a

(Sin) “Rabbena Rabbena” sır ile serim

Nûr ile münevver olmuştur âlem

(şin) “Şehidullah ve’l-Kur’an

(Dat) Tabip illet meşalen nâra

(Tı) Tayyibe-i tayyip ya habibü’l-Haydar”

(Zı) Zalimler herkes görmesin didâr

(Ayn) Ayn-ı zattır her dem zikreder

Yalancı gardaşlar giremez bu kara

Harf-i gayn cah ile ders veren

O saf ednanın hâlinden bilen

(Fe) “Felâ Rabb’in Hak’tır” şevki viran

(Gaf) “Ve’l-Kur’an” indi gez şar’a

(Se) “Kella sunel lem lev enzelna

Elifi Kur’an’da dedi “Nezzelna”

(Mim) Muhammed ismi (Nun)’dan aleyna

Çok senâlar olsun “Gâni Settâr’a”

(Vav) ile hâ “külli nefsin zaikat”

“Akıbetü’l-aleyhim” ile selâmet

(Lâm Elif) “Aksemü entemde veled veled”

(Ayn) “Yalemü’l-la sera” dedi Servere

Emânet ü azâmet ü Ali'nin postu

El sermet ben ölüm ehli

Bî-çare Kul Fâkir Muhammed nesli

Hamd ü senâ olsun pîr dertgâha (Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yardımcı'nın özel arşivinden, Kul Fâkir)

45

Virdime bir elif geldi euzu besmele ile

Dört kitap Hak buyurdu birdür Allah'ım

Beytullah'ımızdır ezelden söyünür malı

Tâ ezelden dört kitap Hak buyurdu birdir Allah'ım

Meni kul eyledi sevâbın aşkına

Cemâline doyulmaz hayalin aşkına

Doğru rahimdür yardım eyle düşküne

Tâ ezelden dört kitap Hakk buyurdu birdir Allah'ım

Delil buyurdu imâm Hûda-yı Bâri

Zelilinde kalma bilügör sâdık yâri

Sende kurtarır seri

Tâ ezelden dört kitap Hakk buyurdu birdir Allah'ım

Şehadet getirünce lâke imandan gider

Sadıkını bulamayınca tabinan kandan gider

Tabibdür her berâtın ilacı ondan gider

Tâ ezelden dört kitap Hakk buyurdu birdir Allah'ım

Zuhur olunca Ali'm yazaldan

Gayri nidebilmem koma bizi elden

Kabahatimiz çoktur kerimdür ezelden

Tâ ezelden dört kitap Hakk buyurdu birdir Allah'ım

Lâl-i mercân kânidür eylemen zerrece güman
 Muhammed'in gününde takdire çıktı iman
 Nurun hikmetinden doğdu mahitâb hemân
 Tâ ezelden dört kitap Hakk buyurdu birdir Allah'ım

Onsekiz bin âlemleri yarattı Muhammed Mustafa hürmet deyü
 Âşıklar sâdıklar zikr eder hem
 Bak kudretin hikmetine verdi
 Tâ ezelden dört kitap Hakk buyurdu birdir Allah'ım

Otuz iki farzın üçünden çokdur benim gibi yayan
 "Amentü billah" altıdur oda imana uyan
 Kitap dörtlür mezheb dörtlür kibleye oldu ayân
 Tâ ezelden dört kitap Hakk buyurdu birdir Allah'ım

"Kul havallah ü ahad" delildir okun kurtarın seri
 İslâmın şartı beştir bil de gezme serseri
 Murdârı murdar yuma teyemmüm ol da gel beri
 Tâ ezelden dört kitap Hakk buyurdu birdir Allah'ım

Abdestin farzı dörtlür beş vakit namazınan
 Teyemmümün farzı üçdür kibleyi niyâzınan
 Okurlar İmam Efendi kırlarlar âvâzınan
 Tâ ezelden dört kitap Hakk buyurdu birdir Allah'ım

Okurlar Kunud duasın anın deyi
 Onyedî farz yigirmi sünnet üçü nerkânun deyi
 Guslün farzı üçdür eğninde tonun deyi
 Tâ ezelden dört kitap Hakk buyurdu birdir Allah'ım

Beş vakit salavat farzın bölük bölük böldüler
 Her birisin türlü türlü mâ'naya saldılar

Ahkâm-ı şeriye sekizdür deyi da'va kıldılar
Tâ ezelden dört kitap Hakk buyurdu birdir Allah'ım

Hüseyî'n m der ayaklara türâb ola yüzümüz
Herkes hâlin söyler hilaf değil sözümüz
“El estî”de ikrâr verdik tasdik oldu özümüz
Tâ ezelden dört kitap Hakk buyurdu birdir Allah'ım (Yrd. Doç. Dr. Mehmet
Yardımcı'nın özel arşivinden, Hüseyî)

46

Elifnâme

(Elif) Allah ver muradım Mustafâ'nın aşkına
(Ba) Bizi kurtar kederden Mutazâ'nın aşkına

(Ta) Tevbe ettim suçumu bağışla günâhımı
(Sa) Sevabım sâkil et Hayrun isâ'nın aşkına

(Cem) Cenâb-ı hazretinden umarım lûtf u alâ
(Ha) Hasan-ı Mücteba Hulk-ı Rızâ'nın aşkına

(Ha) Habirsin ahvâlimden hayr istikbâlimi
(Dal) Düşürme derde Hüseyin Kerbelâ'nın aşkına

(zel) Ziyâde kederliyim sen bilirsin hâlimi
(Re) Rahmeyle hâlîme Zeynel Abâ'nın aşkına

(Ze) Zamanım geçti halâ biz murada ermedik
(Sin) Saâdet Muhammed Bâkir Lebâ'nın aşkına

(Şin) Şefiim ol imâmı Cafer-i Sâdık benim
(Sad) Sıngındım himmete Kâzım Musâ'nın aşkına

(Dat) Zâyı etme emeğim dü cihânda Ya Kerim!

(Tı) Tarık-ı Hak Ali, Musa, Rıza'nın aşkına

(Zı) Zâhir batında sensin müşkilim âsân eden

(Ayın) Ahd-i muhamenet tâki Valâ'nın aşkına

(Gayın) Gaffar-ı zünûşsun geç günahımdan benim

(Fe) Fedai Hak alın hâki âlâ'nın aşkına

(kaf) Kâdirsın murâd etsen vermeğe murâdımı

(Kef) Kerem kıl Hasanel-asker Celâl'in aşkına

(Lam) Lûtfundan ver murâdım kıl duamı müstecâla

(Mim) Muhammet mehti-i sahip zamanın aşkına

(Nun) Neki var dünya icra embiyan Mürselîn

(Vav) Vergil murâdını evliyâ'nın aşkına

(He) Hû dostum destur senden Allah eyvallah derim

(Lamelif) Lâ kaşlarnındır "Lâ fetâ"nın aşkına

(Ya) Yakma kulun Müdamî yevm-i tüblâya kadar

Vasfî Tâhâ ismi Yâsin Heletâ'nın aşkına

Üçler beşler yediler kırklar da himmet buyurun

Gavsi azâm kutb-ı âlem budalanın aşkına (Özsoy-Ataman, 1993: 202-203)

47

Vasf-ı Hudâî Resul ve Cem'i Şuarâ-yı Gubârî

Hamd idelim evvel Bâri Hudâ'ya

Âleme bildirdi vahdâniyyeti

Evveline yokdur lâ-şek nihâye

Âhîrinin olmaz aslâ gâyeti

Kemâl-i kudretle evvel ü âhir
Hallâk-ı âlemdir bâtın u zâhir
Doğmadı anadan Kerîm ü Kâdir
Kendindedir Hakk'ın zât-ı kudreti

Zât-ı subûtiyye sıfât-ı Bâri
Hayat İlim Semi Basar envârı
Tekvin Kelâm Kudret İrâdet varı
Kimseden değildir ulu hey'eti

Bir gizlû kenz iken Cenâb-ı Gaffar
Zât-ı Kudretini eyledi izhâr
Âdem'den var itdi cihânı Settâr
Her san'atde çokdur Hakk'ın hikmeti

Lutf ile Hâbîb'in nurun yaratdı
Kendinin nurundan ana nûr katdı
Yitmiş bin yıl dirler terbiyyet itdi
Kandîl'i kudretde buldı şöhreti

Takdir-i ezeldir kudret-i umûr
Her şey'i halk itdi Hudâ bî-kusûr
Şeş rûz içre oldu bu cihân zuhur
On sekiz bin âlem buldı hey'eti

Kudret-i Mevlâ'yı inkâr etmeyüz
Müşrikinler tarikine gitmeyüz
Felâsife kavlin hele dutmayuz
Fîrâk-ı dallenin çokdur illeti

Âdem'le Havva'yı yaratdı Vehhâb
 Biri mâhdır biri misl-i âfîtab
 Cennet'den dünyaya idince şitâb
 Getürdiler bunlar çok zürriyeti

Âdem'e virildi Mustafâ nûrî
 Tâ Benî Adnan'a itdi müruru
 Anunla Mürseller buldı sürûrî
 Ol nura itdiler çoğı izzeti

Cihana gelmemiz murâd-ı Hak'dır
 Sun'î kemâline şekkimiz yokdur
 Hâbil'le Kâbil'in kıssası çokdur
 Kan döküp birisi itdi töhmeti

Bundan sonra geldi bî-hisâb resul
 Her biri Hudâ'nın indinde makbul
 Kimine suhuflar eyledi nuzûl
 Hak yola itdiler bunlar da'veti

Mûsa'ya Tevrat'ı indirdi Gafûr
 Hem dahi Davud'a virildi Zebûr
 Bunların zamanı eyleyüğü mürur
 İncil'le İsâ'ya geldi nevbeti

Hazret-i Muhammed hâbîb-i Hudâ
 Kur'ân-ı hâcetce viridi Kibriyâ
 Da'vet-i Mi'râc'a buldı ol rehâ
 Şer-i nübüvvetle giydi hil'ati

Kemâl-i kudretle menzile erdi
 Sebâvet hâlinde de'vete durdı

Kalbi pür-nûr idi dîdârı gördi
Dilerdi Bâri'den her dem ümmeti

Mî'râc-ı Hak Resûl eyledi me'vâ
Vâridâtta Kâbe Kevseyn ev-ednâ
Ebûbekir tasdik eyledi Hakk'a
Sıdk u emânetle etti ülfeti

Anınçün ol oldu ser-asker(i) ashâb
Sânîsi Ömer'dür ol İbn-i Hattâb
Sâlisin Osman'dur câmi-i Kitâb
İbtidâ ol yazdı nazm-ı kudreti

Râbii Ali'dir kâtil-i ejder
İbn-i Ebî Tâlib fâtiḥ-i Hayber
Olur Firdevs içre sâki-i kevser
Gösterdi gazâda hayli heybeti

İbtidâ bunlardur şeref-i İslâm
Virdiler Hak dîne nizâm intizâm
On iki şehzâde on iki imâm
Çekdiler bu yolda hayli zahmeti

Hüseyn ile Hasan oldular şehîd
Bunlara hayf itdi Mervân'la Yezîd
Katl itdi birisin bî-rahm ol pelid
Ol birine buldı susuz fırsatı

Ba'dehu seçildi dört mezheb ey yâr
Dördi de Hak üzre etmeyüz inkâr
İmâm-ı Hanefî sâhib-i esrâr
İbrahim Halil'den aldı milleti

İmâm-ı Şâfiî Mâlikî geldi
 İctihadla bunlar merkezin buldu
 İmâm-ı Hanbelî ol şehîd oldu
 Ulûmda geçerdî bunlar müddeti

Bunca evliyâlar bunca asfîyâ
 Rûh-ı pâklerine eyleriz duâ
 Şefâatlerin nasib eyleye Hudâ
 Mahşerde umarız yüze himmeti

Üçlerle yediler kırklar erenler
 Anlardır hak yolda serler virenler
 Makâm-ı ulvîyi zâhir görenler
 Can atup her zaman diler cenneti

Veysel Karânî'dir haîb-i Resûl
 Şems-i Tebriz merdân sâhib-i usûl
 Molla Hünkâr ilm-i kemâlde mekmûl
 Hacı Bektaş Veli buldı şevketi

Vasf-ı Resûl idüp söyledik kelâm
 Ba'zı evliyadan eyledik peyâm
 Bu bahsi burada idelim tamam
 Tafsiline tab-ın vardır ruhsati

Bahr-ı aşkı cüz'i boylasam gerek
 Şuarâ cemini eylesem gerek
 Terkib-i harf ile söylesem gerek
 Elif'den yâ'ya dek bu cem'iyyeti

Edebî Eş'ârî Ebyâtî mâhir
 Ezberi İkrâmî Esrârî zâhir

Erbâbî Usulî Eşrâfî tâhir
Ahmedî İcâdî bilür sîreti

Behcetî Bahâyî Bekâyî buldı
Behiştî Bahşetî Berâtî aldı
Beyâzî Bâki'yle Bahârî kaldı
Bâligî Bistâmî buldı zîneti

Türâbî Taksirî Takdirî bilür
Terkîbî Tedbîrî Tahrîrî bulur
Tâibî Tüvânî Tevhidî gelür
Tercîhî Tahmîdî eyler sohbeti

Sebâbî Sâbitî bilür eş'ârı
Sûrî Semâî'yle ider güftârı
Sâlisî Savâbî diler her Bârî
Sümûdî Semârî çeker gayreti

Cefâyî Cemîlî Cevrî Cinânî
Celvetî Cünûnî buldı zamânı
Cihânî Cür'etî Cehdî Civânî
Çâkerî Cemâlî diler himmeti

Habîbî Hâletî Hadîdî merdân
Harîrî Harîmî Hâfızî ırfan
Hayâtî Hamîdî Hayretî Hayrân
Hayderî Hüseyinî buldı Hasletî (hasleti!)

Harâbî Hatâyî Hayâlî güzel
Husrevî Hurşîdî söyler rumuzlar
Hulkî Horasânî Hâtemî sözler
Hübeyyir Huldî'den aldı işreti

Delîlî Derûnî Dîvânî defter
 Deryâyî Devrânî ol kân-ı gevher
 Dehrî Dürrî okur eş'ârı ezber
 Dehânî Dizârî çeker hasreti

Zelîlî Zâhibî Zihnî Zekâyî
 Zeyyârî Zâidî aldılar payı
 Zünbûhî Zülâlî âleme şâyi
 Zihnî'nin eş'âra çok mâhiyyeti

Rehberî Rumûzî Resmî Rakîkî
 Riyâzî Ricâyî Râhî Rahîkî
 Revânî Revnakî Rûhî Refîkî
 Râzî Râmî ile itdi rihleti

Zebânî Zemînî Zamânî gördi
 Ziyânî Zâilî zahmete erdi
 Zâhidî Zînetî meydana girdi
 Zeynî Ziyâretî gördi ibreti

Sâkıî Sâgârî Sipahî âşık
 Sürûrî Sücûdî Serîrî lâyıık
 Selmânî Sevdâyî Su'âlî sâdıık
 Sâkinî Sehvî'nin çokdur vüs'ati

Şöhretî Sarrafî Savtî Sadâyî
 Sahnî Sun'î buldı Sadrî vefâyı
 Sâdııkî Sohbetî sürdi safâyı
 Sahâbî Sahbâda var germiyyeti

Zû'î Zurûtî kaldı hüsufda
 Zarûrî Zamerî kâsır hurufda

Za'fî Zalâletî her dem kûsûfda
Zâ'ifî'nin yokdur kadrü kıymeti

Tâhirî Tuhûrî ol kân-ı vefâ
Tâlibî Tarîkî Tayrî Mustafa
Tarzî Tarikatî eyleyüp safâ
Tab-î Tâberî'nin açıktır bahtı

Zarîfî Zuhûrî zerâfet eyler
Zarfî Zâhir ile hasbîhâl söyler
Zılâlî derdimend Zulâmî neyler
Zulmî'yle istemez kimse Zulmeti

Atâyî Ulûmî Aşkî Aşıkî
Askerî İşretî Ulvî nâtıkî
Âşık Ömer Adnî buldı lâyıkı
Andelibî güle ider minneti

Gazâlî Gıyâsî Gaysî Guyûsî
Gayreti Gıyâbî Garbî Gulûbî
Garâmî Gamâmî Gaybî Gumûşî
Gubârî Garîbî çeker gurbeti

Fahrî Fikrî ile Fevrî Fesâdî
Fuzûlî Ferîdî Ferdî Ferhâdî
Fenâyî Firâkî Fennî Ferhâhî
Fakrî Figânî buldı firkati

Kâniî Kâmetî Kasdî Kabûlî
Kandî Kaydî Kurbî bilürler yolu
Kahrî Kadrî Kudsî derunı tolı
Kaşmerî söylemiş çok haltıyyeti

Kâtibi Kâzımî Kâmilî gördi
 Kâşîfî Gülşenî kemâle erdi
 Kerîmî Güvâhî Gevherî derdi
 Kenzî güftârında buldı kesreti

Latîfî Likâyî La'lî gevheri
 Libâsî Lü'liyî dahi Leşkerî
 Lâmi'nin ziyâde mergub eş'ârı
 Gûş idenler alur andan lezzeti

Muhyiddin Minberî Merdî Mesîhî
 Me'âlî Meşrebî Mehdî Melîhî
 Ma'bedî Mahremî Mestî Medîhî
 İtmişler irfânâ hayli hizmeti

Nesîmî Necâtî uşşak benâmî
 Nihâdî Nehârî Nehrî Nevâmî
 Niyâzî Nebâtî Nazmî Nizâmî
 Bunları fehm itmez Nakdî Nikbetî

Vâî Vahdetî Vâhidî görsem
 Vusûlî Visâlî Vehbî'ye ersem
 Vecdî Vukûfî'den Vasfî'yi sorsam
 Vefâî'nin gitmez dilden vahşeti

Hevâyî Hudâyî Hey'etî bilüp
 Hatîfî Hilâlî Hâşimî bulup
 Hamâmî Himmetî tarîka gelüp
 Aşka hidâyetle itdi niyyeti

Yetîmî Yektâyî Yârî Yârânî
 Bursalı Yazıcı Yusuf Yamanî

Yahyâ'nın eş'ârda hûbdur dîvânı
Tahsil-i ulûmda çekdi sıkleti

Şuarâ nisvândan ikidür aceb
Birisi Mihri'dür ol biri Zeyneb
Aşk içre olmuşlar gayet mü'eddeb
İtmişler anlara çok terbiyyeti

Ehl-i dil kâmile eyleyen hizmet
Zâyi' olmaz bulur âlemde izzet
Murâd-ı maksuda erişür elbet
İrfan ile eyle gel ünsiyyeti

Ey dilâ şuarâ manzûmın itdik
Bülbül-i şûrîde manendi öttük
Ezelden eş'ârın lezzetin datdık
Eyledik bu resme güfte cür'eti

Tasavvur eyledim bu nazmı ey cân
Yokdur gayrı ile kasd-ı imtihân
Ba'zı şuarâyı eyledim beyân
Harf ile gösterdim cüz'î san'atı
Gubârî fûnûn-ı eş'ârı sezdim
Vezn-i hurûfâtın remz ile düzdüm
Zerâfet ehline şekerler ezdim
İçen yârân bilür şirin şerbeti (Kaya, 1990: 11-12-13-14-15-16-17-18)

48

Elif, Allah'ın kâni,
Be, Bağdad'dır mekânı,
Te, Tanrı'nın aslanı,
Abdülkadir Geylânî.

Se, sabittir sözünde,
 Cim, cemâli yüzünde,
 Ye, hayatı ibninde,
 Abdülkadir Geylânî.

He, Huda'nın yapısı,
 Dal, diyanet kapısı,
 Zal, zelilin tapısı,
 Abdülkadir Geylânî.

Re, rahmi gayet çoktur
 Ze, ziyâde uludur,
 Sin, sefinem doludur,
 Abdülkadir Geylânî.

Şın, şeriat envarı,
 Sat, safanın serdarı,
 Dat,
 Abdülkadir Geylânî.

Dı, tarikat envarı,
 Zı, zâhirdir burhanı,
 Ayın, aşkın irfanı,
 Abdülkadir Geylânî.

Gayın, gayet fikri çok,
 Fe, fenada fikri yok,
 Kaf, kuvvetde özü tok,
 Abdülkadir Geylânî.

Kef, kerametdir işi,
 Lem, lâtiftir cünbişi,

Mim, muhabbet dervişı,
Abdülkadir Geylânî.

Nun, neziri yok anın,
Vav, vücudu zamanın,
He, himmeti cihânın,
Abdülkadir Geylânî.

Lamelif'dir mekânı,
Ye, yok durur nişanı,
Bu tarikin sultanı,
Abdülkadir Geylânî. (Haşlak, 1963: 76-77-78)

49

Elif ile dostun o güzel adı,
Be ile bize ver imân Allah'ım,
Te ile tükenmez her bir muradı,
Se ile sen eyle ihsan Allah'ım.

Cim ile cemalin görmek isterim,
Ha ile hayata ermek isterim,
Hı ile hümada varmak isterim,
Dal ile delilim canan Allah'ım.

Zel ile zelil et düşmânımızı,
Ra ile razı et canânımızı,
Zı ile ziyade kıl îmânımızı,
Sin ile seyfimdir sultan Allah'ım.

Şın ile şad eyle bizleri Settâr,
Sad ile sâdık et ey Perverdigâr,

Dad ile dayandım elimde ne var,
Tı ile tabibim Lokman Allah'ım.

Zı ile zahirin koyma yanına,
Ayın ile Ali er meydanına,
Gayın ile gayret olmuş canına,
Fe ile fikrimde bulsan Allah'ım.

Kaf ile Kur'ân'dır mürşid-i kâmil,
Kef ile kelamın başka şey değil,
Lam ile lalede ötüşür bülbül,
Mim ile Mustafa irfan Allah'ım.

Nun ile naziye kılasın bizi,
Vav ile var etdin, gece, gündüzü,
He ile her şeyi, baharı güzü,
Lamelif ile levhinde umman Allah'ım.

Ye ile yalanı meneden sensin,
Affeyle cürmümü ism-i azam'sın,
Çeşmimiz yaşından cehennem sönsün,
Miskin Fehmi sana kurban Allah'ım. (Çiftlikçi, 2010: 411)

50

Elif, Allah besdir bana istemem ağyârını
Be, basîrdır hem âlimdir âlemin esrârını

Te, temenni eylerim lutfundan ayırma bizi
Se, sakildir gönlüme verme fena efkârını

Cim, cemâlin hürmetine kıl bize lütf keremi
Ha, hayat ver kalbimize yad eyle sen yarını

Ha, halayıktan niceler azdı şeytana uyar
Dal, delili nola gelse def ede eşrârını

Zâl, zükûr, iıas karıştı fitne kopa korkarım
Ra, revâ mı din yolunda göremem kibarını

Za, ziyadedir bu nâsın meyli şerre ah u vah
Sin, selâmet eyle Yâ Rab ehl - i iman varını

Şın, şakiler zümresine yazma bizi el - aman
Sad, sadâkatta bize ver cennetin açarını

Dad, dalâlete bırakma mü'min ü müminatı
Tı, Tarîk- ı müstakime irsal et her birini

Zı, zulmüne itme bizi rahm eyle Yâ Rabbenâ
Ayn, ilminde setr eyle ümmetin esrarını

Gayın, gaflette kamu nâsı ikaz et cümlemizi
Fe, felâkete bırakma diyârımız dârını

Kaf, kadîmdir din - i İslam bozma bu şöhreti sen
Kaf, küdüretten halas et kalbimiz mi'mârını

Lam, lâtifsın ismin hakkı bozma devranımızı
Mim, Muhammed hürmetine yakma günahkârını

Nun, nebiler serverine ümmet olduk yâ samed
Vav, veliler sayesinde sakla Türk diyarını

He, hidayetin dileriz ey Bâri-i kâinât
Lâm elif lâm, lâ-yezâlsın bize ver envârını

Ya, yaraşır affedesin cümle suçlarımızı
Haram ise verme bize devlet dinarını

Kereminden lütfedersin Kul Cemâl'in umduğu
Dembedem arzusu budur göstere dîdârını (Turan, 2007)

5.1.3. Tasavvufî Elif-nâmeler

51

Elif ile aldım elime kalem
Be ile başladım beyanımız var
Te ile takdirde yazılmış elem
Se ile sıkletli bir canımız var

Cim ile cefadan cemalim soldu
Ha ile halimiz perişan oldu
Hı ile hanemiz biçare kaldı
Dâl ile derbeder devranımız var

Zâl ile zelilim şahsım melâmet
Ra ile rahmetin fakire himmet
Ze ile ziyaret bize ticaret
Sin ile sizlere çok senâmız var

Şın ile şaşırdım bak şu hayrete
Sad ile sabrımız girdi ibrete
Dat ile dalâlet kalmam hikmete
Tı ile tayyiptir vicdanımız var

Zı ile zaruri dünyanın gamı
Ayn ile âlemin oldum sersemi

Gayn ile gurbetin ah olur demi
Fe ile fakirlik fermanımız var

Kaf ile kalemi aldım elime
Kef ile gönlüme çekildi perde
Lâm ile lâmbamız gazsız fitilde
Mim ile miskinim zindanımız var

Nun ile ne çare çekerim çile
Vav ile vafını edemem dille
He ile her daim vatanım Sille
Lâmelif lâceram mihmanımız var

Ye ile yalnız bir ben değilim
Yâr ile birkaç ta vardır melâlim
Figani'yim ben bunlara delilim
Rıza-yi bâriye Selmanımız var (Kalkan, 1991: 121-122)

52

Elif ezber ettim ismini dile
Be baha yeter mi senin mûyuna
Te tüccar olmuşsun bu hesnalığa
Se sevaba erer bakan rûyuna

Cim cemalin nuru tutmuş cihanı
Ha hicab perdeyi kaldır nihanı
Hı hub halk eylemiş ol Gani
Dal diyecek yoktur kası yayına

Zal zekâvet bu hilavet sende var
Re rahimsin her kabahat bende var
Ze ziyaret senin gibi kanda var

Sin seyahat gezip varsam köyüne

Şın şifa olmazsa senden şefa
Sad sayrı gönlümüz bulmaz ifakat
Dat zaifim Hak'tan ola inayet
Tı tarikte düş olaydım toyuna

Zı zalim nefsiyle kadim kemandır
Ayn ayan değil derdim nihandır
Gayın garip kaldım halim ayandır
Fer feryad ederim servi boyuna

Kaf kodum canımı sana kurbana
Kef kerem ehlinin cümle ihvana
Lam lutfun erişir nice isyana
Mim muhabbet yârin hulk u huyuna

Nun nurunu takdir edemez lisan
Vav vuslat günleri gelir ne zaman
He hediyem yoktur can sana kurban
Lâmelif layıkça zebh et rayına

Ye yaram azıyor ararım tabib
Merhem senden olur derdime Habib
Bu kemler Minhac'a olaydı nasib
Bir kez suna idim aşkı meyine. (Kaya, 1994: 44-45-46)

53

“Elif” Allah adın okur yazarım
Hocam bir ders verdi “Be” deyü deyü
“Te” ile “Se” de kaldı nazarım
“Cim” cemalin gördüm “Ha” deyü deyü

“Hı” Hızır İlyas’tır ezel ezelden
 Haberini aldım “Dal” ile “Zal”dan
 “Rı” bize yol vermiş Kalûbelâdan
 Giderim yoluna “Ze” deyü deyü

“Sin” de sualini vermeğe geldim
 “Şın” deyince andan eğlendim kaldım
 “Sad” okudum “Dad”dan haberin aldım
 “Tı” “Zı” “Aydın” “Gayın” “Fe” deyü deyü

“Ka” deyince Kafdağı’nı gezerdim
 “Ke” deyince türlü mana yazardım
 “Lam” da “Mim” de “Nun” da kaldı nazarım
 Nic’oldu “Vav” ile “He” deyü deyü

Kul Himmet Üstadım böyle söylerim
 Haddinden ziyade umman boylarım
 Yirmi sekiz harfî tamam eylerim
 Ahiri “Lâmelif” “Ye” deyü deyü (Aslanoğlu, 1976: 80-81)

54

Atalar Sözü Destanı

Elestü bezminde biz dedik belâ
 Allah birdir inkâr etmeyiz hâşâ
 Envar-ı Ahmed-i halk etti Mevlâ
 Âhirde eyledi ser-dâr demişler

Bizleri yok iken var eden oldur
 Pervâneyi yakı nâr eden oldur
 Bülbülün işini zâr eden oldur
 Bir âşıkâ lâzım bir yâr demişler

Tamâm, âdem ile doldu bu dünya
 Temel tutmadadır her biri hâlâ
 Tanrı'nın emrine kim der ise lâ
 Ta'âlâ der-gâhtan kovar demişler

Senâımız Hakk'adır ebede'l-âbâd
 Semme Vechu'llâha olur mu dil-şâd
 Sebât eden âdem olur ber-murâd
 Semeresiz dal ne yarar demişler

Çalışıp rûz u şeb havaya dalma
 Cihanda kendini gaygaya salma
 Cahilden hazer et zulmette kalma
 Cahilin başına yular demişler

Hayat verir mürdelere âşıkân
 Hayyeden bülbülü aşk imiş hemân
 Hayâyı bırakıp cümle sâdıkân
 Hüsne bakıp eyler karâr demişler

Halk etmedi Mevlâ insandan güzel
 Hayra şer ileten hep tûl-i emel
 Harâbât ehline olanlar bedel
 Hudâ'nın ni'metin sayar demişler

Dîvâne gönüller bulunca fırsat
 Dilerler yâr ile eylemek üflet
 Dünyâda âbiddir o kimse elbet
 Dostun kılıcını çalar demişler

Zemm etme kimsenin aybına hemân
 Zevk u safâsını görünce revân

Zenbiyle müznibin olursa giryân
Zünûbunu Hak yarlıgar demişler

Rağbet yoktur şimdi ehl-i kemâle
Rahat yoktur dünyâ erdi zevâle
Rezm eyledim bunu ehl-i dalâle
Rahmet mü'minlere yağar demişler

Selâmet bulamazsın olursan âşık
Sevdirmezler sana yâr-ı muvafık
Sever isen sen de bir yâr-ı sâdık
Senin de gül benzin solar demişler

Şarâb-ı aşk ile olursan mestân
Şevk verip âlemi edersin hayrân
Şol cihânı eğer görse âşıkân
Şükür eder Allah'a her-bâr demişler

Sabâvette sabî okuyup yazar
Salb eder zülfüne âşıkı dil-dâr
Sabr eyle işkilli eyleme bâzâr
Sonradan mideyi bozar demişler

Tâhir ol gûnahtan eyle ibâdet
Tahâret insana tevledir elbet
Tulû eder bir gün bize de hikmet
Topuğumuz ecel basar demişler

Zâlimin nedimi olsa ey âkil
Zahrından okursun defterini bil
Zann eylersen bunda oldunsa kâmil
Zuhur eden mihri çıkar demişler

İbâdet eylersen cehd eyle zarâr
 Amelsiz ilimler şeytana yarar
 Âkiller deliler böyle der her-bâr
 Âlimin kalbi kıl yarar demişler

Gâibe hükm etme azarsın yoldan
 Ganî fakir göçer ağlama halden
 Gayrilere hâcet arz etme dilden
 Gafûr'un bir ismi Gaffâr demişler

Fenaya dil verme elin çek ondan
 Fakirlik dalkını çıkarma tenden
 Fıkr eyle Hudâ'nın hikmetin bundan
 Felekler dâimâ devvâr demişler

Kudret-i Hallak-ı fıkr eyle hemân
 Kanâat bâbında olasın revân
 Kasd etse Azrâil cânına o ân
 Kıyâmet başına kopar demişler

Ka'be'dir mü'min kalbini yıkma
 Kemâlim var deme bâlâya çıkma
 Kim bilir hâlimi deyip hiç bakma
 Kendi düşen kendi kalkar demişler

Lem-yezzel âşıklar olmadı meftun
 Lâubâli-hâlin dîdesi Ceyhûn
 Leylâ için dâim bî-çâre mecnun
 Leyl ü nehâr durmaz ağlar demişler

Mümkün olsa eğer vuslat-ı cânan
 Münafık zümresi ederdi îman

Mü'min kâfir kabre girdiği zaman
Münkir Nekir gelir sorar demişler

Ne lâzım âkile sevdâ-yı dünya
Ne denlü cem etsen âhiri fenâ
Nedir sende olan kuvvet-i bâlâ
Nice kahramanlar bozar demişler

Va'llahi cihanda böyledir âdet
Verir Hak ganidir cümleye rahmet
Vebâli yüklenen şübhesiz elbet
Varır Sırat üzre uğrar demişler

Hemen çek kendini ihfâya bu dem
Himmetin âlî kıl çeşmini hem nem
Hem-dem ol Allah'ın emrine her dem
Herkes amelince yanar demişler

Yevme lâ-yenfau buyurdu Hudâ
Yüzün çevir şimdi Mevlâ'dan yana
Yârinin âşıklar dâmanın tuta
Yarayı tabibler sarar demişler

Şem'î her nutkunu söyledi a'lâ
Düştü bu tanzirin dahi pek bâlâ
Bu meşhur meseldir ben demezen lâ
Şair kim şairi besar demişler (Dilçin, 2004: 496-497-498-499)

55

Destan

Elif Allah halk etti üç yüz bin yıl evvel
Be bi'l-cümle ruhlar geldi divana

Te temiz olan canlar belâ dediler
Se sabit olmayanlar oldu yamane

Cim cefa edenler harici oldu
Ha Hak tanrı diyenler Mevlâ'yı buldu
Hı Huda'yı bilmeyen arada kaldı
Dal dağıldı taraf taraf bir yana

Zel zelil bir yanda karar eyledi
Ra Rahim bu canlara neler eyledi
Za zamanda Âdem'i hak eyledi
Sin selâmet dört nesneden beyana

Şın şükür atamız beyana geldi
Sad solundan Havva anamız oldu
Dad dolanıp takdir yerini buldu
Tı tahirce yaslandılar cihana

Zı zahr-ı cennette şükür dediler
Ayın ala safalara erdiler
Gayın gafil olup buğday yediler
Fe fena çıktılar dünya şeybana

Kaf kaldı şeybana bunlar neyledi
Kef keder gözyaşıyla büryan eyledi
Lam lem-yezel olan Allah kerem eyledi
Mim mukadder buluştular can cana

Nun nice can can cem oldu onlar
Vav varıp ikişer doğdu insanlar
He hazaran padişahlar paşalar
Lam-elif'de layık oldu yeksane

Ye yeksan olanı gecede gördüm
 Bir zaman atamın belinde durdum
 Hak emriyle ana rahmine indim
 Emdim içtim doyamadım o kana

O kanı yer iken dünyaya çıktım
 Anamın rahminden zağlandım aktım
 Anama babama gül gibi koktum
 Kaptı beni sarmaladı yorgana

Bir yaşında yorgana sarılıp yattım
 İkide sütün tadını tattım
 Üç yaşında memeyi de terk ettim
 Dört yaşında gezer oldum bigâne

Bigâneyim beş yaşında nası görünce
 Altısında bildim dona girince
 Yedisinde diş dişedim bir nice
 Sekizinde henüz döndüm insana

İnsanım ben dokuz yaşına yittim
 On yaşında biraz mektebe gittim
 On birinde pek beğendi üstadım
 On ikide cehd eyledim Kur'an'a

On üçünde Kur'anî tamam edince
 On dördümde buluğuma erince
 On beşinde şaştım güzel görünce
 On altıda gönül düştü bir cana

On yedide bir güzele yapıştım
 On sekizde kimi görsem kapıştım

On dokuzda yiğidim dile düştüm
Yigirmide sanki döndüm aslana

Yirmi beşte cevr ü cefam çekilmez
Otuzumda merdim belim bükülmez
Otuz beşte kimselere yıkılmaz
Kırk yaşında karşı varır düşmana

Kırk beşinde ağı karayı seçer
Ellisinde düşmandan kendisi kaçır
Elli beşinde her ne dersin naçar
Altmışında henüz olur pişmane

Pişman oldum altmış beşte halime
Yetmişinde kocalık erdi serime
Yetmiş beşte değnek aldım elime
Sekseninde emeklerim cifane

Cifan seksen beşte felek neyledi
Doksanında kimi görsem bed söyledi
Doksan beşte beni hasta eyledi
Yüz yaşında gözüm diktim Rahman'a

Rahman'a baktık yüz on beşinde
Yüz yigirmide canım düşümde
Yüz yirmi beşte Azrail karşımda
Aldı ruhum teslim etti Sübhan'a

Subhan'a ben canımı feda ettim
Kimse bilmez adu yollara gittim
Eli boş geldim eli boş gittim
İki günlük ömür için dünyaya

Dünya dedi deli gönül çağladı
 Kavim kardaş meyyitime ağladı
 Ah u feryad ciğerimi dağladı
 Beni yuyup sardılar ekfana

Kefene sardılar bu beyaz teni
 Ahiri böyledir pak et sen seni
 Bir karanlık yere koydular beni
 Melekler yanıma geldi pinhane

Pinhan iki melek yanıma geldi
 Dinden imandan haberler sordu
 Cevap veremedim topuzlar vurdu
 Ağlamaktan gözüm döndü büryana

Büryana dönünce ciğerim benim
 Görünce derdi şol zayıf tenim
 Biraz hayır amel sakladı canım
 Beraberce refik olduk tahtane

Tahtane varıp kaldık bir zaman
 Azap melekleri geldiler heman
 Vururlar topuzu vermezler aman
 Sanki attı gitti bizi dumana

Dumancılar der ki bunda kal indi
 Yılan akrep ejderhalar dirildi
 Emir oldu ikinci sur üfrüldü
 Kalktım gittim mahşer yeri meyadana

Mahşere varıp ben de yerim aradım
 Elli bin sene ayakta durdum

Güneş yalın gelip tere gark oldum
Kail oldum Hak'dan gelen fermana

Fermanı işiten aklını dere
Mevla'm cümlemize hayırlar vere
Bizi getirdiler bir orta yere
Hayrım şerrim hep koydular mizana

Mizanda davacılar derildi
Günahım ağır gelip terazide görüldü
Emir oldu zebaniye verildi
Getirdiler beni Sırat gibi yabana

Perişan günahım arkama aldım
Giderken köprüde yoruldum kaldım
Ayağım kaydı başım aşağı geldim
Nice bin yıl indim kendim zindana

Zindana inince yaktılar tenim
Acep kimler olur recacım benim
Günahım affetti Gani Subhan'ım
Beni alıp çıkardılar fevkana

Fevkanda masum çocuklarım geldiler
Görüşüp bilişip beni aldılar
Bağ-ı cinan kapısına geldiler
Birce birce girer olduk cinana

Cennete girince Burağa bindim
Vardım meramımca Kevser'de yundum
Zahmî der derdime derman isterdim
Şükür olsun böyle üstad Lokman'a (Kaya, 2004: 356-357-358-359-360-361-362)

56

Ben dilberin yüzünde
 Heft-i âyet buldum üş
 Şirin dehan sözünde
 Âb-ı hayat buldum üş

Elif Allah be beka
 Te taâli se seyip
 Cim cemal ile celal
 Ha'da nihayet buldum üş

Hı hayalinden gönül
 Dal dellal olup gezer
 Zel zılaletten beri
 Vaslı rahat buldum üş

Re rahmetten yarlıgar
 Hak beni (...)
 Ze ziyan görmedim asla
 Sin seyahat buldum üş

Şın şariat emrine
 Sad sadakatle sarıl
 Dad zamirinde geçirdim
 Tı tabiat buldum üş

Zı zuhur olsa gerek
 Ayın âlem içre hem
 Gayın gayrı bilmedim
 Fehm-i menat buldum üş

Kaf Kur'an'dır bu sözle

Söylenir cümle dille
 Çünkü geldim söylerim
 Kef ki kifayet buldum üş

Lâm lâ'lin şerbettir
 Mim Muhammet Mustafa
 Nun nübüvvet gösterir
 Vav'da vahdet buldum üş

He heyûlam kalmadı
 Lâm demezem lâmelif
 Ye yudum elim yüzüm
 Ben saadet buldum üş

Muhyiddin'im Hak bana
 Söyle dedi söyledim
 Bundan açıldı bu bab
 Nice nikât buldum ben (Aslanoğlu, 2007: 141-142)

57

Elif itdi beni âhir peşîmân
 Be bana oldu bu yolda rehnümâ
 Te tegafûlden uyardı nâgehân
 Se sebâta bâ'is olsun ey Hudâ

Cim cinayet işledim yâ Rab aman
 Ha hayâ itmez bu nefsim bir zamân
 Hı habâset işlere itdi revân
 Dal dehâlet eyledim yâ Rab sana

Zel zünûbu afva mağrur işledim
 Re rahim itdim nedâmet başladım

Ze zebun oldum recâya başladım
Sin sen it mahbûl du'âmı Rabbenâ

Şın şarâb-ı aşkın ile mest olam
Sad samd-ı zikrin ile cevlân kılam
Dad dalâlet terkin dilden silem
Tı tarik-ı müstakîmde dâ'ima

Zı zuhur itsin tecelli her taraf
Ayın ilmçün vire bâtından şeref
Gayın gayur ola dil misl-i selef
Fe fenâ fi'l-lâh ile bulsun beka

Kaf Kadîrsin kudrete inmez ukul
Kef Kerîmsin maksada irgör vuzûl
Lam Latif ismin için koyma melûl
Mim Muhammed aşkına rahm it bana

Nun nasıl itsin ferâgat râcîdir
Vav vusul-ı mattabın muhtacıdır
He hidâyet bâbının bir âcıdır
Ye yetîm öksüz garib Hüznî gedâ (Oğuz, 1988: 85-86)

58

Yüz yigirmi dört bin nebinin aslı
Elif'i İmran'a bağlı başımız
Be ile badeyi içenler kandı
Te ile temenna etmek işimiz

Se ile silip kalbini pâk eyle
Cim ile cihanda hak nefes hakla
Ha ile hor görüp hatırlar yıkma

Hı ile Huda'ya kaldı işimiz

Dal ile derdimin dermanı sensin
Zal ile lütfeyle müşkülüm kansın
Re ile rahmeten-lillah âlemsin
Ze ile zevâle kaldı işimiz

Sin ile serimi odlara yakma
Şın ile şeytanın şerrinden sakla
Sad ile sadık ol pür nefsi hakla
Dad ile dergâha kaldı işimiz

Tı ile zı ile sahip-zamanım
Aydın'la dinimsin hem de imanım
Gayın'la kalmadı hergiz gümanım
Fe ile feryada kaldı işimiz

Kda ile kaşların hem kıblegâhım
Kef ile kerem kıl gül yüzlü şâhım
Lâm ile lütfeyle affet gümanım
Mim ile Mevlâ'ya kaldı işimiz

Nun ile Yarabbi sen eyle emin
Vav ile ye ile bilesin halim
Lâmelif ile sen yiyesin malım
Her dem o mahalde beter işimiz

Sefil Kul Himmet'im demişim beli
Pîrim Şah-ı Merdan üstazım Ali
Erenler koydular erkânı yolu
Elestü deminden var ikrarımız. (Aslanoğlu, 1997: 146-147)

59

Elif iki ba bir harften ayrılır,
 Te tekmilden heceleyp gelmişem.
 Se'de sabreylerem cim'e cebir yoh,
 Ha'da Hak'gın badesini içmişem.

Hı'dan haber aldım erkânı yolu,
 Dal dalı tab eyler cinanın gülü,
 Zal zalın hecesi mücerret olu,
 Ra'da rahmet deryasına tüşmüşem.

Ze'de zara tüştüm gurtulmam zardan,
 Sin siperin kimdi, ol Gani Merdan
 Şin'i şere gatıp, seçilmez şerden,
 Sat'ı sattan, dat'ı dattan miskine.

Dı darı fenada Beytullah Kâbe,
 Zı zaftı cinanda zikrolur tövbe,
 Ayın ayan gönlüm tüşme bu haba,
 Gayın gaflet perdesini açmışam.

Vefalı dünyadan açılır bir yol,
 Kâf geder heş galmaz insi, cinsi kul,
 Kef gelende ecel besi yağın bil,
 Lem melek ül mevte dönüp göçmüşem.

Min min kere çağırırım Huda'yı,
 Nun nuş etdim ab-u kevser bedayı,
 Vav vardım denize geçtim adayı,
 He hökmü Nevbahar gibi coşmuşam.

Şenliğ'e ders veren hublar hocası,

Hesapta ebcettir harfin yücesi,
Başı elif lâmelif lâ hecesi,
Hakgın hikmetine mende şaşmışam. (Aslan, 1992: 255-256)

60

Elif ela gözlerine bakanlar hayran olur
Be bize iltifat etsen can u dil handan olur

Te tavaf etsem ziyaret hâk-ı payi devletin
Se senalar edip Hakk’a su’alim asan olur

Cim cemalin görmek için gözlerim kan ağlıyor
Ha halime rahmedersen can sana kurban olur

Hı hüda bilir severim derûn-ı candan seni
Dal devasız dert elinden hayalin Lokman olur

Zel zevale erdi ömrüm bir murada ermedim
Re rahmin zerre olursa açılır gülşen olur

Ze zebunum ben bilirim Settar ismin hüccetim
Sin su’al hesap zamanı ciğerim büryan olur

Şın şükür Gafur ismine bağlıdır muhkem belim
Sat sığındım hamdülillah rehberim Kur’an olur

Dat zevrağım sadr-ı mahal ismin ezber dildedir
Tı tarikim Nakşibendi pirimiz sultan olur

Zı zuhura geldi Halid Terzi Baba kulumuz
Ayın aynımız açıldı nefsimiz düşman olur

Gayın gayret etmedikçe salık derviş olamaz
Fe feda kılmadı canı kılmayan pişman olur

Kaf kuluyum kurbanıyım Şah-ı Nakşibendi'nin
Kef kerameti zahirdir çar köşe ferman olur

Lam lal etme dillerimi son nefeste el-aman
Mim Muhammed ümmetiyim ihlasım iman olur

Nun n'olur ey padişahım beni mahrum eyleme
Vav varınca huzuruna dicleler pür kan olur

He hidayet Hakk'tan olsa sen de kılsan şefa'at
Lamelif layık değil ki yerimiz niran olur

Ye yalvar Rusâtî candan isteyen bulur necat
Eğer rızasın bulursan yoldaşın gılman olur (Kaya, 1994: 496-497)

61

Elif" tir ismim be ile buldum
Te ile temennâ kapına geldim
Se ile ben sana kılıç ben oldum
Ciminen cemâlin görsem elifim

Ha ile hâlların gelmez lisana
Hı ile halların dökme gerdana
Dal ile delilsin cihan âleme
Zel ile zevalde kaldım elifim

Re rahm eyle benim efendim
Ze ile zâlimler elinde kaldım
Sin ile sürdüğüm sefâyı sürdüm

Şın ile şifâda kaldım elifim

Sat ile sataydım dünya malını

Dat ile alaydım gül'izârını

Tı ile deliller aldı yârimi

Zı ile zindanda kaldım elifim

Ayınnan ararsın yurtların boştur

Gaynnan ganîlerin zekâsı hoştur

Fe ile fikr ettim dünyayı boştur

Kaf'nan kıyamete kaldım elifim

Kef ile kerâmet bağına girdim

Lem ile likâullah'a erdim

Mim ile mest olup dîvâna durdum

Nın ile nişangâhım kurdum elifim

Vav ile vârisim ilm-i ezele

He ile hayrânım ben bir güzele

Lâm ile Celâlî' ye kadeh tâzele

Ye ile deryaya daldım elifim (Doğan, 1999: 148-149)

62

Ey dilâ fehm eyle Hakk'ın sun'i ferhâniyyesin

Bâri anla kâmilin veçhinde insâniyyetin

Tâ ki çekersin anın râhında hicrâniyyetin

Sâbit ol sıdk ile gözle hele ruhâniyyetin

Câhil oldur eyleye her yerde şeytâniyyetin

Har-ı lâyeftem elinden çektiğim gavga nedir

Hirmen-i ömrüm hevâya vermede ma'nâ nedir

Dâm içinde bülbül-i şeydâda kec da'vâ nedir

Vird eder ism-i Hudâ'yı gönçe-i ra'nâ nedir

Râh-ı Hak'ka gir yürü terk eyle enâniyyetin
 Zâr edersin ey gönül Mecnûn veş Leylâ için
 Serseri gezme cihanda bir gül-i ra'nâ için
 Şehr-i aşka bas kadem ol menzil-i a'lâ için
 Sun bize sen şerbet-i la'l-i lebin için
 Ketm edip sen adın anma hiç sahbâ niyyetin
 Tarz-ı eş'âr-ı maânîde bulasın iştiâr
 Zâhir olsun dilde zikrin edegör leyl ü nehâr
 Ayn-ı ibretle nazar kıl eyle keşf-i rûzigâr
 Gayret eyle kim bulasın bu fenâda i'tibâr
 Kurtarup keştî-i ten tûfân-ı gam mellâhı ol
 Gir tarik-i müstakime hem dahi Cerrâhı ol
 Lîk gûş et pendimi gel nefsinin ıslahı ol
 Merhabâ ile demâdem âlemin meddâhı ol
 Nâdanı hecv et bulasın dilde nûrâniyyetin (Temizkan, 2007: 237)

VI. BÖLÜM

6.1. ELİF-NÂMELEERDE EĞİTİM

Tarihin yazıyla takip edilemeyen dönemlerinden günümüze değin Türk toplumunun gelenek, görenek ve inançlarına edebi eserlerden ulaşmak mümkündür. Edebi eserlerimiz kültürün toplum tarafından benimsenip gelecek kuşaklara aktarılmasında rol oynamıştır. Bu özellikleri düşünüldüğünde edebi eserler hem edebiyat hem eğitim işlevini birlikte yerine getirmiştir. Özellikle kaynağını halktan alan halk edebiyatı eserlerinde halk eğitimi unsuru göze çarpmaktadır.

Türk halk edebiyatı halkı halka en yalın haliyle anlatan ulusal ve zengin bir edebiyattır. “Milli tarih şuuru içinde bu edebiyat, milletimizin bir tesellisi, güveni, sevinç ve gurur kaynağı olma özelliğini daima muhafaza etmiştir.” (Halıcı, 151: 1985)

Âşık edebiyatı eski çağlardan beri içinde bulunduğu toplumun duygu ve düşüncelerini toplumun kendi dilinden anlatmıştır. “Halk şiiri, Türk halkının sosyal ve kültürel yaşamının aynasıdır. Arı-duru bir dille pek çok tarihi olay ve sosyal olgu âşıkların dilinde ve telinde belgeleşir.” (Yardımcı, 17: 2003) Âşıklar şiirlerinde gerek doğrudan gerekse dolaylı yollardan eğitim konusunu işlemişlerdir. Âşıkların şiirlerinin, söylemlerinin nesilden nesle aktarılmasını sağlayan ve bu söylemlerin halkın eğitimine katkıda bulunmasını sağlayan en önemli şey âşıkların dilidir.

“Halk şiiri örnekleri incelendiğinde, özlerinde ulusumuzun köklü tarihi, kültürü, toplumsal yaşama bakışı gözlemlenir. Toplumun ahlakına ve değer

yargılarına uygun olarak oluşturulan bu eserler iyiden doğrudan ve güzelden yana topluma iletiler verirler.” (Akkaya, 2010: 88)

Tezimizin konusu olan elif-nâmeler özellikle dinî, tasavvufî ve ahlâkî konularda halkı bilgilendirmek ve eğitmek amaçındadır. “Özellikle dinî–tasavvufî halk şiiri konusunda eserler ortaya koyan halk şairleri dünyanın faniliği, Tanrı’nın çizdiği mutlak kader, Tanrı sevgisi, ilahî emirlere saygı gibi konularda şiiri bir öğretim ve eğitim vasıtası olarak kullanmışlardır.” (Başgöz, 196: 19)

Konu sınırlaması olmayan elif-nâmelerdeki eğitim unsurlarını şu alt başlıklar altında incelemek mümkündür:

1. Din Eğitimi
2. Tasavvuf Eğitimi
3. Genel Ahlâk Eğitimi

6.1.1. Din Eğitimi

“Din, toplumu ayakta tutan aile, ahlak, hukuk, ekonomi, eğitim gibi kurumlardan birisidir. En ilkelinden en gelişmişine kadar bütün toplumlarda din kurumu bulunmaktadır.” (Aslanoğlu, 2005: 64)

“Din, akıl sahibi insanları kendi tercihleri ile bizzat hayırlı olan şeylere götüren ve peygamberlerin bildirdiği gerçekleri benimsemeye çağıran ilahi bir kanundur.”(Önder, 2010: 17)

Göçebe bir yaşam süren Türk toplumu İslamiyet’in kabulünden önce birçok kültür ve din etkisi altında kalmıştır. Türklerin yaşamış olduğu bu değişim şiirlerine de yansımıştır.

Elif-nâmelerde din eğitimi imanın şartlarında olduğu gibi: Allah'ın varlığına ve birliğine, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahiret hayatına, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine inanmak şeklinde işlenmektedir.

Zı Zeburdur âşık olmuş Kur'ân'a
 Ayın ağzın açmış savl-ı Furkan'a
 Gayın gafur rahim dine imana
İnanmak imandır Fe'ye bağıyam. (§.32)

6.1.1.1. Allah'a İman

Allah'a inanmak, O'nun varlığı ve birliğini kabul etmek ondan başka kulluk edilecek hiçbir ilah olmadığına inanmak demektir. İslam dininin temeli ve özü imandır. Bu imanın ön koşulu da Allah'a imandır. Hz. Muhammed peygamber olarak görevlendirildiğinde insanları öncelikle Allah'ın varlığına ve birliğine inanmaya çağırmıştır.

Allah; kâinatın ve kâinatta bulunan tüm varlıkların yaratıcısı, koruyucusu olan tek varlık, ibadet edilmeye layık tek Rab, Mevlâ, Huda'ya ait özel isimdir. Kâinatı yaratan, idare eden, kendisine ibadet tek varlık olan Allah'a iman, iman esaslarının birincisi ve temelidir. (Önder, 2010: 85)

Allah'ın varlığı ve birliği elif-nâmelerde şu dizelerde karşımıza çıkmaktadır:

Elif **Allah** bâ bekaa tâ Teâlâ sâ sebel
 Cim cemâliyle celâli ha hayâta erdim üş (§.38)

Elife emr eyledi ol **Kâdir Allah**
 Bir nokta edip saldı cihana
 Tekmil eyledi cümle âzâmı
 Sabit ikrâr ile yetdin bir cana (§.30)

Elif öz ismiydi, be befadarın
 Te'yi tek bir harfte gördüm **İrebbim**
 Se sahibim sensen yohdur heş kimsem
 Cim'den bu cevabı sordum **İrebbim** (§.29)

Elif **Allah** üç harfdir noktası bir candadır
 Her biri neye işâret bilmeyen gümândadır (§.28)

Reyhani'yem der ki ne büyük sırrın
 Ha okudum **haşa yoktur benzerin**
 Lam elif okudum lamekân yerin
 Ya dedim Yasin'de bulsam ben beni (§.22)

Virdime bir elif geldi euzu besmele ile
 Dört kitap Hak buyurdu **birdür Allah'ım**
 Beytullah'ımızdır ezelden söyünür malı
 Tâ ezelden dört kitap Hak buyurdu **birdir Allah'ım** (§.45)

6.1.1.2. Meleklerle İman

Melekler, Allah'ın emirlerine uygulamakla görevli, her birinin farklı görevleri bulunan nurdan yaratılmış varlıklardır. Melekler insanın yeryüzündeki hareketlerini denetleme ve gözetleme görevini üstlenmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de insanların davranışlarını kayda geçiren meleklerin bulunduğu söylenmektedir. “Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler, değerli yazıcılar vardır; onlar, yapmakta olduklarınızı bilir.”(İnfîtâr suresi 10-12. ayetler) İslam inancına göre dört büyük melek vardır. Elif-nâmelerde hem dört büyük melek hem de diğer melekler anlatılmaktadır. Elif-nâmelerde melekler şu dizelerle karşımıza çıkmaktadır:

Kabirden kalkıcak divanına varsam gerek
Keramen kâtibin defterlerin görsem gerek

Lillâh cürmümü bir bir haber virsem gerek
Meğer affeyleyin gufran Rabbü'l-âlemin (§.27)

Kirâmen Kâtibin melekleri; insanın dünyada tüm hareket, davranış, söz ve işlerini amel defterine yazmakla görevli meleklerdir. Bu melekler hakkında Allah, “Üzerinizde zaptedici melekler vardır, onlar kerim yazıcılarıdır. İşlediklerinizi bilirler.” buyurmaktadır. Kirâmen Kâtibin melekleri, insanların dünyadaki iyi ve kötü bütün davranışlarını yazdıkları gibi, ahirette hesapların görüldüğü sırada yapılan işlere de şahitlik ederler. (Önder, 2010: 116)

Şeytan leşkeri her dem hücum eyler bana
Şığındım ya hafızım şerr-i şeytandan sana
Derya-yı nur-ı aynım daima senden bana
Tarikine giremem yoktur izinim medet (§.36)

Gayın gani olmak diledim Hak’dan
Fe faide var mı karadan akdan
Kaf kanâat etdim hâlîme çokdan
Halka igvay veren **şeytanı** bildim (§.39)

İbâdet eylersen cehd eyle zarâr
Amelsiz ilimler **şeytana** yarar
Âkiller deliler böyle der her-bâr
Âlimin kalbi kıl yarar demişler (§.54)

“Şeytan saf ateşten, yani dumansız ateş alevinden yaratılmış ruhani varlıklardandır. Bu ateş isabet ettiği şeyi zehirleyen ateş olarak nitelendirilmiştir.” (Önder, 2010: 118) Şeytan ilk yaratıldığında diğer melekler gibi Allah’a ibadet ve itaat etmektedir. Allah tarafından bütün meleklerin Hz. Âdem’e secde etmesi bildirilmiştir. Şeytan bu emri yerine getirmemiş ve Allah rahmetinden kovulmuş kıyamet gününe kadar kendisine yaşama izni verilmiştir. Bunun üzerine Şeytan Hz.

Âdem'e ve onun nesli olan insana düşman olmuştur. Onları doğru yoldan çıkarmak günaha sokmak için fırsat kollamaktadırlar.

Nurunla gelsin kabrime **Münkir Nekir**
 Vallahi dinim İslam kılam Ka'be'ye şükür
 Hidâyet beklerim ki budur âleme fikir
 Lam-elif durmaz akar çeşm-i giryânım medet (§.36)

Münker ve Nekir melekleri, kabre konan ölüye soru sormak üzere gelen meleklerdir.

Kaf'ki kaftan kafa emrine mayıl,
 Kef kelâmı göyden getdi **Cebayıl**
 Lam latif hesaptır, mim nun'dan değil
 Nun nuru âleme vardım İrebbim (§.29)

Cebail, Allah ile peygamberler arasında aracılık yapan melektir. Bütün peygamberlere Allah'ın vahiylerini, yani ilahi emir ve hükümlerini Cebail getirmiştir.

Kudret-i Hallak-ı fıkı eyle hemân
 Kanâat bâbında olasın revân
 Kasd etse **Azrâil** cânına o ân
 Kıyâmet başına kopar demişler (§.54)

Kur'an-ı Kerim'de ölüm meleği olarak tanıtılan Azrail, Allah'ın can almakla görevlendirdiği melektir. "Allah onun görevini: 'De ki; size memur olan ölüm meleği canınızı alacak, ondan sonra da Rabbinize döndürüleceksiniz.' şeklinde bildirmektedir." (Önder, 2010: 114)

6.1.1.3. Kitaplara İman

Kitaplara iman, Allah tarafından bazı peygamberlere kitaplar indirildiğine ve bu kitapların içeriğinin tümüyle doğru ve gerçek olduğuna inanmak anlamına gelir.

Allah, ilahî kitapları insanoğlunun dünya ve ahiret saadetini sağlamak için göndermiştir. İnsanın gerek ferdi gerekse toplum hayatında birtakım kanun ve hükümlere bağlanması ve bu kanun ve hükümlere göre hayatını düzenlemesi medeni bir hayat için zarurettir. İlahî kitaplar, ilahî kanun ve hükümlerin bir araya geldiği, insanoğluna rehberlik eden iman ve amel esaslarından biridir. (Önder, 2010: 126)

Tarih boyunca pek çok peygamber görevlendirilmiş ve bunlardan bazılarına ilahî kitaplar gönderilmiştir. Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an Allah'ın peygamberlere göndermiş olduğu ilahî kitaplardır. Bazı peygamberlere de suhuf adı verilen sayfa sayısı az kitapçıklar gönderilmiştir. İlahî kitaplar peygamberlere Allah tarafından gönderildiği için söz ve içerik olarak onlarda insanın bir katkısı yoktur. Doğrudan insanlara dinleri hakkında gerekli bilgileri sunmaktadır. İslam dini yalnız Kuran'a değil daha önce gönderilen ilahî kitapların hepsine inanmayı emretmektedir. Bu, Bakara suresinin 4. Ayetinde "Ey Muhammed! Onlar (Müslümanlar) sana indirilen kitaba da, senden önce indirilenlere de inanırlar." şeklinde belirtilmiştir.

Elif-nâmelerde hem Kur'an-ı Kerim'den hem de diğer kitaplardan bahsedilmektedir:

Virdime bir elif geldi euzu besmele ile

Dört kitap Hak buyurdu birdür Allah'ım

Beytullah'ımızdır ezelden söyünür malı

Tâ ezelden dört kitap Hak buyurdu birdir Allah'ım (§.45)

Zı **Zeburdur** âşık olmuş **Kur'an'a**

Ayın ağzın açmış savl-ı Furkan'a

Gayın gafur rahim dine imana
İnanmak imandır Fe'ye bağıyam (§.32)

Cim cemâlin şem'ine pervâne-veş dâim uşun
Ha Hakk'ın birliğini yâd eder işte **dört kitab** (§.25)

Şın şükür Gafur ismine bağlıdır muhkem belim
Sat sığındım hamdülillah rehberim **Kur'an** olur (§.60)

Mûsâ'ya **Tevrat**'ı indirdi Gafûr
Hem dahi Davud'a virildi **Zebûr**
Bunların zamanı eyleyüp mürûr
İncil'le İsâ'ya geldi nevbeti

Hazret-i Muhammed hâbîb-i Hudâ
Kur'ân-ı hâcetce virdi Kibriyâ
Da'vet-i Mi'râc'a buldı ol rehâ
Şer'i nübüvvetle giydi hil'ati (§.47)

6.1.1.4. Peygamberlere İman

“Peygamber, Farsçada haber taşıyan elçi anlamına gelmektedir. Dini bir terim olarak, Allah'ın kulları arasından seçtiği ve vahiyle şereflendirerek emir ve yasaklarını insanlara ulaştırmak için görevlendirdiği elçilere, peygamber denir.” (Önder, 2010: 138)

Peygamberlere iman, Allah'a imanın bir gereğidir çünkü peygamberler Allah tarafından gönderilmiş elçilerdir. Peygamberler Allah'ın emir ve öğütlerini insanlara iletmiş ve aynı zamanda davranışlarıyla onlara örnek olup onları yönlendirmişlerdir.

Elif-nâmelerde Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar gönderilen bütün peygamberler işlenmiştir:

Allah ver muradım **Mustafa**'nın aşkına
Bizi kurtar kederden Murtazâ'nın aşkına

Tevbe ettim suçumu bağışla günahımı
Sevabım sâkil et Hayrun **İsâ**'nın aşkına

... Habirsin ahvâlimden hayr istikbâlimi
Düşürme derde **Hüseyn** Kerbelâ'nın aşkına (§.46)

Elif anı bilmişem ben la feta illa Ali
Ye yalanı silmişem ben la feta illa **Ali** (§.41)

Elifullâhi cümlemin mabudullahı meded
Bir avuç hâk ile yeksân olur benim medet
Taallallah yarattı “kûn” demekle **Âdem**'i
Sertada hamd-i şükranım verdi medet (§.36)

“Hı” **Hızır İlyas**'tır ezel ezelden
Haberini aldım “Dal” ile “zal”dan
“Rı” bize yol vermiş Kalûbelâdan
Giderim yoluna “ze” deyü deyü (§.53)

6.1.1.5. Kadere İman

Kadere iman; Allah'ın varlıkları ölçülü, uyumlu, düzenli bir şekilde yaratması, olmuş ve olacak her şeyi bilmesini ifade eder. Evrendeki her şey bir plan dâhilinde düzen içinde var olmaktadır. Allah her olayı belli yasalar kurallar dâhilinde takdir etmektedir.

Kader; Allahû Teâlâ'nın ezelden ebede kadar olacak bütün şeylerin zaman ve yerini, her türlü özelliklerini, ne şekilde ve ne zaman olacaklarını ezeli ilmiyle bilip o şekilde takdir etmesine denir. Kader, evreni, evrendeki bütün varlıkları ve olayları belli bir disiplin ve ölçüye göre düzenleyen ilahi kanunun adıdır. (Önder, 2010: 173)

Kaf, **kaderden** fazla olmaz
 Kef, kederden yüzüm gülmez
 Lam, Leyla halimden bilmez
 Mim, mailim sabreylerim (§.23)

6.1.1.6. Ahirete İman

Ahirete iman, İslâm'ın inanç esaslarından biridir. Bu inanca göre tüm insanlar kıyametin kopuşundan sonra ahirette yeniden dirilecektir. İnsanlar bu dirilmeden sonra mahşer yerinde toplanıp dünyada yaptıklarından sorguya çekilecektir ve yine İslâm inancına göre tüm insanlar Sırat köprüsünden geçecektir. Sırat köprüsü Kur'an-ı Kerim'de geçmemekte sadece bazı hadislerde bulunmaktadır.

Ahiret; son, sonra olan, son gün anlamındadır. Dini anlamda ahiret, dünya hayatından sonraki ebedî hayat demektir. Ahiret terimini bazı İslam bilginleri, İsrâfîl'in Allah'ın emriyle, kıyametin kopması için Sûr'a ilk defa üflemesinden, ikinci defa üflemesine ve ondan sonra cennetliklerin cennete, cehennemliklerin cehenneme girmesine kadar geçecek olan zamana veya ikinci defa üfürüşünden başlayıp ebedî devam edecek zamana denmektedir. (Önder, 2010: 152)

Elif-nâmelerde âhiret şu dizelerde karşımıza çıkmaktadır:

(§) Şahadet eylerim haktır Habibin Mustafa

(S) **Sıratından** geçir âsan cenâb-ı Kibriya
 (Z) Zayıf imanım itme eylerim senden rica
 (T) Tamuya eyleme ferman Rabbü'l-âlemin (§.27)

Yarın **maḥşer** yerinde Taki Naki diyerek
 Huzuruna geldim cümle kusurum bilerek
 Ah u feryad eylerim rahmetin bol diyerek
 ÂCİZİ'nim deste-girim medet Allah'ım medet. (§.36)

Kaf **kıyâmet günü** geldi çalınur **sûr** işbu dem
 Sendedir nefha-i İsâ dem ile devrândadır (§.28)

Va'llahi cihanda böyledir âdet
 Verir Hak ganidir cümleye rahmet
 Vebâli yüklenen şübhesiz elbet
 Varır **Sırat** üzre uğrar demişler (§.54)

Zâhmi Yaşname türünde yazdığı elif-nâmesinde ahireti, kıyameti, maḥşer yerini ve sırat köprüsünü sırasıyla anlatmaktadır.

Tahtane varıp kaldık bir zaman
Azap melekleri geldiler heman
 Vururlar topuzu vermezler aman
 Sanki attı gitti bizi dumana

Dumancılar der ki bunda kal indi
 Yılan akrep ejderhalar dirildi
 Emir oldu ikinci **sur üfrüldü**
 Kalktım gittim **maḥşer yeri** meyadana

Maḥşere varıp ben de yerim aradım
 Elli bin sene ayakta durdum

Güneş yalın gelip tere gark oldum
Kail oldum Hak'dan gelen fermana

Fermanı işiten aklını dere
Mevla'm cümlemize hayırlar vere
Bizi getirdiler bir **orta yere**
Hayrım şerrim hep koydular mizana

Mizanda davacılar derildi
Günahım ağır gelip **terazide** görüldü
Emir oldu **zebaniye** verildi
Getirdiler beni **Sırat** gibi yabana

Perişan günahım arkama aldım
Giderken **köprüde** yoruldum kaldım
Ayağım kaydı başım aşağı geldim
Nice bin yıl indim kendim zindana

Zindana inince yaktilar benim
Acep kimler olur recacım benim
Günahım affetti Gani Subhan'ım
Beni alıp çıkardılar fevkana

Fevkanda masum çocuklarım geldiler
Görüşüp bilişip beni aldılar
Bağ-ı cinan kapısına geldiler
Birce birce girer olduk cinana (Ş.55)

6.1.1.7. İbadet

Elif-nâmelerde din eğitimi imanın şartlarının yanı sıra diğer ibadet biçimleriyle de anlatılmaktadır.

İnsanı ibadet etmeye yönlendiren en temel etken inançtır. Allah'ın varlığına ve birliğine inanan her insan Allah'ı ibadet edilmeye layık tek varlık olarak görür. İbadetler yapılış itibarıyla üç gruba ayrılmaktadır: bedeni ibâdet, maddi ibâdet, hem maddi hem bedeni ibâdet.

Namaz ve oruç bedeni ibadetlerimizdendir. Bedeni ibâdetler kalp ve beden hareketleriyle gerçekleştirilen ibadetlerdir. Zekât maddi ibadettir. Maddi ibâdet mal ile yapılan ibadetlerdir. Hem maddi hem bedeni ibâdetler mal ve vücut hareketleriyle yapılan ibâdetlerdir. Hac da maddi ve bedeni ibadetlerimizdendir.

İbâdet şekilleri elif-nâmelerde şu şekillerle işlenmektedir:

Zı, ziyanım beni yakıtı
Aydın, **ibadetin** vakti
Gayın, gurur yıkar tahtı
Fe, fakirim sabreylerim (§.23)

Tâhir ol gûnahtan **eyle ibâdet**
Tahâret insana tevledir elbet
Tulû eder bir gün bize de hikmet
Topuğumuz ecel basar demişler (§.54)

“Kul havallah ü ahad” delildir okun kurtarın seri
İslâmın şartı beştir bil de gezme serseri
Murdârı murdar yuma teyemmüm ol da gel beri
Tâ ezelden dört kitap Hakk buyurdu birdir Allah'ım

Abdestin farzı dördtür beş vakit namazınan
Teyemmümün farzı üçdür kıbleyi niyâzınan
Okurlar İmam Efendi kırlarlar âvâzınan
Tâ ezelden dört kitap Hakk buyurdu birdir Allah'ım

Okurlar Kunud duasın anın deyi

Onyedi farz yigirmi sünnet üçü nerkânun deyi

Guslün farzı üçdür eĝninde tonun deyi

Tâ ezelden dört kitap Hakk buyurdu birdir Allah'ım (§.45)

(Zel) **Zekatını** verip malını yemez

Zikrî Mevlâ'sını dilinden komaz

Zile'nin dilberi âdeme kıymaz

Zahidlerin zühdü artar demişler (§.2)

6.1.2. Tasavvuf Eğitimi

“Tasavvuf, İslamiyet'in doğuşundan kısa bir süre sonra ortaya çıkmış, özellikle tarikatlar ve tekkeler aracılığıyla İslâm dünyasında etkisi yüzyıllar boyu sürmüş bir düşünce ve inanç sistemidir.” (Artun, 2002: 17)

“Tasavvuf, bir düşünce, duyuş ve davranış sistemi olarak diğer din ve kültürlerde de var olmuş, özellikle İslâm kültürü içinde çok etkili olmuştur.” (Genç, 2007: 194)

“Ruhun kendisini Tanrı sevgisine bağlama ve adama olarak da yorumlanan tasavvuf, İslamiyet'in kaynaklarından hareketle dini prensiplerin konu ile ilgili yönlerini inceleyen, derinleştiren, bunları yaşam biçimi kuralına sokup aktarma yollarını gösteren bir etkinliktir.” (Yardımcı, 2009: 27)

“Tanrı'nın niteliğini ve dünyanın oluşumunu, varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinsel ve felsefi akım.” (Turan, 2002: 139)

“Sof giymek, sof Hak ile birlikte ve olmak, ilk safta bulunmak, suffa ashabı gibi yaşamak olarak tanımlanmaktadır. Buna göre:

a) Tasavvuf baştanbaşa edebtir.

- b) Kötü huyları terk edip güzel huylar edinmektir.
- d) Nefse karşı girilen ve barışı olmayan bir savaştır.
- f) Herkesin yükünü çekmek, kimseye yük olmamaktır.
- g) Bütün mensuplarının birbirini dost ve kardeş tanıdığı bir birliktir.
- h) Hak ile birlikte ve O'nun huzurunda olma hâlidir.
- i) Hakk'ın seni senden öldürmesi ve kendisiyle yaşatmasıdır.
- j) Keşf ve temaşa halidir.
- k) Temiz bir kalb, pâk bir gönül sahibi olmaktır.
- l) Nefsinden fâni, Hak ile bâki olmaktır.
- m) Kâmil insan olmaktır.
- n) Hakk'a ermektir. (ermiş olmaktır.)” (Uludağ, 1991: 470)

Türk edebiyatında tasavvuf inancı vahdet-i vücud ve ilahi aşk boyutlarıyla ele alınmıştır. Tasavvuf inancına göre yeryüzünde var olan her şey, Tanrı'nın görüntüsüdür. Tasavvuf ehilileri, Allah'ı asıl varlık olarak görürler. Dünya geçici ve onlara göre belâ evidir bu yüzden dünyaya geldikten sonra yine asıl olana Allah'a ulaşmak amacını taşırlar.

6.1.2.1. Elif, Be

Elif, Be; Arap alfabesinin birinci ve ikinci harfleridir. Sufiler mutlak varlığı düz bir çizgiden ibaret olan elif harfine, Allah'ın zatına olan bilgisini de altında bir nokta olan be harfine benzetirler. Diğer harfler, Allah'ın bilgisinde sabit olan gerçekler, kelimeler de gerçeklerin ortaya çıkması, görünmesidir. (Artun, 2002: 126)

Elif-nâmelerde buna örnekler:

Elif Allah halk etti üç yüz bin yıl evvel
 Be bi'l-cümle ruhlar geldi divana
 Te temiz olan canlar belâ dediler
 Se sabit olmayanlar oldu yamane (§.55)

Eliftir doksan bin kelamın başı

Lemden mim den feden Fazlullah oldu

Bu sırrı anlamaz değme bir naşı

Bir nokta ile be bismillah oldu (§.31)

Elif Allâh bâ beka tâ Teâlâ sâ sebel

Cim cemâliyle celâli ha hayâta erdim üş (§.38)

6.1.2.2. Kâlû Belâ

Allah dünyayı ve içindeki varlıkları yaratmadan evvel öncelikle gelmiş ve gelecek bütün insanların ruhlarını yaratmıştır. Bunları ruhlar âlemi denilen bir âlemde bir araya getirmiştir. Daha sonra hepsini birden huzurunda toplayarak kendilerine hitaben: “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye sormuştur. Ruhlar da: “Evet, sen bizim Rabbimizsin.” diye cevap vermişlerdir. “Ancak sana ibadet eder, senden yardım dileriz.” demişlerdir. Bu konuşmanın meydana geldiği zamana, Kâlû belâ denir.

“Hı” Hızır İlyas’tır ezelden ezelden

Haberini aldım “Dal” ile “Zal”dan

“Rı” bize yol vermiş **Kalûbelâdan**

Giderim yoluna “Ze” deyü deyü (§.53)

Elestü bezminde biz dedik belâ

Allah birdir inkâr etmeyiz hâşâ

Envar-ı Ahmed-i halk etti Mevlâ

Âhirde eyledi ser-dâr demişler (§.54)

6.1.2.3. Bâde

“Bâde; ilahi aşk, muhabbet ve hakikat anlamlarında kullanılan bir terimdir. Tasavvuf edebiyatında bâde, mürşidin taliplere takdim ettiği aşktır.” (Artun, 2002: 123)

Elif iki ba bir harften ayrılır,
Te tekmilden heceleyip gelmişem.
Se’de sabreylerem cim’e cebir yoh,
Ha’da Hak’gın **badesini** içmişem. (§.59)

Yüz yigirmi dört bin nebinin aslı
Elif’i İmran’a bağlı başımız
Be ile **badeyi** içenler kandı
Te ile temenna etmek işimiz (§.58)

Şarâb-ı aşk ile olursan mestân
Şevk verip âlemi edersin hayrân
Şol cihânı eğer görse âşıkân
Şükür eder Allah’a her-bâr demişler (§.54)

6.1.2.4. Fena Fi’llah

Fenâ fi’llah, Allah yolunda yok olma anlamına gelir. Sufînin dünyaya ait olan her şeyden elini eteğini çekmesi ve Allah’la bir olmayı amaçlamasıdır.

“Fena fi’llah, kulun zât ve sıfatının, Allah’ın zât ve sıfatında fâni olmasıdır. Dünya ilgilerini tam anlamıyla ortadan kaldırarak, Allah’a yönelmek demektir. Bu yönelişte istiğrak hâli meydana gelir. Sûfî bu makama ulaşmak için, her şeyi terk eder.” (Cebecioğlu, 2009: 82)

Zı zuhur itsin tecelli her taraf

Ayın ilmçün vire bâtından şeref
 Gayın gayur ola dil misl-i selef
 Fe **fenâ fi'l-lâh** ile bulsun beka (§.57)

Nun nurunu takdir edemez lisan
 Vav **vuslat günleri** gelir ne zaman
 He hediye yoktur can sana kurban
 Lâmelif layıkça zebh et rayına (§.52)

6.1.2.5. Nefis

“Nefis, insanın iç âlemi kalbidir. Ruh ile nefes aynı şeydir. Ancak insan iyi şeylere yönelince ruh, dünya işlerine ve kötü şeylere yönelince de nefis adını alır. Tasavvufta nefis, kulun kötü nitelikleri, yerilen huy ve amellerdir.” (Artun, 2002: 132)

Cim cinayet işledim yâ Rab aman
 Ha hayâ itmez bu **nefsim** bir zamân
 Hı habâset işlere itdi revân
 Dal dehâlet eyledim yâ Rab sana (§.57)

Sin ile serimi odlara yakma
 Şın ile şeytanın şerrinden sakla
 Sad ile sadık ol pür **nefsi** hakla
 Dad ile dergâha kaldı işimiz (§.58)

6.1.2.6. Belâ

Halk inancına göre Allah'ın “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” sorusuna müminler belâ “Evet Rabbimizsin.” demişler, kâfirler lâ “Değilsin.” cevabını vermişlerdir. Belâ diyenler dünyada iman sahibi olmuşlar, lâ diyenler de kâfir olmuşlardır. Bu inanç elif-nâmelerde şu dizelerle ele alınmıştır:

Elif Allah halk etti üç yüz bin yıl evvel
 Be bi'l-cümle ruhlar geldi divana
 Te temiz olan canlar **belâ dediler**
 Se sabit olmayanlar oldu yamane

Cim cefa edenler harici oldu
 Ha Hak tanrı diyenler Mevlâ'yı buldu
 Hı Huda'yı bilmeyen arada kaldı
 Dal dağıldı taraf taraf bir yana

Zel zelil bir yanda karar eyledi
 Ra Rahim bu canlara neler eyledi
 Za zamanda **Âdem'i** hak eyledi
 Sin selâmet dört nesneden beyana (§.55)

Tamâm, âdem ile doldu bu dünya
 Temel tutmadadır her biri hâlâ
 Tanrı'nın emrine kim der ise **lâ**
 Ta'âlâ der-gâhtan kovar demişler

Senâımız Hakk'adır ebede'l-âbâd
 Semme Vechu'llâha olur mu dil-şâd
 Sebât eden **âdem** olur ber-murâd
 Semeresiz dal ne yarar demişler (§.54)

6.1.2.7. Cem

“Cem, Sâlikin her şeyi Allah'tan bilerek halkı yok, hâliki var görmesi hali anlamına gelir.”(Artun, 2002: 124) Öncesiz ile sonradan olan arasındaki ayrılığın ortadan kalkmasıdır.

Nun nice can can **cem** oldu onlar
 Vav varıp ikişer doğdu insanlar
 He hazaran padişahlar paşalar
 Lam-elif’de layık oldu yeksane (§.55)

6.1.2.8. İlâhi Aşk

İlâhi aşk; Allah sevgisi, Allah aşkı, Allah’a duyulan sevgi anlamlarına gelir. “Evrendeki bütün varlıklar mutlak varlık olan Allah, varlığın çeşitli görünüşleridir. Bu varlıklar mutlak varlık olan Allah varlığını tanımak içindir.” (Artun, 2002: 116) Tasavvuf inancına göre ‘Hüsn-i mutlak’ olarak nitelendirilen Allah insanoğlunu kendi güzelliğini görmeleri için yaratmıştır. Bu tıpkı insanın kendini görmesi için aynaya bakması gibidir; dünyada yaratılan her şey Allah’ın bir yansımasıdır.

“Tasavvufa göre insanı Allah’a ulaştıracak tek araç, aşktır. Mutlak varlıktan bir parça olan insanın aslına kavuşması ilahi aşkla gerçekleşebilir. Bunun için nefsi yenmek, bütün ölümlü niteliklerden kurtulmak gereklidir.” (Artun, 2002: 116)

Bizleri yok iken var eden oldur
 Pervâneyi yakıp nâr eden oldur
 Bülbülün işini zâr eden oldur
 Bir âşıkâ lâzım bir yâr demişler (§.54)

Şın şarâb-ı aşkın ile mest olam
 Sad samd-ı zikrin ile cevlân kılâm
 Dad dalâlet terkin dilden silem
 Tı tarik-ı müstakîmde dâ’ima (§.57)

6.1.2.9. Âdem

“Âdem, ilk yaratılan insan ve ilk peygamberdir. Âdem topraktan yaratılmıştır. Allah balçık halindeki toprağı eliyle yoğurmuş ve ona ruhundan üflemiştir.” (Artun, 2002: 121)

Âdem, Arapça bir kelime olup adam anlamına gelmektedir. Kur'an'a göre Allah, insanı, şerefli ve kerametli yaratmıştır. Kalpleri olduğu halde anlamayan, gözleri olduğu halde hikmetleri görüp sezmeyen, kulakları olduğu halde doğruyu duymayan insanların mertebeye aşağıda ve gaflet ehlinde oldukları bildirilir. Bu bakımdan tasavvuf ehli, insanın anlayış, duyuş, seziş ve huy bakımından da gerçek insan olmasına ehemmiyet vermiştir. (Cebecioğlu, 2009: 11)

Elifullâhi cümlemin mabudullahı meded
Bir avuç hâk ile yeksân olur benim medet
Taallallah yarattı “kûn” demekle **Âdem'i**
Sertada hamd-i şükranım verdi medet (§.36)

Zâ zâhirdir hikmetin kamu âşikâr eyledin
Ayin âlimsin âlemi **âdemden** var eyledin
Gayin gaybi sen bilirsin hükmünü zar eyledin
Fe fûni, kaf kıyamette kaybetme nara meded! (§.37)

6.1.2.10. Bâtın

Bâtın; iç, öz, gizli gibi anlamlara gelmektedir. El-Bâtın, Allah'ın güzel isimlerinden biridir. Hz. Muhammed'in ölümünden sonra Kur'an-ı Kerim'in bildirdiği ayetlerin açık anlamının dışında başka gizli anlamlar taşıdığı konusunda ortak noktada buluşulmuştur. Tasavvuf inancına göre tasavvuf ehli sadece görüneni değil görünenin altında yatan gizli anlamları da ortaya çıkarmaya çalışmalıdır. Gerçekleştirdiği ibadetlerin iç yüzünü anlamaya çalışmalıdır.

Kemâl-i kudretle evvel ü âhir
Hallâk-ı âlemdir **bâtın** u zâhir
Doğmadı anadan Kerîm ü Kâdir
Kendindedir Hakk'ın zât-ı kudreti (§.47)

Zı zuhur itsin tecelli her taraf
 Ayın ilmçün vire **bâtından** şeref
 Gayın gayur ola dil misl-i selef
 Fe fenâ fi'l-lâh ile bulsun beka (§.57)

6.1.2.11. Beytullah

Beytullah'ın kelime anlamı Allah'ın evidir. Tasavvufta bu ev insan-ı kâmil olan kişinin kalbi veya Kâbe'dir.

Virdime bir elif geldi euzu besmele ile
 Dört kitap Hak buyurdu birdür Allah'ım
Beytullah'ımızdır ezelden söyünür malı
 Tâ ezelden dört kitap Hak buyurdu birdir Allah'ım (§.45)

Dı darı fenada **Beytullah** Kâbe,
 Zı zaftı cinanda zikrolur tövbe,
 Ayın ayan gönlüm tüşme bu haba,
 Gayın gaflet perdesini açmışam. (§.59)

6.1.2.12. Cemâl

Cemâl; güzel, güzellik, iç ve dış güzelliğini ifade eder. Tasavvuf inancına göre bu güzellik Allah'ın sıfatıdır. Allah kendi cemâlinin aynını görmek üzere dünyayı yaratmıştır.

(Cim) Cim **cemâlin** benzer aya
 Âyet dedikleri bu ya
 Bir hacetim vardır (Ha) ya
 (Hı) Hı'ya bizden selâm söyle (§.6)

Cim **cemâlin** şem'ine pervâne-veş dâim uşun

Ha Hakk'ın birliğini yâd eder işte dört kitab (§.25)

(C) **Cemâlin** hakkıçün ikrarım ekberliğine

(H) Hakikatten haber virdin delil varlığına

(H) Hazinenden kerem kıl şüphe yok birliğine

(D) Direksiz durduran eyvan Rabbü'l-âlemin (§.27)

6.1.2.13. İnsan-ı Kâmil

Arapçada yetkin insan anlamına gelen insan-ı kâmil, tasavvuf felsefesinde fenâfillâh, bekâbillâh mertebesinin en üst aşaması anlamına gelmektedir. Bu mertebede insan-ı kâmil, kendi beşerî iradesinden sıyrılmış, irade ve arzularından arınarak ruhî olgunluğa erişmiş insanı ifade eder. İnsan-ı kâmil bütün ilâhî nitelikleri kendisinde taşımaktadır.

Zâlimin nedimi olsa ey âkil

Zahrından okursun defterini bil

Zann eylersen bunda oldunsa **kâmil**

Zuhur eden mihri çıkar demişler (§.54)

6.1.3. Genel Ahlâk Eğitimi

İslamiyet öncesi dönemden, eğitimin yaygınlaşmadığı dönemlere kadar gelenek ve göreneklerimiz, kültürümüzün nesilden nesile taşınmasında görevi olan âşıklar, sadece sanatını icrâ edip para kazanma amacıyla olmamış; aynı zamanda bu sayede toplumu eğitmeyi ve onlara yol gösterici olmayı amaçlamıştır. Âşıklar saz ve sözle halkı eğlendirirken aynı zamanda onlara öğütler vermiştir.

Türk toplumu göçebe yaşam tarzı ve diğer devletlerle olan etkileşimler sürecinde çok çeşitli sosyo-kültürel ve ekonomik değişiklikler yaşamıştır. Âşıklar bu geçiş sürecinde halkın öz benliğini muhafaza etmesinde rol oynamıştır.

Âşıklar, şiirlerinde halka çeşitli konularda bilgi vermeyi ve onları doğru yola sevk etmeyi amaçlamışlardır. Bu amaçlarını şiirleriyle birlikte halka ulaştırmışlardır. Âşıklar yalnızca kendi yaşadıkları kültürü değil gezip gördükleri yerlerdeki gelenek ve görenekleri de şiirlerinde dile getirmişlerdir. Topluma şiirleriyle rehber olan âşıkların şiirlerinde işledikleri konular halkı eğitmek ve onlara yol göstermek açısından oldukça önemlidir.

Elif-nâmelerde de işlenen konulara baktığımızda genel ahlâk eğitimi açısından pek çok konu karşımıza çıkmaktadır. Bu konular çeşitli başlıklarla ele alınmıştır.

6.1.3.1. Barış, Adalet, Dostluk

Sad ile salamur yağlıca çörek
 Dad dolandırma kadayıf börek
 Tı ile tavşan kaz eti gerek
 Zı ile **zulm etmem adli severim** (§.7)

Gayn gafil olma gözün aç Askerî'ye asker ol
Dost olan dostu yolundan cân verir kurbândadır (§.28)

Se ile silip kalbini pâk eyle
 Cim ile cihanda hak nefes hakla
 Ha ile **hor görüp hatırlar yıkma**
 Hı ile Huda'ya kaldı işimiz (§.58)

Aydın'la **aduyu fitneyi övme**
 Gayın'la **garibi öksüzü dövme**
 Fe ile fakirden başkasını sevme
 Kaf ile kafana çal kerem eyle (§.21)

6.1.3.2. Okuryazarlık, Cahillik

Okuduk ilmile mantık meani
Yol bilmeyen yoldan sapar demişler
 Okuyup yazmanın şimdi zamanı
Âlimler de okur yazar demişler

Okuyup yazmasa olmazdı ârif
Cahil ne anlasın eylesin tarif
 Bu avazıçardan almış maarif
 Bize niçün sazı çalar demişler (§.2)

6.1.3.3. Aşırıya Kaçmama, Ölçülü Olma

(Be) Bursa'da seyr ettim âb-ı zülâlî
 Belh'i Buhara'yı sanmayın hâlî
 Bu **dar-ı fenada neyleyim malı**
Pula mala düşen azar demişler (§.2)

6.1.3.4. Zulüm

(Zı) Zayfını pek sever Âşık Firkatî
 Zahnanın dilberi âdeme yakı
 Zahir kıyamete kim kalır bakî
Zulüm bu dünyayı yıkar demişler (§.2)

6.1.3.5. Evlenilecek Kızlarda Aranılan Özellikler

Elif, Allah'ımdan aman isterim
 Ecelime dahi zaman isterim
 Bir güzelce kaşı keman isterim
Dahi evlenmedik bekâr kız olsun

.....

Te, **tembel olup da bozgun olmasın**

Şurada burada gezgin olmasın

İş görmekten aciz bezgin olmasın

Her bir hizmetinde güleryüz olsun

.....

Sin, **sinnim yukarı ersin** diyorsan

Hizmetimi iyi görsün diyorsan

El bağlı karşımda dursun diyorsan

Ya **Göçmen** ya **Çeçen** ya **Çerkez** olsun (§.14)

6.1.3.6. Âh Etme

Şın ile şehadet kıl kerem eyle

Sad ile soğutma aşkı Penah'tan

Dad ile daima **korkasın ahtan**

Tı ile tutasın elini şahtan (§.21)

6.1.3.7. Haram, Helâl, Hile

Ya, yaraşır affedesin cümle suçlarımızı

Haram ise verme bize devlet dinarını (§.50)

Kef ile kilonu doğru tutasın

Lam ile lokmanı **helâl** yutasın

Mim ile muhabbetten de ötesin

Nun ile nizama gel kerem eyle (§.21)

Vav ile vicdanı sakın unutma

He ile hesaba bir **hile** katma

Lam elif'le lâ deyip iki etme

Ye ile yaşını sil kerem eyle (§.21)

VII. BÖLÜM

SONUÇ

Türk edebiyatındaki halk şiirlerinin bir türü olan elif-nâmeler üzerine yapılan bu çalışma; Ön söz, Giriş, İlgili Yayın ve Araştırmalar, Yöntem ve Teknikler, Harf Şiirleri ve Elif-nâmeler, Elif-nâme Örnekleri, Elif-nâmelerde Eğitim Unsurları bölümlerinden oluşmaktadır.

Çalışmamızın esasını Harf Şiirleri ve Elif-nâmeler, Elif-nâmelerde Eğitim Unsurları bölümleri oluşturmaktadır.

Elif-nâmeler; Balkanlar, Anadolu, Kıbrıs, Azerbaycan ve Türkmenistan sahalarına yayılmış, birçok şair tarafından denenmiş bir türdür.

Çalışmamızda harf şiirleri ve elif-nâmelerin farklılığı ortaya konmuştur. Edebiyatımızda ilk harf şiiri Uygur döneminde Uygur harflerine göre yazılmıştır. Osmanlı Türkçesine ait olan harfler esas alınarak oluşturulan ilk elif-nâme, edebiyatımızda Âşık Paşa'ya aittir. Bu elif-nâme dinî konuludur. Elif-nâme hem halk edebiyatı hem de divan edebiyatında kullanılan bir türdür.

İlk ortaya çıktığında dinî konulu ve Osmanlı Türkçesi harflerinin aşağıdan yukarıya doğru sıralanması şekliyle oluşturulan elif-nâme daha sonraları hem konu hem de biçim bakımından çeşitli özellikler göstermiştir. Hatta bazı elif-nâmeler şairname şeklinde oluşturulmuştur.

Elde ettiğimiz elif-nâmelerin bazılarında harflerin hepsi bulunmamaktadır. Harfler, atlanılarak diğer harften devam edilmiştir. Bazılarında ise harfler değişik olarak söylenmiştir: zı-ze, zel-zal, rı-ra, lam-lem, kaf-gaf şeklinde yakın seslerle belirtilmiştir. Bunun sebebi, elif-nâmelerin mektep ve medrese eğitimi almamış şairler tarafından da söylenmiş olmasıdır. Bazı şairler Arap alfabesindeki yirmi sekiz harfle elif-nâme yazarken bazıları da bu yirmi sekiz harfe Farsçadaki p, ç, j harflerini de ekleyerek yazmıştır.

Az sözle derin anlamlar ifade eden şairler, bu özelliklerini elif-nâmelerde de göstermiştir. Elif-nâmeler gerek dinî gerek tasavvufî gerekse genel ahlak eğitimi yönüyle halkı bilgilendirme ve halka kılavuz olma görevini üstlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, H. (1987). **Âşık Deryamî**. İstanbul.
- Akkaya, N. (2010). Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Halk Eğitimi. **Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı 27.
- Altınay, M. (2002). **Nasırlı Ellerim Bir de Kalemim**. Sivas: Dilek Matbaacılık.
- Arat, R. (1965). **Eski Türk Şiiri**. Ankara.
- Artun, E. (2002). **Dini Tasavvufî Halk Edebiyatı**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aslan, E. (1992). **Çıldırli Âşık Şenlik, Hayatı, Şiirleri, Karşılaşmaları, Hikâyeleri**. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:4.
- Aslanoğlu, İ. (1976). **Kul Himmet Üstadım**. Sivas: Emek Matbaası.
- Aslanoğlu, İ. (1997). **Kul Himmet**. İstanbul.
- Aslanoğlu, İ. (2007). **XVI. Yüzyıl Hurûfî Şairi Muhyiddin Abdal, Yaşamı Edebi Kişiliği, Şiirleri**. İstanbul: Ekin Yayıncılık.
- Atabay, A. (1976). **Seyyid Nizamoğlu**. İstanbul.
- Atalay, A. (1982). **Âşık Demanî Baba**. İstanbul.
- Atalay, A. (1992). **Noksânî Baba**. İstanbul.
- Bal, M. (1989). **Derviş Muhammed Âşıkî Sultan**. İstanbul.
- Başgöz, İ. (1984) **Karacaoğlu**. Cem Yayınevi.
- Bilgegil, K. (1942). **18. Asır Saz Şairlerinden Kusûrî**. İkbal Kitabevi.
- Birdoğan, N. (1991). **Şah İsmail Hatâî**. İstanbul.
- Çelebioğlu, A. (1984). Harflere Dair. **Milli Kültür**. II. (Haziran 1984).
- Çetin, İ. (1992). Elif-nâmeler ve Sefil Ali'nin Bir Elif-nâmesi. **Milli Folklor**. Sayı 16. (Kış 1992).

Çiftlikçi, R.- Deniz, K. (2010). **Hekimhanlı Âşık Sadık Baba Hayatı, Sanatı, Bütün Şiirleri**. Malatya: Malatya Araştırmaları Derneği Yayınları-2.

Dilçin, C. (2004). **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**. Ankara: TDK Yayınları.

Doğan, A. (1999). **Bayburtlu Celâlî Baba (Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Şiirleri)**. Ankara: Başer Matbaası.

Düzgün, D. (1997). **Âşık Yaşar Reyhani**. Erzurum.

Elçin, Ş. (1997). **Halk Edebiyatı Araştırmaları 1**. Ankara: Akçağ Yay.

Genç, İ. (2007). **Edebiyat Bilimi Kuramlar-Akımlar-Yöntemler**. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

Güney, E.- Güney, Ç. (1953). **Ruhsati Hayatı ve Şiirleri**. Ankara.

Güzel, A. (2006). **Dinî-Tasavvuf î Türk Edebiyatı**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Hafız, N. (Tarihsiz). **Âşık Ferkî, Prizren**.

Halıcı, F. (1982). **Âşık Şem'i Hayatı ve Şiirleri**. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

Haşlak, S. (1963). **Bayburtlu Celâlî**. Ankara: Dernek Yay.

İvgin, H.- Yardımcı, M. (1996). **Zileli Âşık Ceyhunî Hayatı, Sanatı, Şiirleri ve Diğer Ceyhuniler**. Ankara: Ürün Yayınları.

Kalkan, E. (1991). **XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Karagönlü, S. (2004). **Arguvanlı Âşık Balı Günlüğü ve Şiirleri**. Malatya: Rektur Rek. Matbaa.

Kaya, D. (1990). **Şairnameler**. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yay.

Kaya, D. (1994). **Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Aşık Ruhsâtî**. Sivas.

Kaya, D. (1998). **Türklük Bilimi Araştırmaları, Şairnamelere Ek, 7. Sayı**. Sivas.

Kaya, D. (2000). **Âşık Edebiyatı Araştırmaları**. İstanbul

- Kaya, D. (2004). **Yaşnâmeler**. Ankara: Akçağ Yay.
- Kaya, D. (2007). **Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kut, K. (2002). **Veysel Cehdi Kut Hayatı ve Şiirleri**. Sivas: Dilek Matbaacılık.
- Kutlu, Ş. (1979). **Şair Dertli**. İstanbul.
- Nasrattinoğlu, İ. (1987). **Posoflu Âşık Zülâlî**. Ankara.
- Oğuz, Ö. (1988). **Yozgatlı Hüznî**. Ankara.
- Önder, M. (2010). **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Öğretimi**. İzmir: Çağlayan Matbaası.
- Özbey, C. (1957). **Sadık Baba Hayatı ve Deyişleri**. Ankara.
- Özen, K. (1983). **Âşık Feryâdî, Güldane**. Sivas: Dilek matbaası.
- Özsoy, B.- Ataman, H. (1993). **Posoflu Âşık Sâbit Müdâmî**. Kayseri.
- Öztoprak, N. (2009). **Elif-nâmelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri**. Erzurum: Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu (25-27 Nisan 2007), Bildiriler-2.
- Püklü, K.- Özen, K. (1996). **Âşık Feryâdî**. Sivas.
- Sâmi, Ş. (1978). **Kamus-ı Türkî**. İstanbul.
- Seyrânî. (1986). **Türk Folkloru**. İstanbul: Y.7.
- Temizkan, M. (2007). **Türk Edebiyatında Harf Şiirleri ve Elif-nâmeler**. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Tökel, D. A. (2003). **Divan Şiirinde Harf Simgeçiliği**. Ankara: Hece Yayınları.
- Turan, M. (1992). **Kağızmanlı Cemal Hoca**. Ankara.
- Turan, Ş. (2002). **Türk Kültür Tarihi**. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Turan, Y. (2007). **Kağızmanlı Cemâl Hoca**. Ankara: Aşık Ofset.
- Yardımcı, M. (2003). **Âşık Edebiyatı Araştırmaları**. İzmir: Ürün Yayınları.

Yardımcı, M. (2008). **Başlangıcından Günümüze Türk Halk Şiiri**. Ankara: Ürün Yayınları.